

# BIBLIJSKA PROROČANSTVA KNJIGE PROROKA DANILA I OTKRIVENJA ISAK NJUTN

## UVOD

Isak Njutn je bio najveći naučnik koji je ikada živio. Opšte je prihvaćeno, u stvari, da je on verovatno najveći naučnik koji će ikad i živeti, pošto niko, bez obzira na to koliko briljantan bio, neće opet biti u tako jedinstvenom istorijskom položaju.

Isak Njutn rođen je na Božić 1642., a umro 1727. godine. Njegov najčuveniji rad, "Matematički principi prirodne filozofije" (*Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*), objavljen je 1687. godine.

Njegova otkrića obuhvataju sve aspekte fizičkog sveta sa naročitim naglaskom na eksperimentalnoj i teorijskoj fizici i hemiji, i na primenjenoj matematici. On je izumeo doslovno celu nauku mehanike i najveći deo nauke optike. U toku tog rada izumeo je onakvu matematiku kakva mu je bila potrebna ili kakva ga je interesovala, uključujući i disciplinu poznatu kao račun.

Isak Njutn bio je i eksperimentalni i teorijski naučnik. On je lično konstruisao modele i mašineriju kojom je vršio obimne eksperimente iz hemije i fizike. Kad je, na primer, izumeo reflektirajući teleskop, prvo je izgradio jednu pećnicu od cigala. U toj pećnici je vršio metalurgijske eksperimente da bi formulisao sastav ogledala. Zatim je napravio ogledalo pomoću kojeg je konstruisao teleskop. Posedujući mentalne sposobnosti bez premca celog svog života, sve do smrti u dobi od 85 godina, Njutn je imao ogromne moći. Često se priča, na primer, kako je kasnije u njegovom životu jedan problem iz matematičke fizike, koji je postavio veliki matematičar Bernuli (Bernoulli), bio poslat Njutnu iz Carevskog društva. Taj problem, određivanje krive minimalnog vremena za jednu tešku česticu da bi se kretala naniže između dve date tačke, zbunjivao je čuvene evropske matematičare 18. veka preko šest meseci. Primivši taj problem popodne, Njutn ga je rešio pre nego što je otišao na spavanje.

Mada je to rešenje poslato Bernuliju anonimno, za njega kažu da je uzviknuo nakon što ga je pročitao, "*tamquam ex ungue leonem* - kao što se lav poznaje po svojoj kandži", u pogledu svog prepoznavanja Njutnovog metoda.

Uz svoj naučni rad (Njutn bi rekao "kao deo svog naučnog rada"), on je posvetio znatan deo svoje ogromne energije proučavanju Biblije i biblijskih tekstova i istorije. Čitao je Bibliju svakodnevno celog svog života i napisao preko milion reči beležaka u vezi sa svojim proučavanjem Biblije.

Isak Njutn je verovao da je Biblija doslovno istinita u svakom pogledu. Celog svog života je kontinuirano testirao biblijsku istinu naspram fizičkih istina eksperimentalne i teorijske nauke. Nikad nije primetio neku kontradikciju. U stvari, on je gledao na vlastiti naučni rad kao na jedan metod za jačanje verovanja u biblijsku istinu. On je bio temeljiti proučavatelj Biblije, znao je tečno drevne jezike, i imao široko poznavanje drevne istorije. Verovao je da svaki čovek treba da čita Bibliju i da, kroz to čitanje, ustanovi za sebe određeno razumevanje univerzalnih istina koje ona sadrži.

Njutново snažno verovanje u individualnu slobodu učenja o Bogu bez sputavanja od strane bilo koje druge individue ili crkve ili vlade, jednom ga je gotovo dovelo do toga da napusti svoj položaj kao profesora na Kembridžu. Ta stvar rešena je kad je car Čarls II doneo vanrednu sudsku odluku da se od Isaka Njutna ne zahteva da postane član Engleske crkve.

I u pogledu nauke i u pogledu hrišćanstva, Isak Njutn je proveo svoj život u intenzivnom proučavanju, ali je ostavio objavljivanje svog rada uveliko Providenju. Mnogo onoga što je napisao još uvek nije objavljeno.

Njegov (i svetski) najveći naučni rad "Principi" (*Principia*), bio je objavljen tek nakon što je njegov prijatelj, Edmund Hejli (Halley), slučajno saznao za postojanje Dela I koji je Isak Njutn bio napisao deset godina ranije i stavio u fioku. Hejli ga je ubedio da završi Delove II i III i dopusti mu da objavi taj rad.

Samo je jedna Njutnova knjiga o Bibliji ikad objavljena. Godine 1733., šest godina posle njegove smrti, Dž. Derbi (J. Derby) i T. Braun (Browne) objavili su "Opservacije o proročanstvima Knjige proroka Dania i Apokalipse Svetog Jovana".

Godine 1988., saznajući za tu knjigu iz kataloga retkih knjiga Kongresne biblioteke, zatražio sam da je pročitam. Bio sam zapanjen kad mi je, nekoliko minuta kasnije, dat lični primerak Tomasa Džefersona. (Ta knjiga je u odličnom stanju i ima inicijale Tomasa Džefersona na stranama 57 i 137. Pre dvesta pedeset godina bila je uobičajena praksa štampara da označavaju tabak stranica velikim slovima na dnu dotičnog teksta. Džeferson

bi okrenuo "DŽ" (J.) tabak i dodao "T" pre "DŽ", a zatim okrenuo "T" tabak i dodao "DŽ" posle "T". Na taj način je identifikovao svoje lične knjige.)

Sa svojim čudesnim poznavanjem drevne istorije i jezika, i svojim mentalnim moćima bez premca, Isak Njutn je najkvalifikovanija individua u ovom mileniju da piše o proročanstvima. Njegovo proučavanje Knjige proroka Danila počelo je kad je imao 12 godina, i nastavilo je da zaokuplja njegovo naročito interesovanje celog njegovog života. Štaviše, on piše o tim proročanstvima sa skromnošću koja ukazuje na to da on, sam, oseća strahopoštovanje prema tekstu koji je čitao.

Isak Nnutn je zaključio da je nameravano da Otkrivenje razume vrlo malo njih sve do vremena koje će biti blizu kraja istorije sveta, vremena suda, i početka večnog carstva Svetaca Svevišnjeg.

Isak Njutn govori o svom uverenju da su ove knjige proročanstava date tako, da kako se istorijski ispunjavaju, trajno svedoče o činjenici da svetom vlada Božje Providenje. On je prigovarao korištenju proročanstava u pokušajima da se predskazuje budućnost.

Na strani 251, na primer, on piše:

"Ludost tumača je da predskazuju vremena i stvari pomoću ovog proročanstva, kao da Bog planira da ih učini prorocima. Ovom nepromišljenošću su ne samo sebe, već i Proročanstvo izložili preziru."

Kroz ove 323 strane on prati ljudsku istoriju od pisanja proročanstava. On pokazuje da se prema njegovom znanju, u njegovo vreme, u ranom 18. veku, jedan deo proročanstava ispunio, a da je drugi deo preostao da se ispuni. U skladu sa njegovom ocenom, ovo i dalje važi i u 1991. godini.

Odlikovana (kao i njegovi naučni radovi) zanimljivim sporednim radovima, kao što su to izvođenja tačnih datuma Božića i Uskrsa, i broja godina tokom kojih je Isus poučavao, i prožeta dubinom učenosti koja više ne postoji među modernim učenjacima, ova knjiga Isaka Njutna može biti najvažniji rad u svojoj vrsti ikad napisan.

Središnja poruka ove knjige za modernog čoveka može biti ne toliko u onome što ona kaže, koliko u onome što ona jeste. Isak Njutn je tokom celog svog života stalno poredio svoje eksperimentalno i teorijsko razumevanje nauke, sa svojim čitanjem Biblije. On je našao je da je sadržaj ova dva izvora istine tako potpuno kompatibilan da je smatrao svaku reč u Bibliji isto onoliko tačnom koliko su to i jednačine matematike i fizike.

Stoga, kroz celu ovu knjigu Isak Njutn uzima svaku reč proročanstva za apsolutno tačnu. On nikad ne sumnja u njihov sadržaj. On samo teži da ga razume.

On nikad ne odustaje od svoje odlučnosti da ne predstavlja predskazanja budućnosti zasnovana na biblijskim proročanstvima. Na stranama 113. i 114. on daje identifikaciju poslednjeg roga Zveri i numerički proračun dužine njegove vlasti. On takode daje približno vreme početka njegove vladavine, ali ne dodaje brojeve niti pravi neko predskazanje.

Dodavanje ovih brojeva, međutim, postavlja vreme suda i početak večne vladavine Svetaca Svevišnjeg približno u vremenski period između 2000. i 2050. godine.

Jesu li ovo greške u Njutnovoj proceni proročanstava? On bi odgovorio da ne bi napisao ovu procenu da nije verovao da je ona bez greške, ali i da je obaveza hrišćana da proučavaju Bibliju i dođu do vlastitog zaključaka.

Novijih godina postalo je moderno govoriti da su Njutnovi zakoni kretanja sadržavali jednu grešku (grešku pretpostavke da je masa konstatna), i da je nju ispravila Ajnštajnova Teorija specijalne relativnosti. Kao što je to pokazao Pitr Bekman (Petr Beckmann) u svojoj knjizi "Istorija broja Pi" (*A history of Pi*), ta greška nikad nije postojala.

U delu "Principi" Njutn piše o čuvena tri zakona kretanja. U prevodu, drugi zakon glasi: "*Promena impulsa proporcionalna je saopštenoj pokretačkoj sili; ona deluje u pravcu u kojem se ta sila saopštava.*" Njutn definiše impuls ovako: "*Količina impulsa je mera istog, koja se javlja iz brzine i količine materije združeno.*"

Ili, u simboličkim terminima Njutnovog računa:

$$F = d(mv)dt.$$

Njutn nije znao da li je masa konstantna ili nije, a bio je suviše pažljiv naučnik da bi tako pretpostavljao smeštajući je izvan diferencijala. U toku sledećih 200 godina fizičari su pretpostavljali, radi pogodnosti, da je masa konstantna, i počeli su da pišu  $F = ma$  ili  $F = m dv/dt$ . Za tu kasniju prečicu pokazalo se da je netačna, a ne Njutnov originalni zakon. Isak Njutn je za sebe rekao pred kraj svog života, "*Ne znam kakav mogu izgledati svetu, ali sebi izgledam kao da sam bio samo kao dečak koji se igra na morskoj obali, i koji u zabavi ponekad nalazi glatkiji komadić šljunka ili lepšu školjku nego obično, dok veliki okean leži sav neotkriven preda mnom.*"

Doktoru Bentliju (Bentley) je pisao: *"Kad sam napisao svoju 'Raspravu o našem Sistemu' (Treatise about our System), pažljivo sam razmatrao onakve principe kakvi bi mogli delovati kod smotrenih ljudi, radi verovanja u jedno božanstvo, i ništa me ne može razveseliti više nego kad nađem da je ona korisna u tu svrhu."*

Njutnovi komadići šljunka i školjaka formirali su osnovu za naučnu revoluciju i industrijsku revoluciju koje su stvorile našu današnju civilizaciju. Ova demonstracija neverovatne moći njegovih otkrića, međutim, je sama po sebi minorna u poređenju sa njihovom ulogom kao čudâ 17. i 18. veka koja služe kao trajno svedočanstvo o doslovnoj istinitosti Biblije i čudesnim stvaranjima Gospodnjim.

U svom vlastitom naučnom radu i ja sam stalno poredio Bibliju sa nalazima moderne eksperimentalne nauke. Kao i Isak Njutn, ne znam ni za kakve potvrđene naučne činjenice nekonzistentne sa doslovnom istinitošću svakog aspekta Biblije.

Zahvalan sam na tome što sam imao priliku da pročitam rad Isaka Njutna o proročanstvima, i objavljujem ovaj reprint tako da i drugi mogu imati to iskustvo. Ovaj reprint napravljen je kao tačan fotografski duplikat ličnog primerka Tomasa Džefersona.

Kao što je Isak Njutn napisao na drugom izdanju "Principa":

*"Istinski Bog je živo, inteligentno i moćno biće. Njegovo postojanje dopire od večnosti do večnosti; Njegovo prisustvo od beskonačnosti do beskonačnosti. On upravlja svim stvarima."*

Artur B. Robinson

Juli 1991.

## PRVI DEO

### BIBLIJSKA PROROČANSTVA KNJIGE PROROKA DANILA

#### POGLAVLJE I *Uvod koji govori o kompilatorima knjiga Starog zaveta*

Kad je Manasija postavio rezani lik u domu Gospodnjem (2. Dnevnika 33,5.6), i sagradio oltare u dva trema tog doma svoj vojsci nebeskoj, i koristio vraćenje i čaranje i slične duhove, i kad ga je zbog njegove velike izopačenosti napala vojska Aserhedona, cara Asirije, i odvela ga u zarobljeništvo u Vavilon, knjiga Zakona bila je izgubljena do osamnaeste godine vladavine njegovog unuka Josije. Zatim ju je našao Helkija

prvosveštenik, popravljajući Hram (2. Dnevnika 34); car je žalio što njihovi očevi nisu radili po rečima te knjige, i naredio da se ona čita narodu, i učinio da narod obnovi sveti zavet sa Bogom. To je knjiga Zakona koja danas postoji. Kad je egipatski car Sisak izašao iz Egipta i oskrvnio hram, i doveo Judu u potčinjenost egipatskom carstvu, (što je bilo u petoj godini vladavine Rovoama, Jevreji su nastavili da budu pod teškim nevoljama oko dvadeset godina: bivajući *bez "istinitog Boga, i bez sveštenika koji bi ih poučavao, i bez Zakona: i u tim vremenima nije bilo mira onom ko je izlazio, niti onome ko je ulazio, već su velike nevolje bile na svim stanovnicima tih zemalja, i narod uništavaše narod i grad uništavaše grad, jer Bog ih smete svakojakim nevoljama"* (2. Dnevnika 12,2.3.4.8.9. i 15,3.5.6). Ali kad je Sisak umro, i Egipat zapao u nevolje, država Juda je imala mir deset godina; i u to vreme je Asa izgradio ograđene gradove u Judi, i podigao vojsku od 580 hiljada ljudi, s kojima je, u 15. godini svoje vladavine, presreo i savladao Zeru Etiopljanina, koji je pokorio Egipat i Libiju, i Trogloditiku, i izašao sa vojskom od milion Libijaca i Etiopljana da povрати zemlje koje je Sisak osvojio (2. Dnevnika 14,1.6.7.9.12). Posle te pobede, Asa je svrgnuo sa prestola svoju majku zbog njenog idolopoklonstva, i obnovio oltar i doneo nove zlatne i srebrne posude u Hram (2. Dnevnika 15,3.12.13.16.18.); a on i njegov narod ušli su u novi zavet da bi tražili Gospoda Boga svojih predaka, pod pretnjom smrću onima koji se klanjaju drugim božanstvima; njegov sin Josafat uklonio je visine, a u trećoj godini njegove vladavine poslao je neke od svojih vojvoda, sveštenika i Levita da poučavaju po gradovima Jude; oni su sa sobom imali knjigu Zakona, i išli su po svim gradovima Jude i učili narod. To je ta knjiga Zakona koja je kasnije izgubljena za vreme vladavine Manasije, i opet nađena za vreme vladavine Osije, i tako je ona napisana pre treće godine vladavine Josafata.

Istu knjigu Zakona sačuvali su i potomstvu predali Samarjani, i tako je nju Deset izraelskih plemena primilo pre svog ropstva (2. Carevima 17,47.28.31.33). Jer kad su Deset plemena odvedeni u ropstvo, jedan sveštenik je iz tog ropstva poslat nazad u Betel, po naredbi asirskog cara, da uputi nove stanovnike Samarije, *u način Boga te zemlje*; i Samarjani su imali Pentateuh (Petoknjižje, pet Mojsijevih knjiga - prim. prev.) od ovog sveštenika, knjigu koja je sadržavala zakon ili *"način Boga te zemlje"*, kojem je ona trebalo da ih pouči (2. Carevima 17,34.41). Pošto su istrajavali u religiji koju ih je on učio, spajajući s njom obožavanje svojih vlastitih božanstava, i bivajući istrajni u onome

što su naučili, oni su sačuvali ovu knjigu svog Zakona na originalnom hebrejskom pismu, dok su Dva plemena, posle svog povratka iz Vavilona, promenila to pismo u haldejsko, koje su naučili u Vavilonu. A pošto su Pentateuh primila kao knjigu Zakona i Dva plemena i Deset plemena, sledi to da su ga ona primila pre nego što su se podelila u dva carstva. Jer posle te podele ona nisu primala zakone jedna od drugih, već su nastavili različito. Juda nije mogao povratiti Izrael od Jerovoamovog greha, a Izrael nije mogao privesti Judu sebi. Pentateuh je tako bila knjiga Zakona u danima Davida i Solomona. O pitanjima Tabernakula i Hrama naredbe su davali David i Solomon, prema Zakonu ove knjige; a David u 78. psalmu, opominjući narod da pazi na Božji Zakon, spominje Zakon ove knjige. Jer u opisivanju toga kako ga njihovi preci nisu držali, on navodi mnoge istorijske stvari iz 2. i 4. Knjige Mojsijeve.

Rod careva Edoma, pre nego što je vladao ikakav car nad Izraelom, zabeležen je u 1. Knjizi Mojsijevoj, i zato ta knjiga nije bila u potpunosti u obliku u kojem danas postoji pre vladavine Saula (1. Mojsijeva 36,31) Pisac je zabeležio rod careva do svog vlastitog vremena, i tako je pisao pre nego što je David osvojio Edom. Pentateuh je sastavljen od Zakona i istorije Božjeg naroda zajedno, a ta istorija bila je sakupljena iz više knjiga, kakve su bile istorija Stvaranja koju je sastavio Mojsije (1. Mojsijeva 2,4), knjiga naraštaja Adamovih (1. Mojsijeva 5,1) i knjiga ratova Gospodnjih (4. Moj. 21:14). Ova knjiga ratova sadržavala je ono što je učinjeno kod Crvenog mora, i na putovanju Izrailja kroz Pustinju, i zato je nju započeo Mojsije. A Isus Navin mogao je voditi narod Izrailja u osvajanje Hanana. Jer Isus Navin je zapisao neke stvari u knjizi Zakona Gospodnjeg (Isus Navin 24,26), i stoga je mogao zapisati svoje vlastite ratove u toj knjizi ratova. To su bile javne knjige, i stoga nisu pisane bez autoriteta Mojsija i Isusa Navina. A Samuilo je imao slobodu za vreme vladavine Saulove da ih postavi u obliku sada postojećih Mojsijevih knjiga i knjige Isusa Navina, ubacujući u 1. Knjigu Mojsijevu rod careva Edoma, dok nije vladao car u Izraelu.

Knjiga o sudijama je kontinuirana istorija sudija sve do smrti Samsona, i stoga je kompilirana posle negove smrti, iz Dela sudija. Za više stvari u ovoj knjizi kaže se da su urađene *"dok nije bilo cara u Izraelu"* (Sudije 17,6; 18,1; 19,1; 21,25), i tako je ta knjiga pisana posle početka Saulove vladavine. Kad je napisana, u Jerusalimu su živeli Jevuseji (Sudije 1,21), i tako je ona pisana pre osme godine Davidove vladavine (2. Samuilova 5,8

i 1. Dnevnika 11,6). Knjige Mojsija, Isusa Navina i Knjiga o sudijama sadrže jednu kontinuiranu istoriju, od Stvaranja pa sve do Samsonove smrti. Tamo gde završava Pentateuh, počinje Knjiga Isusa Navina; a gde završava knjiga Isusa Navina, tu počinje Knjiga o sudijama. Stoga su sve te knjige sastavljene iz spisa Mojsija, Isusa Navina i drugih izveštaja jednom te istom rukom, posle početka Saulove vladavine, a pre osme godine Davidove vladavine. Samuilo je bio posvećen pisac (1. Sam. 10,25), upoznat sa istorijom Mojsija i sudija (1. Samuilova 12,8-12), i imao je slobode za vreme vladavine Saula, i dovoljno autoriteta, da sastavi te knjige. On je bio prorok, sudio je Izraelu svih dana svog života, i narod ga je vrlo poštovao; a Zakon kojim je on trebalo da sudi narodu nije trebalo da objavi autoritet manji od njegovog vlastitog, budući da Zakonodavac nije inferioran u odnosu na sudiju. A Knjiga Jašarova (u prevodu Đure Daničića - Knjiga istinitoga - prim. prev.), koja se navodi u Knjizi Isusa Navina (Isus Navin 10,13), postojala je u vreme Sulove smrti (2. Samuilova 1,18).

Kod posvećivanja Solomonovog hrama, kad je Kovčeg unesen u Svetinju nad svetinjama, u njemu nije bilo ništa osim dve ploče (1. Carevima 8,9), što znači da su Filistejci, kad su oteli Kovčeg, uzeli iz njega knjigu Zakona, zlatni ćup mane i Aronov štap. I ovaj i drugi gubici u pustošenju Izraela od strane osvajačkih Filistejaca mogli su dati priliku Samuilu da posle nekog predaha od tih neprijatelja, ponovo sakupi razbacane spise Mojsija i Isusa Navina, i zapise patrijarhâ i sudija, i sastavi ih u danas postojeći oblik. Knjiga o Ruti je istorija stvari koje su se činile u danima sudija, i na nju se može gledati kao na dodatak Knjizi o sudijama, pisan od strane istog autora, i u isto vreme. Ovo zato što je ona pisana posle rođenja Davida (Ruta 4,17.22) i ne mnogo posle toga, jer istorija Vooza i Ruta, Davidovih pradeda i prababe, ne bi mogla da se dobro pamti preko dve ili tri generacije. A pošto ova knjiga izvodi rodoslov Davida od Vooza i Rute, a izostavlja Davidovu stariju braću i njegove sinove, ona je pisana u čast Davidu, nakon što ga je Samuilo pomazao za cara, a pre nego što je imao decu u Hevronu, pa je prema tome pisana za vreme Saulove vladavine. Ona ne nastavlja sa Davidovom istorijom i stoga izgleda da je pisana odmah nakon što je on pomazan. Stoga dobro rasuđuju oni koji pripisuju Samuilu knjige Isusa Navina, Knjigu o sudijama i Knjigu o Ruti. Samuilo je takode pretpostavljeni autor Prve knjige Samuilove, do vremena svoje smrti. Dve Knjige Samuilove ne navode svoje autore, i zato izgleda da su originali. One počinju njegovim

rodoslovom, rođenjem i obrazovanjem, i mogao ih je delom napisati za svog života on sam ili pak njegovi učenici proroci iz Najota u Rami (1. Samuilova 19,18-20), a delom posle njegove smrti isti ti učenici.

Knjige o carevima navode druge autore, kao knjiga Dela Solomonovih, knjiga Dnevnika careva izraelskih i Knjiga Dnevnika careva Judinih. Knjige dnevnika navode knjigu Samuila vidioca, knjigu Natana proroka i knjigu Gada vidioca za Dela Davidova; knjigu Natana, Proroštvo Avije Šilonita i vizije Idoa vidioca za Dela Solomonova; knjigu Šemaje proroka, i knjigu Idoa vidioca u pogledu rodoslovâ, za Dela Rovoamova i Avijina; knjigu Careva Judinih i izraelskih za Dela Asina, Joasova, Amosijina, Jotamova, Ahazova, Jezekijina, Manasijina i Josijina; Knjigu Ananije vidioca za Dela Josafatova; i vizije Isaijine za dela Uzijina i Jezekijina. Ove knjige bile su, dakle, sakupljene iz istorijskih spisa drevnih videlaca i proroka. A pošto Knjige o carevima i Knjige dnevnika navode jedna drugu, one su pisane u jedno te isto vreme. A to vreme bilo je posle povratka iz Vavilonskog ropstva jer beleže istoriju Jude, i rodoslove careva Judinih, i prvosveštenikâ, do tog ropstva. Knjiga Jezdrina bila je originalno deo Knjige dnevnika, i odeljena je od nje. Naime, ona počinje sa dva poslednja stiha Knjigâ dnevnika, a prva Knjiga Ezdrasa počinje sa njena dva poslednja poglavlja. Jezdra je dakle bio kompilator Knjigâ o carevima i Knjigâ Dnevnika, i zapisao je istoriju do svog vremena. On je bio pouzdan u Božjem Zakonu; a da bi mu pomogao u tom poslu, Nemija je osnovao biblioteku i "*sakupio Dela careva i proroka, i Davida, i Pisma careva koja se tiču svetih darova*" (2. Makabejcima 2,13). Pod Delima Davidovim podrazumevam ovde dve Knjige Samuilove, ili bar Drugu njegovu knjigu. Iz Dela careva, koja su s vremena na vreme pisali proroci, on je sastavio Knjige careva Judinih i izraelskih, Dnevnike careva Judinih i Dnevnike careva izraelskih. A radeći to on je spojio ta Dela, po odgovarajućem vremenskom redosledu, kopirajući same reči autora, kao što se vidi iz toga što se Knjige o carevima i Knjige dnevnika često slažu jedna sa drugom po rečima za mnoge rečenice. Tamo gde se slažu po smislu, tu se slažu i po rečima. Tako je proročanstva Isaije, pisana u više navrata, on sakupio u jedan korpus. Slično je uradio i sa onima Jeremije, i ostalih proroka, sve do dana drugog Hrama. Knjiga proroka Jone je istorija Jone pisana tuđom rukom. Knjiga proroka Danila je zbirka spisa pisanih u više navrata. Šest poslednjih poglavlja sadrže proročanstva koja je u više navrata pisao sam Danilo; prvih šest je zbirka istorijskih spisa koje su pisali drugi. Četvrto

poglavlje je jedan Navuhodonosorov dekret. Prvo poglavlje pisano je posle Danilove smrti, jer autor kaže da je Danilo nastavio da živi do prve godine Kira, to jest do njegove prve godine nad Persijancima i Midanima, a treće godine nad Vavilonom. Iz istog razloga su i peto i šesto poglavlje morali biti napisani posle njegove smrti. Ona naime završavaju rečima: "*Tako Danilo napredovaše za vlade Darijeve, i za vlade Kira Persijskog.*" Pa ipak je ove reči mogao dodati i sakupljač tih spisa, za koga smatram da je bio Jezdra. Psalme koje su sastavili Mojsije, David i drugi izgleda da je takođe prikupio Jezdra u jednu knjigu. Smatram ga prikupljačem, jer u ovoj zbirci nalazim Psalme nastale sve do Vavilonskog ropstva, ali nijedan mlađi od toga.

Posle ovih stvari je Antioh Epifan oskvrnuo hram, zapovedio Jevrejima da se odreknu Zakona pod prtenjom smrti, i doveo do toga da se svete knjige spaljuju gde god se nađu; u tim nevoljama je Knjiga dnevnika careva izraelskih bila u celosti izgubljena. Ali po oporavku od tog ugnjetavanja, Juda Makabejac je sakupio sve one spise koje je našao (2. Makabejcima 2,14), i u njihovom sređivanju je deo proroštava Isaije, ili nekog drugog proroka, dodat na kraj Zaharijinih proročanstava: knjiga Jezdrina je pak odvojena od Knjige Dnevnika, i postavljena zajedno u dva različita poretka; u jednom poretku u Knjigu Jezdrinu, prihvaćenu u Kanon, a u drugom - u prvu knjigu Ezdrasa.

Posle Rimskog ropstva, Jevreji su ih radi očuvanja svojih tradicija zapisali u svoj Talmud, a radi očuvanja svojih spisa složili su se oko jednog izdanja, i izbrojali slova svake vrste u svakoj knjizi; očuvanjem samo ovog izdanja, starije razne varijante, osim onih koje se mogu naći pomoću Septuaginta verzije, sad su izgubljene; a onakve beleške na marginama, ili druga iskvarenja, kakva su se greškama prepisivača, pre nego što je to izdanje napravljeno, uvukla u tekst, sad teško da bi se mogla ispraviti.

Jevreji su pre Rimskog ropstva delili svete knjige na Zakon, Proroke i Spise, ili svete spise, i čitali samo Zakon i Proroke u svojim sinagogama. Hristos i Njegovi apostoli takođe su stavljali naglasak religije na Zakonu i Prorocima (Matej 7,12; 22,4; Luka 16,16.19.31; 24,44; Dela 24,14; 26,22; Rimljanima 3,21). Pod spisima oni su podrazumevali istorijske knjige zvane: *Isus Navin, Sudije, Ruta, Samuilo, Carevi, Dnevnici, Jezdra, Nemija i Jestira, Knjiga o Jovu, Psalmi, knjige Solomonove i Plač Jeremijin.* Samarjani su čitali samo "*Pentateuh*", a kad je Josafat poslao ljude da podučavaju po gradovima, oni su sa sobom imali samo knjigu Zakona, jer danas postojeća Proročanstva

tad nisu bila napisana. A po povratku iz Vavilonskog ropstva Jezdra je čitao samo knjigu Zakona narodu, od jutra do podneva, prvog dana sedmog meseca, a svakodnevno na Praznik senica, jer još nije sakupio spise proroka u knjigu sad postojeću, već je uveo njihovo čitanje nakon što je ta zbirka napravljena. Čitanjem Zakona i Proroka u sinagogama, te knjige bile su manje podložne iskrivljenju nego Spisi.

Pri samom nastanku nacije Izrael, kad im je Bog dao Zakon, i učinio s njima zavet da bude njihov Bog ako drže Njegove zapovesti, on im je slao proroke da ih poprave čim bi se oni okrenuli obožavanju drugih bogova; a nakon njihovog povratka Njemu oni su ponekad obnavljali zavet koji su prekršili. Te proroke je On nastavljao da šalje sve do Jezdrinih dana; ali nakon što su njihova proročanstva čitana u sinagogama, smatrana su dovoljnim. Jer ako narod ne posluša Mojsija i stare proroke, ne bi poslušao ni one nove, *"ni kad bi se podigli iz mrtvih"*. Najzad kad je jedna nova istina trebalo da se propoveda neznabošcima, naime, da je Isus Božji Pomazanik (Hristos), Bog je poslao nove učitelje i proroke; ali nakon što su i njihovi spisi primljeni i čitani u sinagogama hrišćana, proroštvo je prestalo po drugi put. Imamo Mojsija, proroke, apostole i reči samog Hrista; i ako ih ne poslušamo, teže nas je opravdati nego Jevreje. Jer proroci i apostoli su prorekli da će, kao što se Izrael često bunio i kršio zavet, a po pokajanju ga obnavljao, doći i do otpada i među hrišćanima, uskoro posle apostolskih dana; i da će u poslednje dane Bog uništiti nepokajane pobunjenike, i učiniti novi zavet sa svojim narodom.

A slušanje proroka temeljna je karakteristika prave Crkve, jer je Bog tako uredio proročanstva da ih u poslednjim danima *"mudri mogu razumeti, ali će bezbožni raditi bezbožno i nijedan od bezbožnih neće razumeti"* (Danilo 12,9.10). Autoritet careva, careva i vojvoda ljudski je. Autoritet saveta, sabora, episkopa i prezbitera ljudski je. Autoritet proroka božanski je, i pokriva ukupnost religije, ubrajajući Mojsija i apostole među proroke. *"I ako andeo s neba propoveda kakvo drugo jevanđelje, od onog koje su oni javili, neka je proklet."* Njihovi spisi zadrže zavet između Boga i Njegovog naroda, sa uputstvima za čuvanje tog zaveta; primere Božjih suđenja onima koji ga krše; i predskazanja stvari koje će doći. Dok Božji narod čuva taj zavet, on nastavlja da bude Njegov narod; kad ga prekrše, prestaje da bude Njegov narod ili crkva, i postaju *"sinagoga Sotone, koji kažu da su Jevreji, a nisu"*. I nikakva moć na zemlji nije ovlašćena da menja taj zavet.

Predskazanja stvari koje će doći odnose se na stanje Crkve u svim vremenima; a među starim prorocima Danilo je najjasniji po vremenskom sledu, i najlakši za razumeti; stoga u onim stvarima koje se tiču poslednjih vremena on mora bit učinjen ključem za ostale.

## POGLAVLJE II *O proročkom jeziku*

Za razumevanje proročanstava treba da se na prvom mestu upoznamo sa figurativnim jezikom Proročanstava. Taj jezik uzima se iz analogije između prirodnog sveta i jednog carstva ili carstva koje se uzima kao politički svet.

U skladu s tim, celi prirodni svet koji se sastoji od neba i zemlje označava celokupnu svetsku politiku, koja se sastoji od prestolâ i narodâ, ili od toliko toga koliko se razmatra u proročanstvu; stvari u onom svetu označavaju analogne stvari u ovome. Jer nebo, i stvari na njemu, označavaju prestole i dostojanstva; zemlja, sa stvarima koje su na njoj - podređeni deo naroda; najniži delovi zemlje, zvani Had ili Pakao - najniži ili moralno posrnuli deo naroda. Otuda uzdizanje ka nebu i silaženje na zemlju predstavljaju uspon i pad u moći i časti: uzdizanje iz zemlje, ili vodâ, i pad u njih, predstavlja uzdizanje do bilo kakve časti ili vlasti iz podređenog stanja naroda, ili pad iz slave u to podređeno stanje; spuštanje u niže delove zemlje je spuštanje u vrlo nisko i nesrećno stanje; govorenje slabim glasom iz prašine je bivanje u vrlo slabom i niskom stanju; kretanje sa jednog mesta na drugo je prelaz iz službe, časti ili vlasti na drugu; veliki zemljotresi, i trešenje neba i zemlje, predstavljaju trešenje carevstava, takvo da ih ugroža ili obara; stvaranje novog neba i zemlje, i prolaženje onih starih, ili početak i kraj sveta, predstavljaju uspon i propast političkog tela njima označenog. Na nebu Sunce i Mesec, po tumačima snova, predstavljaju osobe careva i carica; ali u svetom proročanstvu, koje se ne tiče pojedinih osoba, Sunce predstavlja celu vrstu i rod careva, u carstvu ili carstvima političkog sveta, koji sjaje carevskom moći i slavom; Mesec predstavlja telo običnog naroda, koji se posmatra kao careva supruga; zvezde predstavljaju podređene prinčeve i velike ljude, ili episkope i vladare Božjeg naroda, kad je Sunce Hristos; svetlost je slava, istina i znanje, kojima veliki i dobri ljudi sjaje i osvetljavaju druge. Tama je nejasnost stanja, i greška, slepoća i neznanje; pomračenje, uništenje ili zalazak Sunca, Meseca i zvezda predstavljaju kraj jednog carstva, ili njegovo pustošenje, proporcionalno toj tami;

pomračenje Sunca, krvava boja Meseca i padanje zvezda predstavljaju isto; mlad Mesec je povratak raspršenog naroda u jedno političko ili crkveno telo.

Vatra i meteori odnose se i na nebo i na zemlju, i označavaju sledeće: gorenje bilo koje stvari označava njeno uništenje ratom; zapaljenost zemlje ili pretvaranje države u ognjeno jezero predstavlja uništenje carstva ratom; bivanje u peći označava robovanje pod drugim narodom; večito uzdizanje dima bilo kakve vatre je nastavljanje bivanja pokorenog naroda pod bedom stalne potčinjenosti i ropstva; žestoka vreline sunca je težak rat, progoni i nevolje koje uzrokuje car; jahanje na oblacima je vladanje nad mnogo ljudi, pokrivenost sunca oblakom, ili dimom, predstavlja neprijateljske vojske; olujni vetrovi, ili kretanje oblaka, predstavljaju ratove; grom, ili glas oblaka, predstavljaju glas mnoštva; oluja sa grmljavinom, sevanjem munja, gradom i poplavnom kišom je bura rata koja se spušta sa političkih neba i oblaka na glave njihovih neprijatelja; kiša, ako nije neumerena, i rosa, kao i tekuća voda, predstavljaju milosti i učenja Duha; a nedostatak kiše je je duhovna jalovost. Na zemlji, suvo tlo i sakupljene vode, kao što su more, reka ili potop, predstavljaju narode raznih područja, nacija i vlasti; zagorčanje voda je velika nesreća naroda izazvana ratom i progonstvom; pretvaranje stvari u krv je mistična smrt političkih tela, to jest njihovo raspadanje; izlivanje mora ili reke predstavlja invaziju tog političkog kopna narodima vodâ; isušenje voda je osvajanje njihovih regiona od strane naroda simbolizovanih kopnom; izvori vode su gradovi, stalne glave političkih reka; planine i ostrva su gradovi političkih kopna i mora, sa teritorijama i vlastima koje pripadaju tim gradovima, pećine i stene planina su hramovi gradova; skrivanje ljudi u te pećine i stene je zatvaranje idola u njihovim hramovima; kuće i lađe su porodice, skupštine i gradovi, na političkom kopnu i moru; a flota ratnih brodova je vojska carstva simbolizovanog morem.

I životinje, kao i biljke, predstavljaju ljude različitih područja i stanja; naročito su drveće, trave i kopnene životinje narod političkog kopna; trske i ribe su narod političkih voda; ptice i insekti su narod političkog neba i kopna; šuma predstavlja carstvo; a pustinja usamljen i slab narod.

Ako se politički svet, razmatran u proročanstvu, sastoji od mnogih carevstava, ona su predstavljena sa isto toliko delova prirodnog sveta; onaj najplemenitiji predstavljen je nebeskom strukturom, i onda Mesec i oblaci predstavljaju običan narod; manje plemenit predstavljen je kopnom, morem, i rekama, i životinjama ili biljkama, ili građevinama u

njima, a onda veće i moćnije životinje i više drveće predstavljaju careve, prinčeve i velikaše. A pošto je celo carstvo političko telo cara, stoga Sunce, ili drvo, ili zver ili ptica ili čovek, kojima je taj car predstavljen, predstavlja u velikom značenju celo carstvo; više životinja, kao lav, medved, leopard, jarac, prema svojim osobinama, predstavljaju više carevstava i političkih tela; žrtvovanje zverja je pokolj i pokoravanje carevstava; a prijateljstvo između zveri je mir između carevstava. Pa ipak su nekad biljke i životinje izvesnim epitetima ili okolnostima proširene na druga značenja, kao drvo, kad se naziva drvo života ili znanja; i zver, kad se naziva stara zmija, ili se obožava.

Kad zver ili čovek predstavlja carstvo, njene, odnosno njegove osobine predstavljaju analogne delove i osobine tog carstva; kao glava zveri koja predstavlja velike ljude koji predvode i upravljaju; rep - podređeni narod kojim se upravlja; glave, ako ih je više od jedne, predstavljaju broj kapitalnih delova, ili dinastija, ili vlasti u tom carstvu, bilo uporednih ili sukcesivnih, u pogledu civilne uprave; rogovi na bilo kojoj glavi su broj carevstava na toj glavi, u pogledu vojne sile; gledanje je razumevanje, oči su ljudi od razumevanja i politike, a u stvarima religije su episkopi, biskupi; govorenje je donošenje zakona; usta su zakonodavac, bilo civilni ili posvećeni; jačina glasa je moć i sila; tihost glasa je slabost; jedenje i pijeње predstavljaju sticanje onoga što je označeno stvarima koje se jedu i piju; dlake zveri ili čoveka, i perje ptice, predstavljaju narod (ljude); krila su broj carstava predstavljenih tom zveri: ruka čoveka predstavlja njegovu moć, ili bilo koji narod u kojem se sastoji njegova snaga i moć; njegove stope su najniži deo naroda, ili potonji kraj carstva; stopala, nokti i zubi zveri mesoždera su vojske i eskadroni vojske; kosti su snaga, i utvrđena mesta; meso su bogatstvo i imovina, a dani njihovog delovanja su godine: a kad drvo predstavlja carstvo, njegove grane, lišće i plod označavaju ono što i krila, perje i hrana ptice ili zveri. Kad je čovek uzet u mističnom smislu, njegove osobine često su označene njegovim akcijama, i okolnostima oko njega. Tako je vladar označen time što jaše na zveri; ratnik i osvajač time što imaju mač i luk; moćan čovek svojim džinovskim stasom; sudija - vagama i merilima; presuda o oprostaju ili osudi - belim ili crnim kamenom; novo dostojanstvo - novim imenom; moralne ili građanske kvalifikacije - odećom; čast i slava - sjajnom odorom; carevsko dostojanstvo - purpustom ili skerletom, ili krunom; pravednost - belom i čistom odorom; bezbožništvo - umrljanom i prljavom odećom; nesreća, žalost, oplakivanje i poniženje - odevenošću u kostret; beščašće, sramota

i nedostatak dobrih dela - golotinjom; greška i beda - njegovim ili njenim ispijanjem čaše vina koje to uzrokuje; širenje bilo koje religije radi dobiti - obavljanjem trgovine sa ljudima čija je to religija; obožavanje ili služenje lažnih bogova bilo kojeg naroda - činjenjem preljube sa njihovim prinčevima, ili sa klanjanjem njima; sabor - njegovim likom; idolopoklonstvo - bogohuljenjem; svrgavanje u ratu -ranom čoveka ili zveri; trajno zlo rata - ranom i bolom; nesreća ili progonstvo koje narod trpi u nastojanju da stvori novo carstvo - ženom koja se porađa; raspad jednog političkog ili crkvenog tela - smrću čoveka ili zveri: a oživljenje izgubljene vlasti - vaskrsenjem mrtvih.

### POGLAVLJE III *O viziji lika sastavljenog od četiri metala*

Proročanstva proroka Danila sva su povezana jedna sa drugim, kao da su samo više delova jednog opšteg proročanstva. Prvo je najlakše za razumevanje, a svako sledeće proročanstvo dodaje nešto novo prethodnom. Prvo je dato u snu Navuhodonosoru, caru Vavilona, u drugoj godini njegove vladavine, ali kad je car zaboravio svoj san, on je dat opet Danilu u snu, i preko njega se otkrio caru. Time je Danilo postao čuven po mudrosti i otkrivanju tajni, u tolikoj meri da je Jezekilj, njegov savremenik, u devetnaestoj godini Navuhodonosora ovako govorio o njemu tirskom caru: "*Eto mudriji si od Danila, nikaka tajna nije sakrivena od tebe*" (Jezekilj 28,3). A isti taj Jezekilj, na drugom mestu, izjednačava Danila sa Nojem i Jovom, kao najvišim u milosti Božjoj (Jezekilj 14, 14.15.18.20). A u poslednjoj godini Valtazara, carica majka rekla je za njega tom caru: "*Ima čovek u tvom carstvu, u kom je duh svetih bogova; i u vreme oca tvojega nađe se u njega videlo i razum i mudrost, kakva je u bogova, i car Navuhodonosor otac tvoj, care, postavi ga glavarem vračarima, zvezdarima, Haldejima i gatarima; jer velik duh i znanje i razum za kazivanje sanova i pogađanje zagonetaka i razmršivanja zamršenih stvari nađe se u Danila, kojemu car nadenu ime Valtasar; neka sada dozovu Danila, i on će kazati šta znači*" (Danilo 5,11.12). Danilo je bio izuzetno poštovan među Jevrejima, do vladavine rimskog cara Hadrijana: i odbaciti njegova proročanstva znači odbaciti hrišćansku religiju. Jer ova religija zasnovana je na njegovim proročanstvima koja se tiču Mesije.

U ovoj viziji o liku sastavljenom od četiri metala postavljen je temelj svih Danilovih proročanstava. Ona predstavlja jedno telo od četiri velike nacije, koje treba da vladaju na zemlji sukcesivno, naime Vavilonjane, Persijance, Grke i Rimljane. A kamenom

odvaljenim bez ruku, koji je pao na stopala tog lika i smrvio sva četiri metala u komade, *"i postao velika gora, i ispunio celu zemlju"*, ona dalje predstavlja to da će se podići novo carstvo, posle ta četiri, i pokoriti sve narode, i narasti vrlo veliko, i trajati večno.

Glava ovog lika bila je od zlata, i označava narode Vavilona, koji su vladali prvi, kako to Danilo sam tumači. *"Ti si ova glava zlatna"*, kaže on Navuhodonosoru. Ti narodi vladali su dok Kir nije pokorio Vavilon, i nekoliko meseci posle tog osvajanja okrenuo se Persijancima, i postavio ih iznad Midana. Prsa i ruke tog lika bili su od srebra i predstavljaju Persijance koji su sledeći vladali. Trbuh i bedra lika bili su od mjedi, i predstavljaju Grke, koji su pod vladom Aleksandra Velikog pokorili Persijance i vladali posle njih. Noge su bile od gvožđa, i predstavljaju Rimljane koji su vladali posle Grka, i koji su počeli da ih pokoravaju u osmoj godini Antioha Epifana. Jer te godine su porazili Perseja, cara Makedonije, glavnog grčkog carstva, i od tada pa nadalje oni su izrastali u moćno carstvo, i vladali velikom moći do dana Teodosija Velikog. Onda su se upadima mnogih severnih naroda raspali u mnoga manja carstva, koja su predstavljena stopalima i nožnim prstima Lika, sastavljenim delom od gvožđa a delom od gline. Jer onda će se, kaže Danilo, *"carstvo razdeliti, ali će biti u njemu tvrđe od gvožđa, jer si video gvožđe pomešano s kalom lončarskim"* (Danilo 2,41 i dalje).

*"A u vreme tih careva Bog će nebeski podignuti carstvo koje se doveka neće rasuti, i to se carstvo neće ostaviti drugom narodu; ono će satrti i ukinuti sva ta carstva, a samo će stajati doveka, kako si video gde se od gore odvali kamen bez ruku i satr gvožđe, mjed, glinu, srebro i zlato."*

#### POGLAVLJE IV *O viziji četiri zveri*

U sledećoj viziji, viziji četiri zveri, ponavlja se proročanstvo o četiri carstva sa nekoliko novih dodataka, kakva su dva krila lava, tri rebra u ustima medveda, četiri glave i četiri krila leoparda, i sin čovečiji koji dolazi na nebeskim oblacima prema starcu koji sedi na sudu.

Prva zver bila je kao lav, i imala je orlovska krila, da bi označila carstva Vavilona i Midije, koja su pokorila Asirsko carstvo i podelili ga među sobom, i time postala znatna i izrasla u velika carstva.

U prethodnom proročanstvu, Vavilonsko carstvo bilo je predstavljeno glavom od zlata; u ovoj su oba ta carstva predstavljena zajedno krilima lava. "*I gledah*", kaže Danilo, "*dok joj se krila ne iščupaše i podiže se sa zemlje i stade na noge kao čovek, i srce ljudsko dade joj se*", to jest dok ne bi ponižena i potčinjena, i ne učini se da spozna svoje ljudsko stanje (*Danilo 7,4*) Druga zver bila je kao medved, i predstavlja carstvo koje je vladalo posle Vavilonjana, to jest Persijsko carstvo. *Tvoje carstvo razdeljeno je*, ili slomljeno, kaže Danilo poslednjem vavilonskom caru, "*i dato Midanima i Persijancima*" (*Danilo 5,28*). Ova zver "*stade s jedne strane*" (u drugom prevodu "*bila je podignuta na jednoj strani*" - prim. prev.) budući da su Persijanci bili pod Midanima pri padu Vavilona, ali su se sad izdizali iznad njih. "*I imaše tri rebra u ustima među zubima svojim*", koja označavaju carstva Sarda, Vavilona i Egipta, koja je pokorila, ali koja nisu pripadala njenom vlastitom telu. I proždimala je mnogo mesa - bogatstvo ta tri carstva.

Treća zver bila je carstvo koje je nasledilo Persijsko; bilo je to carstvo Grka (*Danilo 8,6.7.20.21*). Bilo je kao leopard, što označava njenu žestinu; i imalo je četiri glave i četiri krila, što označava da će se podeliti na četiri carstva (*Danilo 8,22*), jer je trajalo u monarhističkom obliku za vreme vladavine Aleksandra Velikog, i njegovog brata Arideja, i mladih sinova Aleksandra i Herkula, a zatim se raspalo u četiri carstva tako što su upravitelji provincija stavili krune na vlastite glave, i sa uzajamnim pristankom vladali nad svojim provincijama. Kasander je vladao Makedonijom, Grčkom i Epirom; Lizamah nad Trakijom i Vitinijom; Ptolomej nad Egiptom, Libijom, Arabijom, Celosirijom i Palestinom; a Seleuk nad Sirijom.

Četvrta zver bila je carstvo koje je nasledilo Grčko, a to je Rimsko carstvo. Ova zver bila je jaka i vrlo strašna, imala je velike gvozdene zube i proždimala je i satirala, i gazila nogama ostatak; i takvo je bilo Rimsko carstvo. Ono je bilo veće, jače, strašnije i trajnije od bilo kojeg drugog. Pokorilo je Makedonsko carstvo u osmoj godini Antioha Epifana, 580. godine (po asirskom kalendaru - prim. prev.), nasledilo je Pergamsko carstvo 615. godine, pokorilo Sirijsko carstvo 679. godine i Egipatsko carstvo 718. godine. Tim i drugim osvajanjima ono je postalo veće i strašnije od svake prethodne zveri. Ovo carstvo nastavilo je da postoji u svojoj veličini do vladavine Teodosija Velikog; zatim se raspalo u deset carstava predstavljenih sa deset rogova te zveri; nastavilo je da postoji u tom raspadnutom obliku dok *starac* nije seo na presto sličan ognjenom plamenu, "*i sud sede, i*

*knjige se otvoriše... i Zver beše ubijena i telo joj se uništi i dade da se izgori ognjem... i gle, kao sin čovečji idaše na oblacima nebeskim, i dode do starca" (Danilo 7,10-13) i primi vlast nad svim narodima, i sud bi dat svecima svevišnjeg, i dode vreme da imaju carstvo. "I gledah", kaže Danilo, "dok ne bi ubijena zver, i telo joj se uništi i dade da se izgori ognjem. I ostalim zverima uze se vlast, ali im se životi produžiše do vremena i do roka". Dakle sve četiri zveri su još uvek žive, mada je vlast prve tri uzeta. Narodi Haldeje i Asirije i dalje su prva zver. Oni Midije i Persije su i dalje druga zver. Oni Makedonije, Grčke i Trakije još uvek su treća. A oni Evrope, na ovoj strani Grčkog carstva, i dalje su četvrta. Stoga je posmatranje treće zveri ograničeno na narode sa ove strane reke Eufrata, a telo četvrte zveri ograničeno je na narode na ovoj strani Grčkog carstva; treba da tražimo sve četiri glave treće zveri među narodima na ovoj strani reke Eufrata, a svih jedanaest rogova četvrte zveri među narodima na ovoj strani Grčkog carstva. Stoga kod raspada Grčkog carstva na četiri carstva Grkâ, ne uključujemo nijedan deo Haldejaca, Midana i Persijanaca u ta carstva, jer su oni pripadali telima prve dve zveri. Takođe ne ubrajamo Grčko carstvo sa sedištem u Konstatinopolju među rogove četvrte zveri, jer je ono pripadalo telu treće.*

#### *POGLAVLJE V O carstvima predstavljanim stopalima Lika sastavljenim od gvožđa i gline*

Dakija je bila velika oblast ograničena na jugu Dunavom, na istoku Euksinskim (Euxine) morem, na severu rekom Dnjestrom (Neister) i planinom Krapak (Crapac), a na zapadu rekom Tibesis, ili Teys koja teče na jug u Dunav nešto iznad Beograda. Ona je obuhvatala zemlje sada zvane Transilvanija, Moldavija i Vlaška (Wallachia), i istočni deo gornje Mađarske. Njene drevne stanovnike Grci su zvali Getae, Latini Dačani, a oni sami su se zvali Gotima. Aleksandar Veliki ih je napadao, a Trajan ih je pokorio i sveo njihovu zemlju na proviciju Rimskog carstva; time je širenje Jevanđelja među njima bilo uveliko potpomognuto. Bili su sastavljeni od nekoliko gotskih naroda, zvanih Ostrogoti, Vizigoti, Vandali, Gepidi, Lombardi, Burgundi, Alani itd, koji su se svi slagali po svojim manirima, i govorili isti jezik, kako to predstavlja Prokopije. Dok su živeli pod Rimljanima, Goti ili Ostrogoti nalazili su se u istočnim delovima Dakije, Vandali u zapadnom delu na reci Teys, tamo gde u nju utiču reke Mareš i Kereš (Mareh and Keresh). Vizigoti su bili

između njih. Gepidi su, prema Jornandesu, bili na Visli. Burgundi, jedan vandalski narod, bili su između Visle i južnog izvora Boristena (Boristhenes), na izvesnoj udaljenosti od planine Krapak na severu, gde ih smešta Ptolomej, pod imenima Frugundiones i Burgiones (Prokop. 1. I. "*O vandalskom ratu*"). Alani, još jedan gotski narod, bili su između severnog izvora Boristena i ušća reke Tanaisa, gde Ptolomej smešta planinu Alanus, i zapadnu stranu Palus Maeotisa.

Ovi narodi bili su pod vlašću Rimljana do druge godine cara Filipa, a zatim su zbog ratnog danka počeli da se bune; Ostrogoti osnivajući carstvo, koje je pod njihovim carevima Ostrogotom, Knivom, Ararikom, Geperikom i Hermanarikom raslo do 366. godine posle Hristovog rođenja; zatim se upadom Huna iz područja iza Tanaisa, i smrti Hermanarika, ono raspalo na nekoliko manjih carstava. Hunimund, sin Hermanarikov, postao je car nad Ostrogotima; Fridigern nad Vizigotima; Vinitar nad delom Gota koji Amijan naziva Grithunzima, a Klaudijan Gotunima, a ostali Sarmatima i Skitima; Atanarik je vladao nad drugim delom Gota u Dakiji, zvanim Tervinzi; Boks nad Antima u Sarmatiji; a i Gepidi su imali svog cara. Vandali su pobjegli preko Dunava od Geberika za vreme drugog dela vladavine Konstantina Velikog, i nastanili se u mestima koja im je dodelio taj car, gde su živeli mirno 40 godina, naime do godine 377., kad je nekoliko gotskih naroda bežeći od Huna prešlo preko Dunava i nastanilo se na mestima u Meziji i Trakiji koja im je dodelio grčki car Valens. Ali sledeće godine su se pobunili, pozvali neke Gote, Alane i Hune od preko Dunava i porazili rimsku vojsku, ubili cara Valensa i proširili se u Grčku i Panoniju sve do Alpa. U godinama 379. i 380. ih je zaustavilo oružje careva Gracijana i Teodosija, i sklopili su pokoran mir; Vizigoti i Tervinzi vratili su se u svoja područja u Meziji i Trakiji, Huni su se povukli preko Dunava, a Alani i Grutinzi dobili su staništa u Panoniji.

Oko godine 373., ili 374., Burgundi su se digli iz svojih staništa na Visli, sa vojskom od 80.000 ljudi, da bi napali Galiju, i naišavši na otpor, smestili se na severnoj strani Rajne naspram Meca (Mentz). Godine 358. je jednu grupu Salijskih Franaka, sa njihovim carem, koja je dolazila sa reke Sale, primio u carstvo car Julijan, i ona je smeštena u Galiju između Brabanta i Rajne; njihovog cara Melobauda je car Gracijan učinio "*Comes domesticorum*". Rikomera, jednog drugog plemenitog Salijskog Franka, Teodosije je učinio "*Comes domesticorum i Magister utriusque Militiae*"; a 384. godine on

je bio konzul sa Klearhom. On je bio veliki Teodosijev miljenik, i pratio ga je u ratovima protiv Eugenija, ali je umro u toj ekspediciji i ostavio sina zvanog Teudomir, koji je posle toga postao car Salijskih Franaka u Brabantu. U vreme ovog rata su neki Franci od preko Rajne napali Galiju pod vodstvom Genobalda, Markomira i Sunoa, ali ih je odbio Stiliko; a nakon što je Markomir ubijen nasledio ga je u Nemačkoj njegov sin Faramond.

Dok su ovi narodi ostajali mirni unutar Carstva, podređeni Rimljanima, mnogi drugi i preko Dunava su nastavili to da budu do smrti cara Teodosija, a zatim se digli na oružje. Jer Pavle Đakon (Paulus Diakonus) nam u svojoj "*Historia Miscell. lib. xiv*", govori o vremenima odmah posle smrti ovog cara, a Prokopije na početku svoje "*Historiae Vandalicae*" piše u istu svrhu. Do tada je Zapadno carstvo trajalo celo, ali sad se raspalo na mnoga carstva.

Teodosije je umro 395. godine, a zatim su se Vizigoti, pod vodstvom Alarika, naslednika Fridigernovog, podigli iz svojih gradova u Trakiji, i pustošili Makedoniju, Tesaliju, Ahaju, Peloponez i Epir ognjem i mačem pet godina neprekidno; kad su se okrenuli na zapad, napali su Dalmaciju, Ilirik i Panoniju; odatle su ušli u Italiju 402. godine, a sledeće godine su bili potučeni kod Polencije i Verone od Stilikoa, zapovednika snaga Zapadnog carstva. Posle toga je Alarik sklopio mir sa carem, veoma ponižen. Ovaj mir ratifikovan je pomoću uzajamnih talaca; Ecije je bio prvi talac Alariku; a Alarik je nastavio da bude slobodan princ u gradovima koji su mu dodeljeni. Kad se Alarik latio oružja, narodi iza Dunava počeli su da se kreću; a sledeće zime, između 395. i 396. godine, velika grupa Huna, Alana, Ostrogota, Gepida i drugih severnih naroda prešla je zamrznuti Dunav, pošto ih je pozvao Rufin, kad su se i njihova braća, koja su dobila gradove unutar Carstva, digla na oružje. Jeronim naziva ovo veliko mnoštvo Hunima, Alanima, Vandalima, Gotima, Sarmatima, Suadima i Markomanima, i kaže da su oni osvojili sva mesta između Konstantinopolja i Julijskih Alpi, pustošeći Skitiju, Trakiju, Makedoniju, Dardaniju, Dakiju, Tesaliju, Ahaju, Epir, Dalmaciju i celu Panoniju. Svevi su takođe napali i Reciju; jer kad je Alarik pustošio Panoniju, Rimljani su branili Reciju, što je dalo priliku Alariku da napadne Italiju.

A kad je Alarik otišao iz tih delova u Italiju, neki drugi varvarski narodi napali su Norikum i Vindelaciju. Ovo je bilo u godinama 402. i 403. A među ove narode ubrajam Sveve, Suade i Markomane, jer oni su svi bili pod oružjem u to vreme. Suadi i

Markomani bili su svevski narodi: i oni i Svevi došli su prvobitno iz Bohemije, i sa reke Suevus ili Sprake u Luzaciji, i sad su bili ujedinjeni pod jednim zajedničkim carem zvanim Ermerik, koji ih je uskoro potom poveo u Galiju. Vandali i Alani mogli su se takođe oko tog vremena proširiti u Norikum. I Uldin je sa velikim brojem Huna prešao Dunav otprilike u vreme Hristozomovog progonstva, to jest 404. godine, i opustošio Trakiju i Meziju. Radagaisus, car Grituna i naslednik Vinitara, pozivajući mnoge varvare od preko Dunava, napao je Italiju sa vojskom od oko 200.000 Gota, a kroz godinu ili dve, 405. ili 406. godine porazio ga je Stiliko, i uništio i njega i njegovu vojsku. U ovom ratu je Stilikou pomagala velika grupa Huna i Ostrogota, pod vodstvom Uldina i Sarusa, koje je unajmio car Honorije. U celoj ovoj zbrci bilo je neophodno Lombardima u Panoniji da se naoružaju radi vlastite odbrane, i očuvaju svoju slobodu, pošto Rimljani više nisu mogli da ih štite. A sad je Stiliko, nameravajući da postane car, obezbedio vojnu prefekturu za Alarika i poslao ga na istok u službi Honorija, zapadnog cara, podvrgavajući neke rimske trupe njegovom vodstvu da bi ojačao svoju vojsku Gota, i obećavajući da će ga uskoro i on slediti sa svojom vlastitom vojskom. Njegov izgovor je bio taj da želi da povрати neka područja Ilirika za koje je istočni car bio optužen da ih zadržava oduzeta, nepravedno od zapadnog cara; ali njegov tajni plan bio je taj da učini sebe carem, uz pomoć Vandala i njihovih saveznika; jer on sam bio je Vandal. Da bio olakšao izvršenje ovog plana, pozvao je mnoštvo varvarskih naroda da napadnu Zapadno carstvo, dok su on i Alarik napadali Istočno. I ovi narodi pod vodstvom svojih nekoliko careva, Vandali pod Godegisilom, Alani u dva dela, jednim pod Goarom a drugim pod Resplendialom, i Svevi, Suadi i Markomani, pod Ermerikom, marširali su kroz Reciju na obalu Rajne, ostavljajući svoja staništa u Panoniji Hunima i Ostrogotima, pridruživali se Burgundima pod Gundikarom, i uznemiravali Franke u svom daljem napredovanju. Poslednjeg dana decembra 406. godine prešli su Rajnu kod Meca (Mentz), i raširili se u Germaniju primu i susedne regione; među ostalim akcijama, Vandali su zauzeli Trir. Zatim su napredovali u Belgiju, i počeli da pustoše tu zemlju. Na to su se Salijski Franci u Brabantu latili oružja i pod vodstvom Teudomira, sina Ricimera, ili Rikomera, gore spomenutog, pružili tako snažan otpor, da su u bici ubili gotovo 20.000 Vandala, sa njihovim carem Godegesilom; ostatak je pobjegao tek uz pomoć Resplendialovih Alana koji su na vreme došli da im pomognu.

Onda su se britanski vojnici, alarmirani glasinama o tim stvarima, pobunili, i postavili tamo tirane; prvo Markusa, kojeg su ubili odmah; zatim Gracijana, koga su ubili za četiri meseca: i najzad Konstantina, pod kojim su napali Galiju 408. godine, uz pomoć Goara i Gundikara. A Konstantin je, imavši dobar deo Galije, učinio svog sina Konstansa cezarom, i poslao ga u Španiju da tamo sređuje njegove stvari, godine 409.

U međuvremenu je Resplendial, videći gore rečenu katastrofu Vandala, i da je Goar prešao Rimljanima, poveo svoju vojsku sa Rajne, i zajedno sa Sjevima i ostatkom Vandala krenuo ka Španiji, dok su Franci u međuvremenu uvećavali svoju pobedu toliko da su povratili Trir koji su zatim, nakon što su ga opljačkali, prepustili Rimljanima. Varvari su se zaustavili prvo kod Pirinejskih planina, što je učinilo da se prošire u Akvitaniju; ali sledeće godine su im prolaz odali neki Konstansovi vojnici, pa su ušavši u Španiju na 4. Kal (po rimskom kalendaru - prim. prev.), oktobra 409. godine pokorili koga god su mogli, i na kraju, 411. godine, podelili osvojena područja kockom; Vandali su zadobili Boetiku, i deo Galicije, Svevi - ostatak Galicije, a Alani - Luzitaniju i kartaginsku provinciju; car ih je radi očuvanja mira potvrdio na tim staništima darovnicom godine 413.

Gore pomenuti Rimski Franci su počeli, učinivši Teudomira svojim carem, da nakon što su porazili Vandale napadaju i njihove susede. Prvi na koje su krenuli bili su Gali iz Brabanta, ali su naišavši na snažan otpor poželeli njihovo savezništvo; tako su ti Gali otpali od Rimljana i sklopili blizak savez sa Francima da budu kao jedan narod ženeći se i udajući se međusobno, i prihvatajući običaje jedni drugih dok nisu postali jedno, bez ikakve razlike. Tako je pristupanjem tih Gala, kao i stranih Franaka, koji su kasnije došli preko Rajne, Salijsko carstvo postalo vrlo veliko i moćno. Stilikova ekspedicija protiv Grčkog cara bila je zaustavljena naredbom Honorija; zatim je Alarik izašao iz Epira u Norikum i zatražio izvesnu sumu novca za svoju službu. Senat je bio sklon da ga odbije, ali je ipak on uslišen Stilikovim posredovanjem. Posle nekog nekog vremena je, međutim, Stiliko bio optužen za izdajničku zaveru sa Alarikom, i ubijen 10. septembra 408. godine; Alarik je time lišen svog novca i proglašen neprijateljem Carstva; zatim je provalio pravo u Italiju sa vojskom koju je izveo iz Epira i poručio svom bratu Adolfu da ga sledi sa snagama koje je imao u Panoniji, koje nisu bile velike, ali ni za potcenjivanje. Na to se Honorije, plašeći se da će biti zatvoren u Rimu, povukao u Ravenu, oktobra 408. godine. Od tog vremena je Ravena postala sedište zapadnih careva. U tim danima su i Huni napali

Panoniju, i osvojivši napuštena staništa Vandala, Alana i Gota, osnovali tamo novo carstvo. Alarik je napredujući prema Rimu, naposljetku ga opseo i zauzeo septembra 410. godine, a onda pokušao da pređe u Afriku, ali je doživio brodolom. Posle toga je Honorije sklopio s njim mir i podigao vojsku da je pošalje protiv tiranina Konstantina. U isto vreme se Geroncije, jedan od Konstantinovih kapetana, pobunio protiv Konstantina, i postavio Maksimusa za cara u Španiji. Na to je Konstantin poslao Edobeka, drugog svog kapetana, da dovuče u pomoć Varvare pod Goarom i Gundikarom u Galiji, i neke Franke i Alemance od preko Rajne, a brigu o Vieni u Galiji poverio je svom sinu Konstansu. Geroncije je, napredujući, prvo ubio Konstansa u Vieni, a zatim počeo da opседа Konstantina u Arlu. Ali pošto je Honorije u isto vreme poslao Konstancija sa vojskom po istom nalogu, Geroncije je pobegao, a Konstancije je nastavio opsadu, ojačan pristupanjem najvećeg dela Geroncijeve vojske. Posle četveromesečne opsade, Edobek je stekavši pomoć u varvarskim carevima u Mecu (Ments), Goaru i Gundikaru, učinio Jovina carem, i svi zajedno sa njim kreću da oslobode Arl. Kad su se približili, Konstancije se povukao. Oni su ga poterali, a on ih je potukao uz pomoć iznenađenja; ali pošto nije terao svoju pobedu do kraja, Varvari su se uskoro oporavili, no ipak ne toliko da spreče pad tiranâ Konstantina, Jovina i Maksima. Britanija se nije mogla povratiti Carstvu, već je zauvek ostala zasebno carstvo.

Sledeće godine, 412., Vizigotima je, nakon poraza u Italiji, data Akvitanija da se u nju povuku; oni su je naselili uz mnogo nasilja, prisiljavajući Alane i Burgunde da se povuku, koji su je onda napuštali. U isto vreme su Burgundi privedeni miru, a car im je dodelio u nasleđe jedno područje na Rajni koje su osvojili; isto je, pretpostavljam, uradio i sa Alanima. Ali pošto su se Franci, ne dugo potom povratili i spalili Trir, 415. godine je protiv njih poslat Kastin sa vojskom, koji ih je do nogu potukao i ubio njihovog cara Teudomira. Ovo je bilo drugo zauzimanje Trira od strane Franaka. On je tako zauziman četiri puta, jednom od strane Vandala i triput od strane Franaka. Teudomira je nasledio Faramond, princ ili car Salijskih Franaka u Nemačkoj. Otuda je on doveo nove snage, zavladao nad celom teritorijom, i njegovom narodu je unutar Carstva dodeljeno stanište kod Rajne.

Sad su Varvari bili svi umireni, i naselili su nekoliko kraljevina unutar Carstva, ne samo osvajanjem, već i davanjima cara Honorija. Jer Rutilije u svom "*Itineraru*", pisanom

u jesen "*Anno Urbis*" 1169., to jest, prema Varonovom računanju koje se tad koristilo, 416. godine naše ere, žalio je opustošena polja.

A Orozije krajem svoje istorije, koja je završena 417. godine, predstavlja jednu opštu pacifikaciju varvarskih naroda rečima "*comprimere, coangustare, addicere gentes immanissimas*"; zovući ih "*imperio addictas*", jer su bili dobili staništa u carstvu savezom i sporazumom; i "*coangustatas*", jer nisu više napadali sva područja po volji, već su istim tim sporazumom ostajali mirni na staništima koja su im dodeljena. I ovo su carstva od kojih su od tada bila sastavljena stopala Lika, a koja su predstavljena izmešanim gvoždem i glinom, koji nisu prijanjali jedno uz drugo, i koji su bili različite snage.

#### POGLAVLJE VI *O deset carevstava predstavljenih sa deset rogova četvrte zveri*

Sad se ratovima, gore opisanim, Zapadno carstvo Rimljana, otprilike u vreme u koje su Rim opseli i zauzeli Goti, raspalo na sledećih deset carevstava.

1. Carstvo Vandala i Alana u Španiji i Africi.
2. Carstvo Sveva u Španiji.
3. Carstvo Vizigota.
4. Carstvo Alana u Galiji.
5. Carstvo Burgunda.
6. Carstvo Franaka.
7. Carstvo Britanaca.
8. Carstvo Huna.
9. Carstvo Lombarda.
10. Carstvo Ravene.

Sedam od ovih carevstava ovako spominje Sigonije: "*Honorio regnante, in Pannoniam Hunni, in Hispaniam Vandali, Alani, Svevi & Goti, in Galliam Alani Burgundiones & Gothi, certis sedibus perunissis, accepti.*" Dodajte Franke, Britance i Lombarde, i imate deset; jer oni su se pojavili u isto vreme sa ovih sedam. Ali osmotrimo ih zasebno.

1. Carevi Vandala bili su, 407. godine posle Hrista - Godegesil, 407. Gunderik, 426. Geiserik, 477. Hunerik, 484. Gundemund, 496. Trasamund, 523. Geiserik, 530. Gelimer. Godegesil ih je doveo u Galiju 406. godine, Gunderik u Španiju 409., Geiserik u Afriku

427., a Gelimera je pokorio Velizar 533. godine. Njihova carstva trajala su u Galiji, Španiji i Africi neprekidno 126 godina; u Africi su bili vrlo moćni. Alani su imali samo dva vlastita cara u Španiji - Resplendiala i Atakesa, Utakusa il Otakara. Pod Resplendialom su ušli u Francusku 407. godine, a u Španiju 409. godine. Atakesa je sa gotovo celom njegovom vojskom ubio Valia, car Vizigota 419. godine. Zatim se ostatak ovih Alana potčinio Gunderiku, caru Vandala u Boetici, a onda s njima otišao u Afriku, kako saznajem od Prokopija. Otada su se carevi Vandala nazivali carevima Vandala i Alana, kao što se to može videti u ediktu Hunerika o kojem govori Viktor u svom vandalskom progonu. U vezi sa Katima, ovi Alani su dali ime Kataloniji, ili Kat-Alaniji, provinciji koja se i danas tako zove. Ovi Alani su imali i Gepide među sobom; dakle, Gepidi su došli u Panoniju pre nego što su je Alani napustili. Tu su se potčinili Hunima do smrti Atila 454. godine, i najzad su ih pokorili Ostrogoti.

2. Carevi Sveva bili su godine 407. Ermerik, 438. Rehila, 448. Rehiarije, 458. Maldra, 460. Frumarije, 463. Regismund. A posle nekoliko careva čija su imena nepoznata, vladali su godine 558. Teudomir, 568. Miro, 582. Euborik i 583. Andeka. Ovo carstvo, nakon što se jednom ustalilo u Španiji, ostalo je uvek u Galiciji (Gallaecia) i Luzitaniji. Ermerik ga je posle pada Alanskog carstva proširio na svu Galiciju, prisiljavajući Vandale da se povuku u Boetiku i kartaginsku provinciju. Ovo carstvo trajalo je, prema Isidoru, 177 godina, a zatim ga je pokorio Leovigild, car Vizigota, koji ga je učinio provincijom svog carstva 585. godine.

3. Carevi Vizigota bili su 400. godine Alarik, 410. Ataulf, 415. Sergerik i Valia, 419. Teodorik, 451. Torismund, 452. Teodorik, 465. Enrik, 482. Alarik, 505. Gensalarik, 526. Amalarik, 531. Teudije, 548. Teudiskle, itd. Datiram ovo carstvo od vremena kad je Alarik napustio Trakiju i Grčku da bi napao Zapadno carstvo. Na kraju vladavine Ataulfa, Gote su potčinili Rimljani, pa su pokušali da pređu iz Francuske u Španiju. Sergerik je vladao samo nekoliko dana. Na početku Valiine vladavina opet su napali Rimljane, ali su opet odbijeni, i onda sklopili mir pod uslovom da u korist Carstva napadnu varvarske careve u Španiji; to su i učinili, zajedno sa Rimljanima, u godinama 417. i 418., rušeći Alane i deo Vandala. Zatim su od cara dobili Akvitaniju, punom donacijom, ostavljajući svoje osvojene teritorije u Španiji caru; time su staništa pokorenih Alana pala u ruke Rimljana. Godine 455. je Teodorik, uz pomoć Burgunda, napao Španiju, koja je tad bila

gotovo sasvim pod vlašću Sveva, i od njih preuzeo jedan deo nje. Godine 506. Gote su iz Galije potisnuli Franci. Godine 585. oni su pokorili Svevsko carstvo i postali gospodari cele Španije. Godine 713. osvojili su ih Saraceni, ali su oni vremenom povratili svoju vlast i vladaju Španijom sve od tada.

4. Carevi Alana u Galiji bili su Goar, Sambida, Eoharik, Sangiban, Beurg, itd. Pod Goarom su napali Galiju 407. godine, i imali gradove date im kod Rajne, 412. godine. Pod Sambidom, koga Buše (Bucher) smatra Goarovim naslednikom, ako ne i sinom, držali su teritorije Valencije (Valence) koje im je dao Ecije, carev general, 440. godine.

Pod Euharikom su osvojili jedno područje pobunjenih Arboričkih Gala, koje im je takođe dao Ecije. Ovo područje je po njima nazvano "*Alenconium, quasi Alanorum conventus*". Pod Sangibanom ih je napao, i njihov carski grad Orlean opseo, Atila car Huna, sa ogromnom vojskom od 500.000 ljudi. Ecije i varvarski carevi Galije došli su da sruše tu opsadu, i pobedili su Hune u čuvenoj borbi, "*in campis Catalaunicis*", tako nazvanoj po tim Alanima pomešanim sa Katima. To područje sad se zove Kampanija ili Šampanja. U toj bici poginulo je 160.000 ljudi. Godinu ili dve kasnije, Atila se vratio sa ogromnom vojskom da pokori ovo carstvo, ali su ga ovi, zajedno sa Vizigotima, opet porazili u bici koja je trajala tri dana, uz pokolj gotovo isti kao onaj prethodni. Pod Beurgom, ili Biorgorom, naselili su se po celoj Galiji do vladavine cara Maksima; zatim su prešli Alpe zimi, i ušli u Liguriju, ali ih je Ricimer, komandant rimskih snaga, potukao, a Beurgora ubio, 464. godine. Zatim su ih opet porazile udružene snage Odoakara, cara Italije, i Kilderika, cara Franaka, oko godine 480., i opet Teudobert, car Austrijskih Franaka, oko godine 511.

5. Carevi Burgunda bili su, 407. godine Gundikar, 436. Gundiok, 467. Rilimer, 473. Gundobald sa svojom braćom, 510. Sigismund, 517. Godomar. Pod Gundikarom su napali Galiju 407. godine, i car im je dodelio teritorije kod Rajne u Belgijskoj Galiji, 412. godine. Imali su među sobom i Saksonce, i bili sad tako moćni da je Orozije 417. godine o njima pisao. Oko godine 435. imali su velike nevolje sa Ecijem, a uskoro zatim i sa Hunima; ali pet godina kasnije im je dodeljena Savoja da je dele sa njenim stanovnicima; od tog vremena postali su opet moćno carstvo, omeđeno rekom Ronom (Rhodanus), ali proširivši se posle toga mnogo dalje u srce Galije. Gundobald je pokorio područja oko reka Saonom (Araris) i Ronom, sa teritorijama Marseja; a osvajajući Italiju u vreme cara

Glicerija, pokorili su svu svoju braću. Godomar je učinio Orlean svojim carskim sedištem; od tada se to carstvo zove "*Regnum Aurelianorum*". Njega su porazili Klotarije i Kildebert, carevi Franaka, 526. godine. Od tada se ovo carstvo nekad ujedinjavalo sa carstvom Franaka, a nekad odvajalo od njega, do vladavine Karla Velikog, koji je učinio svog sina Karolota carem Burgundije. Od tog vremena, oko 300 godina ukupno, ono je bilo pripojeno svojim pravim carevima, a zatim se raspalo u vojvodstvo Burgundije, grofoviju Burgundije i grofoviju Savoje; kasnije su se ove raspale u druge manje grofovije.

6. Carevi Franaka bili su, 407. godine Teudomir, 417. Faramond, 428. Klodio, 448. Merovije, 456. Kilderik, 482. Klodovije, itd. Vindelin i Buše, dva od najmarljivijih istraživača postanka ovog carstva, smatraju da ono nastaje iste godine kad i varvarske invazije na Galiju, to jest 407. godine. O tim prvim carevima postoji ovaj zapis u "*Labeovoj (Labbe) biblioteci*".

Što tiče Genobalda, Markomera i Sunoa, oni su bili kapetani Prekorajnskih Franaka za vladavine Teodosija, i nisu nam važni. Treba da počnemo sa Teudomirom, prvim carem pobunjenih Salijevaca, koga Ivo Karnotensis zove Didiom, a Renan - Tiedom ili Teudemerom. Njegov lik nalazi se na jednom zlatnom novčiću nađenom sa zapisom THEUDEMIR REX, koji je objavio Petavije, i taj novčić još je doskora postojao, kako to svedoči Vindelin; to pokazuje da je on bio car, i to u Galiji, budući da Nemačka tad nije poznavala kovanje novca, niti je koristila latinske reči ili slova. On je bio sin Ricimera, ili Rikomera, miljenika cara Teodosija; i budući da je bio Rimski Frank, i od salijevske carske krvi, oni su ga posle te pobune učinili carem. Svo vreme njegove vladavine nalazi se opisano u "*Excerptis Gregorii Turonensis e Fredigario, cap. 5-8*", gde se njegovo ustoličenje za cara, tiranija Jovina, pokolj Jovinovih pomoćnika, drugo franačko zauzimanje Trira i njihov rat sa Kastinom, u kojem je taj car ubijen, nalaze kao niz uzastopnih stvari koje su zapisane.

Nakon svoje pobede nad Rimljanima, Franci i pobunjeni Gali, koji su u vreme Teudomira bili u ratu jedni sa drugima, ujedinili su se da bi ojačali, kako to Orderik Vitalis spominje. Prosper beleži vreme: "*Anno 25 Honorii, Pharamundus regnat in Francia*." Ovo se, Buše dobro primećuje, odnosi na kraj godine 416., ili na početak sledeće godine, datirajući godine Honorija od smrti Valencijana; i on dobro zapaža da je u to vreme Faramond bio ne samo car po uređenju Franaka, već krunisan i sa pristankom

Honorija, i da mu je deo Galije dodeljen zavetom. I ovo bi mogao biti uzrok tome što su ga rimski pisci računali kao prvog cara, što neki nisu razumeli pa su ga proglasili osnivačem ovog carstva pomoću vojske Prekorajnskih franaka. On je mogao doći sa takvom jednom vojskom, ali je on nasledio Teudomira po pravu krvi i sa pristankom naroda. Jer zapis Fredigarija implicira da je to carstvo trajalo do svoje nove vladajuće porodice za vreme više od jednog cara. Ako datirate godine Honorija na osnovu smrti njegovog oca, vladavina Faramonda mogla je početi dve godine kasnije nego što mu to pripisuje Buše. Salijski zakoni doneseni za njegove vladavine, koji i danas postoje, pokazuju svojim imenom da je carstvo Salija ono nad kojim je vladao; a po novčanim kaznama u njima, da je mesto gde je vladao obilovalo množinom novca, i prema tome bilo unutar carstva, pošto Nemačka nije znala za korišćenje novca dok se njen narod nije pomešao sa Rimljanima. U Predgovoru takođe Salijskim zakonima, pisanom i prefiksiranom za njih malo posle preobraćenja Franaka u hrišćansku religiju, to jest na kraju vladavine Meroveja, ili malo posle toga, nastanak ovog carstva takođe se opisuje. Ovo carstvo je, dakle, bilo osnovano ne invazijom već pobunom, kako je gore opisano. Prosper nam, u beleženju svojih careva po redu, kaže: "*Pharamundus regnat in Francia; Merovaeus regnat in Francia*", i ko može zamisliti šta drugo do da je na svim mestima mislio na jednu te istu "*Franciu*"? Pa ipak je izvesno da je "*Francia*" Meroveja bila u Galiji.

Ipak, pošto je Faramundov otac bio car jednog dela Franaka u Nemačkoj za vreme vlade cara Teodosija, kao što je rečeno gore, Faramond je možda vladao nad istim Francima u Nemačkoj pre nego što je nasledio Teudomira u Salijskom Carstvu unutar Carstva, i čak i pre nego što je Teudomir počeo svoju vladavinu; pretpostavite u prvoj godini Honorija, ili kad su ti Franci, kad ih je odbio Stiliko, izgubili svoje careve Markomera i Sunoa, od kojih je jedan bio Faramondov otac; a Rimski Franci su, posle smrti Teudomira, možda pozvali Faramonda sa njegovim narodom od preko Rajne. Ali ne treba da razmatramo vladavinu Faramonda u Nemačkoj; mi treba da datiramo ovo carstvo iz njegovog rasta unutar carstva, i da ga posmatramo ojačanog pristupanjem drugih Franaka od preko Rajne, bilo za vladavine ovog cara ili za one njegovog naslednika Klodia. Jer je u poslednjoj godini Faramondove vladavine Ecije uzeo od njega deo njegovih poseda u Galiji; ali je njegov naslednik Klodio, koga Fredigarije predstavlja kao sina Teudomira, a

neki ga zovu Clogio, Cloio i Klaudije, pozvavši od preko Rajne veliku grupu Franaka, povratio sve, i nastavio njihova osvajanja sve do reke Soame (Soame). Onda su ti Franci deleći osvojene teritorije s njim osnovali izvesna nova carstva u Kelnu i Kambreu (Cambray), i nekim drugim gradovima; sva ta carstva kasnije je pokorio Klodovej, koji je takođe i isterao Gote iz Galije, i utvrdio svoje sedište u Parizu, gde je ono ostalo sve od tada. I to je bio postanak današnjeg carstva Francuske.

7. Carevi Britanije bili su, 407. ili 408. godine, Markus, Gracijan i Konstantin, redom; godine 425. Vortigern, 466. Aurelije Ambrozije, 498. Uter Pendrako, 508. Artur, 542. Konstancije, 545. Aurelije Kunan, 578. Vorciporej, 581. Malgo, 596. Karetik, 613. Kadvan, 635. Kadvalin, 676. Kadvalkder. Tri prva bili su rimski tirani, koji su se odmetnuli od Carstva. Orozije, Prosper i Zosim povezuju njihovo odmetanje sa upadima Varvara u Galiju, kao posledicu njih. Prosper, sa kojim se slaže Zosim, stavlja ga u godinu koja je počela dan posle tog upada. Tačno vreme ja ovako određujem: Markus nije vladao mnogo dana, Gracijan četiri meseca, a Konstantin tri godine. On je ubijen godinu dana posle zauzeća Rima, to jest 411. godine, 14. Kal. oktobra. Otuda je do tog odmetanja došlo u proleće 408. godine. Sozomen povezuje Konstantinovu ekspediciju u Galiju sa Arkadijevom smrću, ili vremenom malo posle nje; a Arkadije je umro 1. maja 408. godine. Sad, mada je vladavina ovih tirana bila samo kratka, oni su ipak položili temelj carstvu Britanije i tako se mogu smatrati za prva tri cara, naročito pošto su Konstantinovi potomci, naime njegovi sinovi Aurelije Ambrozije i Uter Pendrako, i njegov unuk Artur, kasnije vladali. Jer od vremena odmetanja ovih tirana, Britanija je ostala zasebno carstvo oslobođeno podređenosti Carstvu, pošto car nije mogao odvojiti vojnike koje bi tamo poslao da zauzmu i čuvaju Ostrvo, i stoga ga je zanemario, kako to saznajemo iz verodostojnih zapisa: Jer Prosper i Sigobert nam govore o tome.

A Zosim, u knjizi 6, kaže: *"Prekorajnski Varvari su osvajajući sva mesta, doveli stanovnike ostrva Britanije, i takođe neke Keltske narode u takvo stanje, da su otpali od Rimskog Carstva, i ne pokoravajući se više rimskim zakonima, živeli su u odvojenim grupama po svom vlastitom nahodaњу. Britanci, dakle, uzimajući oružje i izlažući se riziku radi sopstvene sigurnosti, oslobodili su svoje gradove od pretećih Varvara. Na sličan način su se ceo Brabant i neke druge provincije Galije, oponašajući Britance, oslobodili, odbacujući rimske upravnike, formirajući jednu vrstu političkog tela po vlastitom*

*nahodenju. Ova pobuna Britanije i keltskih naroda desila se kad je Konstantin uzurpirao carstvo." Tako i Prokopije (lib. I Vandal.), govoreći o istom Konstantinu kaže: "Konstantin budući poražen u borbi, bio je ubijen sa svojom decom. Ipak, Rimljani nisu mogli povratiti Britaniju nikad više, već je od tog doba ona ostala pod Tiranima."*

Između smrti Konstantina i vladavine Vortigerna bilo je jedno međuvlašće od oko 14 godina, u kojem su Britanci ratovali sa Piktima i Škotima, i dvaput dobili pomoć jedne rimske legije koja je isterala neprijatelje, ali im i pozitivno rekla da neće više dolaziti. O početku Vortigernove vladavine postoji zapis u jednoj staroj hronici kod Nenija, koju citiraju Kamden i drugi. Dolazak Saksona Sigebert povezuje sa 4. godinom Valencijana, koja se poklapa sa godinom 428. koju pripisuje ova Hronika; a dve godine kasnije, Saksonci su zajedno sa Piktima bili potučeni od Britanaca. Posle toga, za vreme vladavine cara Marcijana, to jest između godina 450. i 456., Saksonci su pod Hengistom bili pozvani u pomoć od strane Britanaca, ali su se šest godina kasnije odmetnuli od njih, zaratili s njima sa promenljivim uspehom, i postepeno ih nasledili. Ipak su Britanci nastavili da imaju napredno carstvo do vladavine Karetika; a rat između ova dva naroda nastavio se do pontifikata Sergija 688. godine (Rolevinc Antiqua Saxon. I. I. c. 6.).

8. Carevi Huna bili su, 406. godine Oktar i Rugila, 433. Bleda i Atila. Oktar i Rugila bili su braća Munzuka cara Huna u Gotiji preko Dunava; Bleda i Atila su bili njegovi sinovi, a Munzuk je bio sin Balamira. Prva dvojica, kako nam to govori Jornand, bili su carevi Huna, ali ne svih, i imali su poslednju dvojicu za naslednike. Ja datiram vladavinu Huna u Panoniji u vreme od kad su im Vandali i Alani prepustili Panoniju, 407. godine, a Sigonije u vreme od kad su Vizigoti napustili Panoniju 408. godine. O tome kako je Ecije bio talac Gotima i Hunima priča Frigerid, koji nakon što spominje da je Teodozije, car Istoka, poslao naređenja Jovanu, koji je posle smrti Honorija uzurpirao krunu Zapadnog carstva, dodaje.

Buše pokazuje da je Ecije bio talac Alariku do godine 410., kad je Alarik umro, i Hunima između godina 411. i 415., a zet Karpiliju oko godine 417. ili 418., a *Curopolates* Jovanu oko kraja godine 423. Otuda je verovatno da je on postao talac Hunima oko godine 412. ili 413., kad je Honorije napravio saveze sa gotovo svim varvarskim narodima i dodelio im teritorije. Dalje se iz Prospera vidi da su Huni bili u mirnom posedu Panonije u godini 432. Po ovome izgleda da je u to vreme Rugila, ili kako ga Maksim zove, Rehila

(Rechilla), vladao nad Hunima u Panoniji; i da Panonija nije sad bila toliko koliko se misli unutar teritorije Carstva, budući da je prethodno bila data Hunima; i da su ovi bili ono isto telo Huna sa kojima je Ecije imao, u vreme dok je bio talac, ugovorno prijateljstvo; na osnovu čega je, kao što ih je zvao ranije u pomoć Jovanu Tiraninu 424. godine, sad postigao njihovo zalaganje za sebe kod cara. Oktar je umro 430. godine, jer Sokrat nam kaže da su oko tog vremena Burgundi, bivajući opet uznemiravani od Huna, saznajući za Oktarovu smrt i videći ih bez vođe, navalili na njih sa toliko žestine da je 3.000 Burgunda ubilo 10.000 Huna. O Rugili kao o caru u Panoniji već ste čuli. On je umro 433. godine i nasledio ga je Bleda, kako nas obaveštavaju Prosper i Maksim. Ovaj Bleda i njegov brat Atila bili su pre ovog vremena carevi Huna preko Dunava, podelivši između sebe carstvo svog oca Munzuka, a sad su svom carstvu prisajedinili carstvo Panonije. Otuda Pavle Đakon kaže da su učinili "*regnum intra Pannoniam Daciamque gerere*". U godini 441. opet su počeli su da napadaju Carstvo, dodajući panonskim snagama nove i velike vojske iz Skitije. Ali ovaj rat sad se smirio, i onda je Atila, videši da je Bleda sklon miru, ubio Bledu, godine 444., nasledio njegova područja vlasti i opet napao Carstvo. Naposljetku je, posle raznih velikih ratova sa Rimljanima, Atila umro 454. godine; a njegovi sinovi su, prepirući se oko njegovih područja vlasti, dali priliku Gepidima, Ostrogotima i drugim narodima, njima podređenim, da se pobune i zaratuju s njima. Iste godine su carevi Ostrogotima dali teritorije u Panoniji, i ovi su sa Rimljanima izbacili Hune iz Panonije, ubrzo posle Atiline smrti, kao što se slažu svi istoričari. Do ovog izbacivanja došlo je za vreme vladavine Avita, kako je zabeleženo u "*Chronicum Biorum*", i kod Sidonija (*Carm. 7 in Avitum*). Pesnik misli na to da su dolaskom Avita, Huni lakše popustili pred Gotima. Ovo je napisao Sidonije na početku Avitove vladavine, a njegova vladavina započela je godine 455., i trajala ni punu jednu godinu.

Jornand kaže da su Huni osvojili i držali Panoniju od godine 378. ili 379. do godine 427., a zatim bili izbačeni iz nje. Ali ovo je jedna jasna pogreška: jer izvesno je da je car Teodosije ostavio Carstvo celim, a videli smo kod Prospera da su Huni bili u mirnom posedu Panonije u godini 423. Vizigoti u tim danima nisu imali nikakve veze sa Panonijom, a Ostrogoti su nastavili da budu podređeni Hunima do smrti Atila, 454. godine; Valia car Vizigota nije vladao dvanaest godina. On je započeo svoju vladavinu krajem godine 415., vladao tri godine, i bio ubijen 419. godine, kako svedoče Idacije, Isidor i

Španske rukopisne hronike koje je video Grocije. A Olimpiodor, koji doseže svojom istorijom samo do 425. godine, beleži u njoj smrt Valie cara Vizigota, i povezuje je sa onom Konstancija do koje je došlo 420. godine. Otuda je Jornandov Valia, koji je vladao bar dvanaest godina - neki drugi car. A ja podozrevam da je ovo ime stavljeno greškom za Valomira cara Ostrogota, jer je akcija koja je zabeležena bila rimsko i ostrogotsko izbacivanje Huna iz Panonije posle Atiline smrti, a nije verovatno da bi istoričar povezivao istoriju Ostrogota sa godinama vizigotskih careva. Do ove akcije došlo je krajem godine 455., koju uzimam za dvanaestu godinu Valomira u Panoniji, i koja je bila gotovo 50 godina posle godine 406., u kojoj su Huni nasledili Vandale i Alane u Panoniji. Po prestanku linije Hunimunda sina Hermanerikovog, Ostrogoti su živeli bez careva svog naroda oko 40 godina neprekidno, bivajući podređeni Hunima. A kad je Alarik počeo da ratuje protiv Rimljana, što je bilo u 444. godini, učinio je Valomira, i njegovu braću Teodomira i Videmira, unuke Vinetara, kapetanima ili carevima ovih Ostrogota pod njim. U dvanaestoj godini Valomirove vladavine datiranoj odatle, Huni su bili proterani iz Panonije. Pa ipak Huni nisu bili tako izbačeni, i ratovali su i dalje sa Rimljanima, sve dok glava Denfiksa Atilinog sina nije doneta u Konstantinopolj, 469. godine, za konzulstva Zenona i Marcijana, kako izveštava Marcelin. Niti su oni bili još isterani iz Carstva, jer pored njihovih ostataka u Panoniji, Sigonije nam priča da su carevi Marcijan i Valencijan, kad su dodelili Panoniju Gotima, što je bilo godine 454., dodelili deo Ilirika nekima od Huna i Sarmata. A u godini 526., kad su Lombardi krećući se u Panoniju zaratili tu sa Gepidima, Avari, jedan deo Huna koji su uzeli ime Avari po jednom od svojih careva, pomogli su Lombardima u tom ratu, a Lombardi su posle toga, kad su otišli u Italiju, ostavili svoja staništa u Panoniji Avarima kao naknadu za njihovo prijateljstvo. Od tog vremena Huni su opet izrasli vrlo moćni; njihovi carevi, koje su zvali kaganima, nanosili su mnogo nevolja Carstvu za vreme vladavina careva Mauricija, Fokasa i Heraklija; i to je početak današnjeg carstva Mađarske, koja je od ovih Avara i drugih Huna izmešanih uzela ime Hun-Avaria, a kontrakcijom Hungarija.

9. Lombardima su, pre nego što su prešli Dunav, zapovedala dva kapetana, Ibor i Ajon; posle njihove smrti imali su careve, Agilmunda, Lamisoa, Lekua, Hildehoka, Gudehoka, Klasoa, Tatoa, Vakoa, Valtera, Audoina, Alboina, Kleofa, itd. Agilmund je bio sin Ajona, koji je postao njihov car, prema Prosperu, za konzulstva Honorija i Teodosija

389. godine, vladao 33 godine, prema Paulu Varnerfridusu, i koga su u bici ubili Bugari. Prosper smešta njegovu smrt u konzulstvo Marinijana i Asklepiodora, 423. godine. Lamiso je potukao Bugare, i vladao tri godine, a Leku gotovo četrdeset. Gudehok je bio savremenik Odoakra, cara Herula u Italiji, i odveo je svoj narod iz Panonije u Rugiju, zemlju na severnoj strani Norikuma odmah preko Dunava; otuda je Odoakar zatim odveo svoj narod u Italiju. Tato je srušio carstvo Herula od preko Dunava, Vako je pokorio Sveve, carstvo koje se tad graničilo na istoku sa Bavarijom, na zapadu sa Francuskom, a na jugu sa Burgundima. Audoin se vratio u Panoniju 526. godine, i tamo porazio Gepide. Alboin je 551. godine srušio carstvo Gepida, i ubio njihovog cara Kunimunda; godine 568. pomogao je grčkom caru protiv Totile, cara Ostrogota u Italiji; a godine 568. on je izveo svoj narod iz Panonije u Lombardiju, gde su vladali do 774. godine.

Prema Pavlu Đakonu, Lombardi su sa mnogim drugim gotskim narodima ušli u Carstvo od preko Dunava za vreme vladavine Arkadija i Honorija, to jest između 395. i 408. godine. Ali oni su možda došli i malo ranije; jer nam se kaže da su Lombardi, pod svojim kapetanima Iborom i Ajonom, pobedili Vandale u borbi; a Prosper smešta ovu pobedu u konzulstvo Ausonija i Olibrija, to jest u 379. godinu. Pre ovog rata Vandali su ostali mirni četrdeset godina na teritorijama koja im je u Panoniji dodelio Konstantin Veliki. I stoga, ako su ovo bili isti Vandali, taj rat mora da se vodio u Panoniji; a povod mu je mogao biti dolazak Lombarda preko Dunava u Panoniju, godinu ili dve pre te bitke, koji su tako prekinuli taj mir koji je vladao četrdeset godina. Nakon što su Gracijan i Teodosije umirili Varvare, oni su se možda ili povukli preko Dunava, ili nastavili da budu mirni pod Rimljanima do smrti Teodosija, a zatim ili ponovo napali carstvo ili odbacili svaku potčinjenost njemu. Po njihovim ratovima, prvo sa Vandalima a zatim sa Bugarima, jednim skitskim narodom zvanog tako po reci Volgi odakle je došao, izgleda da su još u to vreme bili carstvo znatne veličine.

10. Sad kad smo razmotrili ovih devet carevstava, treba da razmotrimo ostatak Zapadnog Carstva. Dok je to Carstvo trajalo celo, ono je bilo zver sama; ali njen ostatak je samo deo nje. Ako se sad taj deo posmatra kao jedan rog, vladavina ovog roga može se datirati iz prenosa carstvog sedišta iz Rima u Ravenu, što se desilo oktobra 408. godine. Jer tad se car Honorije, plašeći se da će ga Alarik opsesti u Rimu ako tamo ostane, povukao u Milano, a odatle u Ravenu; a kasnija opsada i pad Rima utvrdile su njegovu

rezidenciju tamo, tako da su on i njegovi nasljednici uvek kasnije imali u sedište u njoj. U skladu s tim, Makijaveli u svojoj Florentinskoj istoriji piše da je Valencijan napustivši Rim preneo sedište carstva u Ravenu. Recija je pripadala zapadnim carevima, sve dok je to carstvo opstajalo; zatim je ona pripala, sa Italijom i Rimskim senatom, Odoakaru caru Herula u Italiji, a posle njega Teodoriku caru Ostrogota i njegovim naslednicima, darovnicom grčkih careva. Po smrti Valencijana Drugog, Alemani i Svevi su osvojili Reciju 455. godine. Nisam, međutim, našao da su tamo osnovali ikakvo naseljeno carstvo, jer u godini 457, dok su još napuštali Reciju, napao ih je i porazio Burto, komandir konjice cara Majorana; nisam ništa više čuo o njihovom osvajanju Recije. Klodovej, car Francuske pokorio je, otprilike 496. godine, carstvo Alemana, i ubio njihovog poslednjeg cara Ermerika. Ali ovom carstvu sedište je bilo u Nemačkoj, i samo se graničilo sa Recijom, jer je njegov narod pobeгаo od Klodoveja u susedno carstvo Ostrogota pod Teodorikom, koji ih je primio kao prijatelje, i napisao Klodoveju jedno prijateljsko pismo u njihovu korist; tako su oni postali stanovnici Recije, kao podanici pod vlašću Ostrogota.

Kad je grčki car pokorio Ostrogote, on ih je nasledio u carstvu Ravene, ne samo pravom osvajanja već i pravom nasleđa, jer je Rimski senat i dalje postojao sa ovim carstvom. Stoga možemo računati da je ovo carstvo nastavilo da postoji u Egzarhatu Ravene i Senatu Rima, jer je ostatak Zapadnog Carstva išao zajedno sa Senatom Rima, zbog prava koje je ovaj Senat i dalje zadržavao, i najzad i sprovodio, biranje novog zapadnog cara.

Nabrojao sam sad deset carevstava na koja se podelilo Zapadno Carstvo kod svog prvog raspada, to jest u vreme kad su Rim opseli i zauzeli Goti. Neka od tih carevstava su naposljetku pala, a podigla se nova, ali koji god da je bio njihov broj kasnije, oni se i dalje nazivaju Deset careva po svom prvom broju.

## POGLAVLJE VII *O jedanaestom rogu Danilove četvrte zveri*

*"Gledah rogove, i gle drugi mali rog izade među onima, i tri prva roga iščupaše se pred njim; i gle, oči kao čovečje behu na tom rogu, i usta koja govorahu velike stvari" (Danilo 7,8) - "i beše po viđenju veći od drugih, i taj rog vojevaše sa svecima i nadvladivaše ih" (Danilo 7,20.21); a onaj koji je stajao kraj Danila i objašnjavao mu te stvari, reče mu da "deset rogova jesu deset careva koji će nastati iz tog carstva, a posle*

*njih nastaje drugi, i on će se razlikovati od predašnjih i pokoriće tri cara, i govoriće reči na Višnjega, i potiraće svece Višnjega, i pomišljaće da promeni vremena i zakone; i daće mu se u ruke vreme i vremenâ i pola vremena" (Danilo 8,24.25).* Carevi predstavljaju carstva, kao gore; stoga je mali rog jedno malo carstvo. To je bio rog četvrte zveri, i išćupae tri od njenih prvih rogova; dakle treba da ga tražimo među narodima Latinskog Carstva, posle izrastanja deset rogova. Ali to je carstvo drugačije vrste od drugih deset carevstava, imajući život ili dušu karakterističnu za sebe, sa očima i ustima. Po očima je ono videlac; a po ustima koja govore velike stvari i menjaju vremena i zakone ono je bilo prorok i car. A takav videlac, prorok i car je Rimska crkva. Videlac je biskup u doslovnom smislu reči, a ova crkva polaže pravo na univerzalnu biskupiju.

Svojim ustima ona daje zakone carevima i narodima kao proročište, i pretenduje na nepogrešivost, i na to da su njeni diktati obavezujući za celi svet, što znači biti prorok u najvišem stepenu.

U osmom veku, išćupavši i potčinjavajući sebi Egzarhat Ravene, carstvo Lombarda, i Senat i Vojvodstvo Rima, ona je stekla takozvanu "Petrovu oćevinu" iz njihovih područja vlasti, i time se uzdigla kao svetovni princ ili car, ili rog četvrte zveri.

U jednoj knjižici štampanoj u Parizu 1689. godine, "*Doktorskoj disertaciji o nekim novćićima Karla Velikog, Ludviga Pija, Lotacija i drugih naslednika štampanoj u Rimu*", zabelećeno je da je u danima pape Lava X preostao u Vatikanu, i do tih dana bio izloćen javnosti, jedan zapis u ćast Pipina, oca Karla Velikog, sa ovim rećima: "Da je Pipin poboćni bio prvi koji je otvorio put velićini Crkve Rima, princeo joj Egzarhat Ravene i mnoge druge ųrtve." Za vreme i pre vladavine careva Gracijana i Teodosija, rimski biskup je sjajno ųiveo, ali je ovo bilo zbog priloga rimskih gospoda, kako to opisuje Amijan. Posle tih vladavina Italiju su osvojili strani narodi, i nije se rećila svojih nevolja pre pada carstva Lombardije. Bilo je izvesno da je pobedom biskupije Rima nad grćkim carem, carem Lombardije i Rimskim senatom, ono steklo "Petrovu oćevinu", i uzdiglo se do svoje velićine. Donacija Konstantina Velikog je fikcija, kao i donacija Kotijskih Alpi (Alpes Cotiae) papi od strane Ariperta, cara Lombarda; jer su Kotijske Alpe bile deo Egzarhata, i u danima Ariperta pripadale su grćkim carevima. Pošto se prizivanje mrtvih i oboćavanje njihovih likova postepeno uvodilo u 4., 5., 6. i 7. veku, grćki car Filipik izjasnio se protiv njih 711. ili 712. godine. A car Leo Isaur, da bi njima ućinio kraj, sazvaio je sastanak

savetnika i episkopa u svojoj palati, 726. godine, i po njihovom savetu doneo edikt protiv tog obožavanja, te pisao papi Grguru II da bi se mogao sazvati opšti Sabor. Ali, papa je na to sazvaio jedan sabor u Rimu, potvrdio obožavanje likova, ekskomunicirao grčkog cara, odrešio narod od njihove vernosti i zabranio mu da plaća danak ili na drugi način da mu se bude pokoran. Zatim se narod Rima, Kampanije, Ravene i Pentapolja, sa gradovima pod njima, pobunio i napao svoje sudije (magistrate), ubijajući egzarha Pavla u Raveni, i sklanjajući Petra, vojvodu od Rima, koji je oslepeo; a kad je obodreni vojvoda od Kampanije pobunio narod protiv pape, Rimljani su napali Kampaniju i ubili ga, kao i njegovog sina Hadrijana. Zatim je novi egzarh, Eutihije, dolazeći u Napulj, poslao tajno neke da ubiju papu i rimske velikaše, ali kad je ta zavera otkrivena, Rimljani su sasvim otpali od grčkog cara, i zakleli se da će čuvati život pape, braniti njegovu državu i biti pokorni njegovom autoritetu u svim stvarima. Tako se Rim sa svojim vojvodstvom, uključujući deo Toskane i deo Kampanije, pobunio 726. godine, i postao slobodna država pod vlašću Senata tog grada. Autoritet Senata u građanskim stvarima od tada je bila apsolutan, jer se autoritet Pape do tada nije protezao dalje od stvari same Crkve. U to vreme su Lombardi, takođe revni za obožavanje likova, i pretendujući da podrže papsku stvar, napali gradove Egzarhata; i najzad, tj. 752. godine, zauzeli su Ravenu, i ukinuli Egzarhat (Sigonius ib. ad. Ann. 726,752). Ovo je bilo prvo od tri carstva koja su pala pred malim rogom. Godine 751., papa Zeharije je svrgnuo Kilderika, lenjog i beskorisnog cara Francuske, i poslednjeg od roda Meroveja, a odrešivši njegove podanike njihove zakletve o vazalskoj vernosti, dao je to carstvo Pipinu, majordomu palate, i time stekao novog i moćnog prijatelja (Sigon. ib. Ann.750.). Njegov naslednik papa Stefan III, znajući bolje kako da se bavi grčkim carem nego Lombardima, otišao je sledeće godine caru Lombarda da ga nagovori da vrati Egzarhat caru. Ne uspevši u tome, otišao je u Francusku i nagovorio Pipina da uzme Egzarhat i Pentapolj od Lombarda, i da ih da sv. Petru. U skladu s tim je Pipin došao sa vojskom u Italiju, i učinio da Aistulf, car Lombarda, obeća tu predaju; ali, sledeće je godine Aistulf, naprotiv, da bi se osvetio papi, opseo grad Rim. Na to je papa poslao pisma Pipinu, u kojima mu je govorio da će, ako ne dođe brzo protiv Lombarda, biti ekskomuniciran. Pipin je stoga, plašeći se revolta svojih podanika, i budući zadužen od Rimske crkve, opseo Lombarde u Paviji i prisilio ih da predaju Egzarhat i regiju Pentapolja papi u trajni posed. Tako je papa postao gospodar Ravene, i

Egzarhata, izuzev nekih gradova; i ključevi su poslani u Rim, i položeni na Konfesiju sv. Petra, to jest na njegov grob kod visokog oltara, kao što je glasio napis na jednom Pipinovom novčiću. To je bila godina 755., a otada su pape, kao svetovni prinčevi, propuštali u svojim poslanicama i bulama da beleže godine grčkih careva, kao što su to do tada činili.

Pošto su posle ovoga Lombardi napadali papine zemlje, papa Adrijan je u pomoć pozvao Karla Velikog, Pipinovog sina i naslednika (Sigon. ib. Ann. 773.). U skladu s tim, Karlo je ušao u Italiju sa vojskom, napao Lombarde, srušio njihovo carstvo, zagospodario njihovim zemljama i vratio papi ne samo ono što su od njega uzeli, već i ostatak Egzarhata za koji su bili obećali Pipinu da će mu ga predati, ali su ga do tada zadržali; dao mu je i neke gradove Lombarda, a zauzvrat su ga Rimljani učinili patricijem, i dobio je vlast da potvrđuje izbore pape koji su mu podnošeni. Te stvari dešavale su se 773. i 774. godine. Ovo carstvo Lombarda bilo je drugo carstvo koje je palo pred malim rogom. Ali Rim, koji je trebalo da bude njegovo sedište, još nije bio njegov.

Godine 776. Lav III je, bivši izabran za papu, obavestio o svom izboru Karla Velikog preko svojih poslanika, šaljući mu na poklon zlatne ključeve Petrove Konfesije i zastavu grada Rima; ovo prvo kao priznanje papskog držanja gradova u Egzarhatu i Lombardiji darom Karla, a drugo kao simbol toga da Karlo treba da dođe i pokori Senat i narod Rima, kao što je to učinio sa Egzarhatom i carstvom Lombarda (Sigon. de regno Ital. ad Ann. 796.). Jer, papa je u isto vreme želeo da Karlo pošalje neke od svojih prinčeva u Rim, koji bi mogli njemu podvrći rimski narod, i vezati ih zakletvom *in fide & subjectione*, u vernosti i potčinjenosti, kako njegove reči navodi Sigonije.

Otuda je došlo do nerazumevanja između pape i tog grada; i Rimljani su, dve ili tri godine kasnije, uz pomoć dela sveštenstva, podigli takve meteže protiv njega da je došlo do jednog novog stanja stvari na celom Zapadu. Jer dva sveštenika optužila su ga za zločine, i Rimljani su ga, oružanom silom, zarobili, svukli mu sveštenu odeždu i zatvorili ga u manastir. Ali on je uz pomoć prijatelja pobjegao, i to u Nemačku, Karlu Velikom, kojem se žalio na to da su Rimljani delovali protiv njega planirajući da sruše sav autoritet crkve i da povrate svoju staru slobodu. U njegovom odsustvu su njegovi tužitelji svojim snagama opustošili posede Crkve i poslali optužbe Karlu, koji je pak krajem te godine poslao papu nazad u Rim sa velikom pratnjom. Plemići i biskupi Francuske koji su

ga pratili, ispitali su glavne vode njegovih tužitelja u Rimu, i poslali ih u tamnicu u Francuskoj. To se dešavalo 799. godine. Sledeće godine je Karlo i sam otišao u Rim, i na zakazani dan predsedavao jednom Saboru italijanskih i francuskih biskupa da bi čuo obe strane. Ali kad su papini protivnici očekivali da će biti saslušani, Sabor je objavio da je on, koji je nadređen svim ljudima, iznad toga da mu sudi iko drugi osim on sam; na to je on dao svečanu izjavu o svojoj nevinosti pred celim narodom, i učinivši to smatran je opravdanim (Vide Anastasium). Uskoro potom, na Božić, rimski narod, koji je do tada birao svog biskupa i računao da su oni i njihov Senat nasledili prava starog Senata i rimskog naroda, izabrao je Karla za svog cara i potčinio mu se na način na koji se staro Rimsko carstvo i njegov Senat potčinjavali starim rimskim carevima. Papa ga je krunisao, i pomazao svetim uljem, i klečao na kolenima pred njim na način na koji su se obožavali stari rimski carevi.

Car je, s druge strane, dao zakletvu papi. Car je takođe učinjen konzulom Rima, a njegov sin Pipin krunisan za cara Italije; otada se car nazivao: "*Carolus serenissimus, Augustus, a Deo coronatus, magnus, pacificus, Romae gubernans imperium, ili Imperator Romanorum*"; i za njega se molilo u crkvama u Rimu. Njegov lik bio je otada stavljan na novac Rima, dok su neprijatelji pape, oko 300 Rimljana i dva ili tri sveštenika, osuđeni na smrt. Te tri stotine Rimljana pogubljene su u jednom danu u Lateranskim poljima, ali je sveštenicima posredovanjem pape bilo oprošteno, i proterani su u Francusku. Tako je titula rimskog cara, koja je do tada pripadala grčkim carevima, ovim činom prenesena na Zapad, carevima Francuske. Posle ovih stvari Karlo je dao grad i vojvodstvo Rima papi, podređeno njemu kao caru Rimljana; proveo je zimu uređujući stvari Rima, i one apostolske biskupije i cele Italije, građanske i crkvene, i donoseći nove zakone za njih; vratio se u Francusku sledećeg leta, ostavljajući grad pod njegovim Senatom, pod papom i pod sobom (Sigon. de regno ital.). Ali čuvši da njegove nove zakone ne poštuju sudije u diktiranju zakona, niti narod u njegovom poštivanju, da velikaši uzimaju sluge od slobodnih ljudi, i iz crkava i manastira, da rade u njihovim vinogradima, poljima pašnjacima i kućama, i nastavljaju da traže od njih stoku i vino, i da ugnjetavaju one koji služe crkvama, napisao je svom sinu Pipinu da ispravi ove zloupotrebe, pazi na Crkvu i nastoji da se njegovi zakoni sprovede.

Sad ja uzimam da su Senat, narod i kneževina Rima onaj treći car kojeg je svrgnuo mali rog, i čak da je to glavni među njima. Jer ovaj narod je izabrao papu i cara; a sad mu je, birajući cara i čineći ga konzulom, priznato zadržavanje autoriteta starog rimskog Senata i naroda. Ovaj grad bio je metropola starog Rimskog Carstva, predstavljenog četvrtom zveri u Knjizi proroka Danila; a potčinjavajući Senat i narod i Kneževinu, on je postao metropola malog roga te zveri, i kompletirao Petrovu očevinu, koje je bilo carstvo tog roga. Pored toga, ovu pobedu pratile su veće posledice nego one nad druga dva cara. Jer ona je ustanovila Zapadno carstvo, koje nastavlja da traje do danas. Ona je ustanovila papu iznad jurisdikcije rimskog Senata, i iznad one Sabora italijanskih i francuskih biskupa, i čak izvan svake ljudske jurisdikcije, i dalo mu supremaciju nad zapadnim crkvama i njihovim Saborima u velikom stepenu. Ona mu je dalo "*da bude krupnija od drugih zveri*", tako da kad je ova nova religija počela da se ustanovljava u duhu ljudi, ona se za primat borila ne samo sa carevima, već čak i sa samim Zapadnim carem. Primetno je takode da je običaj ljubljenja papinih stopala, počast iznad one careva i careva, nastao u ovo vreme. Ima nekih primera toga u devetom veku; Platina nam kaže da stopala pape Lava IV, prema drevnom običaju, ljubili svi koji su mu dolazili; a neki kažu da je Lav III ustanovio ovaj običaj, pretvarajući se da mu je ruka inficirana poljupcem jedne žene. Papa je takode počeo i da kanonizuje svece otprilike u ovo doba, i da deli oprostajnice; neki kažu da je Lav III bio prvi autor svih ovih stvari. Dalje je primetno to da je Karlo Veliki između 775. i 796. godine pokorio celu Nemačku od Rajne i Dunava na sever do Baltičkog mora, a na istok do reke Teis, šireći svoja osvajanja i u Španiju sve do reke Ebra; a ovim osvajanjima on je udario temelj novog carstva, i u isto vreme širio rimokatoličku religiju na sve osvojene oblsati, obavezujući Saksonce i Hune, koji su bili neznabošci, da prime rimsku veru, deleći svoje severne osvojene teritorije na biskupije, dodeljujući desetke sveštenstvu i danak papi; svim tim je Rimska crkva bila vrlo povećana, obogaćena, uzvišena i ojačana.

U gore spomenutoj "*disertaciji o nekim novčicima Karla Velikog, Luviga Pobožnog, Lotara i njihovih naslednika, štampanoj u Rimu*", nalazi se crtež mozaika koji je po nalogu pape Lava III napravljen u njegovoj palati kod crkve Jovana Luteranskog, u spomen na njegovo slanje zastave grada Rima, zanimljivo izrađenog, Karlu Velikom, a koji je još uvek stajao tamo u vreme pisanja rečene knjige. Na tom mozaiku prikazan je Petar sa tri

ključa u krilu, kako dodaje palium (papsku odeždu) papi desnom rukom, a zastavu grada Karlu Velikom - levom. Pored pape se nalazio napis. SCISSIMUS D.N. LEO PP; pored cara ovaj, D.N. CARVLO REGI; a pod Petrovim stopalima ovo: BEATE PETRE, DONA VITAM LEONI PP, ET BICTORIAM CARVLO REGI DONA. Ovaj spomenik daje titulu cara Karlu, dakle podignut je pre nego što je ovaj postao car. Podignut je kad je Petar dodavao palium papi, a papa slao zastavu grada Karlu, to jest 796. godine. Reči iznad, "*Sanctissimus Dominus noster Leo Papa Domino nostro Carolo Regi*", odnose se na poruku; a reči ispod, "*Beate Petre, dona vitam Leoni Papae & victoriam Carolo regi dona*", molitva su da u tom poduhvatu Bog sačuva život pape, a da pobedu caru nad Rimljanima. Tri ključa u Petrovom krilu označavaju ključeve tri dela njegovog Patrimonija, onog Rima sa njegovim vojvodstvom, na koje je papa polagao pravo i osvajao ga, i onih teritorije Ravene sa Egzagatom i teritorije uzete od Lombarda - oba novoosvojena. Ovo su bila tri područja vlasti, čiji su ključevi bili u krilu sv. Petra, i čije je krune sad nosio papa, i čijim je osvajanjem postao mali rog na četvrtoj zveri. Po tome što je Petar davao palium papi desnom rukom, a zastavu grada caru levom, i što je papa imenovan pre cara u ovom zapisu, može se razumeti da se papa tad smatrao superiornijim po dostojanstvu od zemaljskih careva.

Posle smrti Karla Velikog, njegov sin i naslednik Ludvig Pobožni je, na zahtev pape, potvrdio donacije svog dede i oca Rimskoj biskupiji (Confirmationem recitat Sigonius, lib. 4. de Regno Italiae, an. 817.). A u toj potvrdi on imenuje prvo Rim sa njegovim vojvodstvom, koje se proteže u Toskanu i Kampaniju; zatim Egzarhat Ravene, sa Pentapoljem; i na trećem mestu teritorije uzete od Lombarda. Ovo su njegova tri osvajanja, i on je trebalo da ih dobije od cara za korištenje Crkve "*sub integritate*", u potpunosti, bez carevog mešanja u njih, ili sa jurisdikcijom ili moći pape u njima, osim ako na to nije pozvan u izvesnim slučajevima. Ovu ratifikaciju je car Ludvig napravio pod zakletvom, i kao što je car Ostrogota, kao priznanje da drži carstvo Italije grčkog cara, utisnuo lik tog cara na jednoj strani svog kovanog novca, a vlastiti na drugoj, tako je i papa odao slično priznanje zapadnom caru. Jer papa je sad počeo da kuje novac, i kovani novac Rima otada se pravio sa glavama careva, Karla, Ludviga Pobožnog, Lotara i njihovih naslednika na jednoj strani, a sa papskim zapisom sa druge, još mnogo godina.

## POGLAVLJE VIII *O moći jedanaestog roga Danilove četvrte zveri da menja vremena i zakone*

Za vreme vladavine grčkog cara Justinijana, i opet za vladavine Foka, rimski biskup dobio je neku vlast nad grčkim crkvama, ali ne zadugo. Njegova stalna vlast bila je samo nad narodima Zapadnog Carstva, koje predstavlja Danilova četvrta zver. A ovu jurisdikciju postavio je edikt careva Gracijana i Valencijana (videti *Annals de Baronius*, Anno 381. Sect. 6). Ovaj edikt, bez imena i Valensa i Teodosija u naslovu, donesen je u vreme između njihovih vladavina, to jest krajem 378. ili početkom 379. godine. On je upućen "*Praefecti Praetorio Italiae & Galiae*" i stoga je bio opšti. Jer "*Praefectus Praetorio Italiae*" vladao je Italijom, Zapadnim Ilirikom i Afrikom; a "*Praefectus Praetorio Galliae*" vladao je Galijom, Španijom i Britanijom. Davanje ove jurisdikcije papi dalo je nekim biskupima priliku da mu pismeno traže rešenja za neke sumnjive slučajeve, na što je on odgovarao dekretalnim poslanicama; otada je on davao zakone zapadnim crkvama takvim poslanicama. Himerije, biskup od Torakoa, glavnog grada provincije Španije, pisao je papi Damasu radi njegovog usmeravanja oko izvesnih crkvenih stvari, ali je to pismo stiglo u Rim tek posle Damasove smrti, 384. godine. Njegov naslednik Sirik odgovorio je na istu zakonodavnim autoritetom. Papa Liberije je za vreme vladavine Joviana ili Valencijana poslao opšte dekrete provincijama, naređujući da arijance ne treba ponovo krstiti; to je učinio u korist Aleksandrijskog sabora, da više ništa ne treba od njih tražiti, osim da se odreknu svojih stavova. Za papu Damasa kažu da je dekretom odredio na jednom Rimskom saboru da desetke i desetine treba plaćati pod pretnjom anateme; i da "*Slava Ocu*", itd, treba da se govori ili peva na kraju Psalama. Ali prva dekretalna poslanica koja danas postoji je ona Sirikija Himeriju, kojom je papa učinio Himerija svojim namesnikom nad celom Španijom radi objavljivanja njegovih dekreta i nadgledanja njihovog poštovanja. Biskup od Sevilje takođe je ponekad bio papski namesnik. A papa Hormisda učinio je biskupa od Sevilje svojim namesnikom nad Boetikom i Luzitanijom, a biskupa od Tarakoa svojim namesnikom nad svom ostalom Španijom, kako izgleda iz njegovih poslanica ovome (Hormisd. Epist. 24.26.).

Papa Inokentije, prvi je, u svojoj dekretalnoj poslanici biskupu Ruana u Francuskoj, 404. godine, shodno Gracijanovom ediktu, doneo dekret. Po ovim pismima izgleda mi da je Galija sad bila podređena papi, i da je bila takva izvesno vreme pre toga, i da je biskup od Ruana bio tada njegov namesnik, ili jedan od njih; jer papa mu naređuje da upućuje veće stvari Rimskoj stolici, u skladu sa običajem. Ali biskup od Arla uskoro je postao papski namesnik nad celom Galijom, jer papa Zosim, godine 417, naređujući da niko ne može imati pristup k njemu bez ovlašćenja njegovih namesnika, dao je Patroklu, biskupu Arla, ovu vlast nad Galijom. A da je biskup od Arla bio ponekad papin vikar (namesnik) nad celom Francuskom potvrđuju i svi biskupi dijeceze Arla u svom pismu papi Lavu I.

Uticajem istog carskog edikta, ne samo Španija i Galija, već je i Ilirik postao podređen papi. Damas je učinio Askolija, ili Akolija, biskupa Soluna, metropole Istočnog Ilirika, svojim namesnikom za saslušavanje slučajeva, a godine 382. je Akolije, kad ga je pozvao papa Damas, došao na sabor u Rim. Papa Sirikije, Damasov nasljednik, dekretom je izjavio da nijedan biskup ne treba da se rukopolaže u Iliriku bez saglasnosti Anisija, Akolijevog nasljednika. A sledeće pape dale su Rufusu, Anisijevom nasljedniku, moć da saziva provincijske sabore, jer u Holstenijevim zbirkama postoji jedan izveštaj o saboru u Rimu sazvanom pod papom Bonifacijem II, na kojem su pokazana pisma Damasa, Sirikija, Inokentija I, Bonifacija I, i Celestina, rimskih biskupa, Alkoliju, Anisiju i Rufusu, biskupima Soluna; u tim pismima oni su im preporučivali saslušavanje slučajeva u Iliriku, koje daje Gospod i sveti kanoni Apostolske biskupije po celoj toj provinciji.

Zapadni Ilirik obuhvatao je Panoniju Primu i Sekundu, Saviju, Dalmaciju, Norikum Mediteraneum i Norikum ripense; metropola mu je bio Sirmium, dok Atila nije razorio taj grad. Posle toga je Laureakum postao metropola Norikuma i obe Panonije, a Salona metropola Dalmacije. Sad su biskupi Laureakuma i Salone primili i palium od pape, a Zosim, u svojoj dekretalnoj poslanici Hezikiju, biskupu Salone, naređuje mu da otkaže apostolske dekrete biskupima svoje, kao i onima susednih provincija (Vide Caroli a S. Paulo *Geographicam sacram*, str. 72,73.). Podređenost ovih provincija Rimskoj stolici izgleda da je počela sa Anemijem, kojeg je za biskupa Sirmiuma rukopoložio Ambroz, biskup Milana, i koji je na Savetu u Akvileji, 381. godine, objavio svoju presudu. Sledeće godine su Anemije i Ambroz, sa Valerijanom - biskupom Akvileje, Akolijem - biskupom Soluna i mnogim drugim, otišli na sabor u Rimu, koji se sastao radi odbijanja Grčke crkve

većinom glasova, i uzdizanja autoriteta Apostolske biskupije, kao što je pokušano ranije na saboru u Sardici.

Akvileja je bila drugi grad Zapadnog Carstva, i zvana od nekih "drugi Rim". Ona je bila metropola Istre, Julijskog Foruma i Venecije, a njenu podređenost Rimskoj biskupiji manifestuje dekretalna poslanica Lava I, upućena Niketi, biskupu tog grada; jer papa, nakon otpočinjanja svoje poslanice, beleži odgovor na pitanja koja je Niketa postavio. Grigorije Veliki je 591. godine pozvao Severa, biskupa Akvileje, da se pojavi pred njim na saboru u Rimu (Greg. M. lib. I Indic. 9. Epist. 16). Biskupi Akvileje i Milana stvorili su jedan drugog, i stoga su bili jednakog autoriteta i slične podređenosti Rimskoj biskupiji. Papa Pelagije je oko 557. godine svedočio o tome (Apud Gratianum de Mediolanensi & Aquilinensi Episcopis). Ove reči impliciraju da je rukopoložanje ova dva biskupa pripadalo Rimskoj biskupiji. Kad je Lavrencije, biskup Milana, ekskomunicirao Magnusa, jednog od svojih prezbitera, i umro, Grigorije Veliki razrešio je Magnusa, i poslao palium novoizabranom biskupu Konstanciju (Greg.M. lib. 3. Epist. 26. & lib. 4. Epist. I.), koga je sledeće godine ukorio zbog pristrasnosti u suđenju Fortunatu (Greg. lib. 5. Epist. 4.) i naredio mu da pošalje Fortunata u Rim da mu se tamo sudi: četiri godine kasnije pomazao je biskupe Milana i Ravene da saslušaju stvar jednog Maksima (Greg. lib. 9. Epist. 10 & 67), a dve godine kasnije, tj. 601. godine, kad je Konstancije bio mrtav, a narod Milana izabrao Deusdedita kao njegovog naslednika, a Lombardi izabrali drugoga, Grigorije je pisao javnom beležniku, sveštenstvu i narodu Milana (Greg. lib. 11, Epist. 3, 4.) da autoritetom njegovih pisama Deusdedit treba da se rukopoloži, i da je onaj koga su Lombardi rukopoložili nezakoniti naslednik Ambroza; otuda smatram da je Milanska crkva nastavila da bude u tom stanju podređenosti Rimskoj biskupiji sve od dana Ambroza, jer je Ambroz sam priznavao autoritet te biskupije.

Dakle, crkve Akvileje i Milana bile su podređene Rimskoj biskupiji od dana cara Gracijana. Ajeksencije, Ambrozov prethodnik, nije bio podređen Rimskoj biskupiji, pa je prema tome podređenost Milanske crkve počela za vreme Ambroza. Ova dijeceza Milana sadržavala je Liguriju sa Isubrijom, Kotijske Alpe (Alpes Cottiae) i Reciју, a bila je odvojena od dijeceze Akvileje reком Aduom (Addua). Godine 844. se milanska biskupija odvojila od Rimske, i ostala tako odvojena oko 200 godina, kako to ovako beleži Sigonije (Sigonius de Regno Italiae, lib. 5). Biskup Ravene, metropole Flaminije i Emilije, takode

je bio podređen papi, jer je Zosim, 417. godine, ekskomunicirao neke od prezbitera te crkve i napisao jednu opominjuću poslanicu o njima sveštenstvu te crkve kao grani Rimske crkve: "*In sua*", kaže on, "*hoc est, in Ecclesia nostra Romana*". Kad su oni iz Ravene, izabравši novog biskupa, obavestili o tome papu Siksta, papa ga je uklonio, i rukopoložio Petra Krisologa na njegovo mesto (*vidi* "Baronius, Anno 435. Sect. 24"). Papa Lav I je Lavu, biskupu Ravene, kad ga je ovaj o istim pitanjima konsultovao, odgovorio dekretalnom poslanicom 451. godine. A papa Gregorije Veliki, kritikujući Jovana, biskupa Ravene u pogledu korištenja paliuma, govori mu o uputstvu jednog od njegovih prethodnika, pape Jovana, koje nalaže da sve privilegije ranije date biskupu i crkvi Ravene treba da se zadrže; na ovo je Jovan uzvratio pokornim odgovorom, a posle njegove smrti papa Gregorije je naredio posetu crkve Ravene, potvrdio privilegije do tada im date, i poslao svoj palium, po starom običaju, njihovom novom biskupu Marinijanu. Pa ipak je ta crkva nekad otpadala od Crkve Rima, ali se i opet vraćala poslušnosti.

Ostatak Italije, sa susednim ostrvima, sadržeći "*suburbicarian*" regije, ili deset provincija pod svetovnim namesnikom Rima, naime Kampaniju, Toskanu i Umbriju, "*Picenum suburbicarium*", Siciliju, Apuliju i Kalabriju, Brutii i Lukaniju, Samnium, Sardiniju, Korziku i Valeriju, sačinjavao je pravu provinciju biskupa Rima. Jer Sabor u Nici je u svom petom kanonu nalagao da sabori treba da se održavaju svakog proleća i jeseni u svakoj provinciji; a prema ovom kanonu, biskupi ove provincije sastajali su se u Rimu svakih pola godine. U ovom smislu je papa Lav I primenio ovaj kanon na Rim, u jednoj dekretalnoj poslanici biskupima Sicilije. Provincija Rima obuhvatala je, dakle, Siciliju sa onoliko Italije i susednih ostrva koliko ih je slalo biskupe na godišnje sabore u Rimu, ali se nije protezala na provincije Ravene, Akvileje, Milana, Arla itd., jer su te provincije imale vlastite sabore. Biskupe svake provincije Rimskog carstva sabirao je mitropolit ili biskup glavnog grada dotične provincije, i taj biskup predsedavao je tim saborom; ali biskup Rima ne samo da je predsedavao u svom vlastitom saboru biskupa "*suburbicarian*" regija, već je izdavao i naređenja mitropolitima svih drugih provincija u Zapadnom Carstvu, kao njihov opšti upravljač, kao što se može videti iz sledećih primera.

Papa Zosim je 417. godine pozvao Prokula, biskupa Marseja, da se pojavi pred saborom u Rimu zbog nezakonitih rukopologanja, i osudio ga, kao što spominje u nekoliko svojih poslanica. Papa Bonifacije I je 419. godine, na žalbu sveštenstva Valencije protiv

biskupa Maksima, sazvaio biskupe cele Galije i sedam provincija da se okupe na jedan sabor protiv njega; a kaže u svojim poslanicama da su slično činili i njegovi prethodnici. Papa Lav I sazvaio je opšti sabor svih provincija Španije da se održi u Galaeciji protiv maniheja i priscilijanaca, kako to kaže u svojoj dekretalnoj poslanici Turibiju, jednom španskom biskupu. A u jednoj od svojih dekretalnih poslanica Niketi, biskupu Akvileje, naređuje mu da sazove sabor biskupa te provincije protiv pelagijevaca, koji bi mogao ratifikovati sve sinodske dekrete koje je već ratifikovala biskupija Rima protiv te jeresi. A u svojoj dekretalnoj poslanici Anastaziju, biskupu Soluna, naložio je da biskup treba da održava dva provincijska sabora svake godine, a da se obrati za teže slučajeve biskupiji Rima; i ako je po bio kakvom neobičnom slučaju neophodno da se sazove sabor, on ne treba da zamara biskupe pod sobom, već da se zadovolji sa po dva biskupa iz svake provincije i ne zadržava ih preko petnaest dana.

U istoj poslanici on opisuje oblik crkvene vlasti tad ustanovljene, takav da se sastoji u podređenosti svih crkava Rimskoj biskupiji. Ove reči dovoljno pokazuju monarhijski oblik vlasti tad ustanovljen u crkvama Zapadnog Carstva pod biskupom Rima, pomoću carskog dekreta Gracijana, i poziva i dekretalnih poslanica na njemu utemeljenih.

Isti papa Lav, nakon što je na jednom savetu u Rimu donesena osuda Hilarija, biskupa Arla, zbog onoga što je učinio jednim provincijskim savetom u Galiji, odatle je iskoristio priliku da izdejstvuje sledeći edikt od zapadnog cara Valencijana III za apsolutnije uspostavljanje autoriteta njegove biskupije nad svim crkvama Zapadnog carstva. Ovim ediktom car Valencijan je naredio apsolutnu poslušnost volji biskupa Rima po svim crkvama svog carstva, i objavljuje da je za biskupe pokušavanje bilo koje stvari bez papinog autoriteta protivno starom običaju, i da biskupe pozvane da se pojave pred njegovom jurisdikcijom mora tamo dopratiti guverner te provincije; on pripisuje ove privilegije Rimske biskupije koncesijama svojih umrlih prethodnika, to jest ediktu Gracijana i Valencijana II; po tom računu, ova dominacija Rimske crkve sad je postojala 66 godina, a ako za sve to vreme nije bila dovoljno uspostavljena, ovaj novi edikt bio je dovoljan da je postavi van svake sumnje po celom Zapadnom Carstvu. Otuda svi biskupi provincije Arla u svom pismu papi Lavu, godine 450, mole za ponovno uspostavljanje privilegija njihovog mitropolita.

Dok se uzdizala ova crkvena vlast, severni varvarski narodi napadali su Zapadno carstvo, i osnovali nekoliko carevstava u njemu, drugačijih religija od one Rimske crkve. Ali ta carstva postepeno su prigrllila rimsku veru, i u isto vreme potčinila se papskom autoritetu. Franci su se u Galiji potčinili krajem petog veka, Goti u Španiji krajem šestoog, a Lombarde je u Italiji pokorio Karlo Veliki 774. godine. Između godina 775. i 794, isti Karlo proširio je papin autoritet na celu Nemačku i Mađarsku sve do reke Tese i Baltičkog mora; zatim ga je postavio iznad svake ljudske jurisdikcije, i u isto vreme mu pomogao u potčinjavanju grada i vojvodstva Rima. Preobraćenjem deset carstava u rimsku religiju, papa je samo povećao svoju duhovnu vlast, ali još nije izrastao kao rog zveri. Njegova svetovna moć učinila ga je jednim od rogova, a tu vlast stekao je u drugoj polovini osmog veka, potčinjavajući tri od prethodnih rogova, kako je gore opisano. A sad je, stekavši svetovnu vlast i moć iznad svake ljudske jurisdikcije, vladao izgledajući *"krupniji od drugih"* (Danilo 7,20), i *vremena i zakoni* bili su otada dati u njegove ruke, za vreme, *vremenâ i pola vremena* (Danilo 7,25), ili tri i po vremena, to jest 1260 solarnih godina, računajući vreme za kalendarsku godinu od 360 dana, a jedan dan za solarnu godinu. Posle toga će *"sesti sud, i uzeće mu se vlast"* (Danilo 7,26), ne odjednom, već postepeno, *"te će se istrebiti i zatrti sasvim. A carstvo i vlast i veličina carstva pod celim nebom daće se, postepeno, narodu svetaca Svevišnjeg, čije carstvo je večno carstvo, i sve vlasti će mu služiti i slušati ga"* (Danilo 7,26-27).

#### POGLAVLJE IX *O carstvima koja kod Danila predstavljaju ovan i jarac*

Drugo i treće carstvo, koje predstavljaju medved i leopard, opet su predstavljena ovnom i jarcem, ali s tom razlikom što ovan predstavlja carstva Midana i Persijanaca od početka sva četiri carstva, a jarac predstavlja carstvo Grka do njihovog kraja. Ovim sredstvima, pod tipom ovna i jarca, opet se opisuju vremena sva četiri carstva: *"Podigoh oči"*, kaže Danilo, *"i videh, i gle stajaše pred rekom (Ulai) ovan, koji imaše dva roga, a rogovi behu visoki, ali jedan beše viši od drugoga, i viši poraste posle"* (Danilo 8,3) - *A ovan ..., koji ima dva roga, to su carevi midski i persijski"* (Danilo 8,20); ne dve osobe već dva carstva, carstva Midije i Persije; a carstvo Persije bilo je viši rog i poraslo je kasnije. Carstvo Persije uzdiglo se kad se Kir, tek osvojivši Vavilon, odmetnuo od Darija, cara Midana, i postavio Persijance iznad Midana. To je bio rog koji je porastao posle. A

rog koji je prvi izrastao bio je carstvo Midana, od vremena kad su Sijaksakas i Navuhodonosor osvojili Ninivu i među sobom podelili Asirsko Carstvo. Carstva Midije i Vavilona bila su istovremena, i digla su se zajedno padom Asirskog Carstva; proročanstvo o četiri zveri počinje jednim od njih, a ono o ovnu i jarcu drugim. Kao što ovan predstavlja carstvo Midije i Persije od početka četiri zveri, tako jarac predstavlja carstvo Grka do kraja tih monarhija. U vladavini njegovog velikog roga, u četiri roga koja su ga nasledila, on predstavlja ovo carstvo u toku vladavine leoparda; a u vladavini njegovog malog roga, koji je izrastao tokom kasnijeg vremena vladavine ova četiri, i posle njihovog pada postao moćan ne svojom silom, on ga predstavlja u toku vladavine četvrte zveri.

*"Runjavi jarac", kaže Danilo, "je car Grčke", to jest carstvo; a "veliki rog između njegovih očiju je prvi car", ne prvi monarh, već prvo carstvo, ono koje je trajalo za vreme vladavine Aleksandra Velikog, i njegovog brata Arideja i dva mlada sina, Aleksandra i Herkula. Što se on (rog) slomi, i mesto njega narastoše četiri (roga), to su četiri carstva koja će nastati iz tog naroda (Grka), ali ne u njegovoj (prvog roga) sili (Danilo 8,22).* Ta četiri roga su dakle četiri carstva, i prema tome, prvi veliki rog kojeg su nasledili - prvo je veliko carstvo Grka, ono koje je izgradio Aleksandar Veliki, *"An. Nabonass"*. A ova četiri su ona Kasandra, Lizimaha, Antigona i Ptolomeja.

*"A na kraju carevanja njihovog, kad bezakonici navršše meru, nastaćé car"* (ili novo carstvo) bestidan i lukav. *"Moć će mu biti velika, ali ne njegovom vlastitom moći"* (Danilo 8,23). Ovaj car bio je poslednji rog jarca, mali rog koji je izašao iz jednog od četiri roga, i narastao prekomerno veliki. Poslednje vreme njihovog carstva bilo je kad su Rimljani počeli da ih pokoravaju, to jest kad su pokorili Perseja, cara Makedonije, najvažnijeg carstva Grka. A u to vreme su bezakonici navršili meru: jer tad je prvosveštništvo izloženo na prodaju, sudovi Hrama bili su prodati da se plati ta kupovina, a prvosveštenik je, sa nekim od Jevreja, izdejstvovao dozvolu od Antioha Epifana da čini po uredbama neznabožaca i osnovao školu u Jerusalimu za podučavanje tim uredbama. Zatim je Antioh zauzeo Jerusalim oružanom silom, ubio 4.000 Jevreja, ukinuo bogoslužjenje, zapovedio da se spali Mojsijev zakon, i uspostavio obožavanje paganskih božanstava po celoj Judeji. Iste te godine, *an. Nabonass. 580*, Rimljani su osvojili Makedoniju, glavni od četiri roga. Do tada je jarac bio moćan vlastitom moći, ali je otada počeo da bude pod Rimljanima. Danilo razlikuje vremena, opisujući vrlo detaljno akcije careva Severa i Juga, ona dva od

četiri roga koja su se graničila sa Judejom, dok Rimljani nisu pokorili Makedoniju; a od tada dotičući samo glavne revolucije koje su se dešavale unutar narodâ predstavljenih jarcem. U ovom kasnijem vremenskom periodu trebalo je da se mali rog podigne i izraste moćan, ali ne svojom moći.

Trima prvim od Danilovih zveri uzeta je vlast, svakoj od njih pri rastu sledeće zveri; ali životi su im produženi, i sve od njih su i dalje žive. Treća zver, leopard, vladala je u vidu svoje četiri glave, do uspona četvrte zveri, ili carstva Latina; i život mu je produžen pod njihovom moći. Ovaj leopard, vladajući u vidu svoje četiri glave označava istu stvar kao i jarac koji vlada u vidu svoja četiri roga; dakle je jarac vladao u vidu svoja četiri roga do uspona Danilove četvrte zveri, carstva Latina; zatim su mu Latini uzeli vlast, ali mu je život produžen pod njihovom moći. Latini nisu obuhvaćeni narodima predstavljenim jarcem u ovom proročanstvu; njihova vlast nad Grecima samo je imenovana u njemu, da se razlikuju vremena u kojima je on bio moćan, ali ne vlastitom silom. On je bio moćan vlastitom silom dok mu tu vlast nisu uzeli Latini; posle toga, život mu je produžen pod njihovom vlašću, i do ovog produžavanja njegovog života došlo je u danima njegovog poslednjeg roga; jer u danima tog roga Jarac je postao moćan, ali ne vlastitom silom.

Sada, pošto je ovaj rog bio rog Jarca, treba da ga tražimo među narodima koji su sačinjavali telo tog jarca. Među tim narodima on je trebalo da se uzdigne i naraste moćan; *"narastao je moćan prema jugu, i prema istoku, i prema krasnoj zemlji"* (Danilo 8,9); i stoga je trebalo da naraste u severozapadnom delu tih naroda, i proširi svoju vlast ka Egiptu, Siriji i Judeji. U kasnijem vremenu carevanja četiri roga, on je trebalo da izraste iz jednog od njih i potčini ostale, ali ne vlastitom silom. Trebalo je da mu pomogne jedna strana sila, moćnija od njega, sila koja je preuzela vlast treće zveri - sila četvrte zveri. A takav jedan mali rog bilo je carstvo Makedonije, od vremena kad je postalo potčinjeno Rimljanima. Ovo carstvo, pobedom Rimljana nad Persejem, carem Makedonaca, *Anno Nabonass. 580*, prestalo je da bude jedan od četiri roga Jarca, i postalo vlast jedne nove vrste; ne rog četvrte zveri, jer je Makedonija pripadala telu treće, već rog treće zveri jedne nove vrste, jarčev rog koji je izrastao moćan, ali ne vlastitom silom, rog koji je izrastao i postao moćan pod jednom stranom moći, moći Rimljana.

Rimljani su, zaostavštinom Atala, poslednjeg cara Pergama, *an. Nabonass.* 615, nasledili to carstvo, uključujući celu Malu Aziju na ovoj strani planine Taurusa. *Anno Nabonass.* 684. i 685. oni su pokorili Jermeniju, Siriju i Judeju; *An. Nabonass.* 718. potčinili su Egipat. A ovim osvajanjima mali rog "*naraste vrlo velik prema jugu i istoku i prema krasnoj zemlji. I naraste čak do vojske nebeske; i obori na zemlju neke od te vojske i od zvezda, i pogazi ih*" (*Danilo 8,9.10*), to jest narod i velike ljude Jevreja. "*I naraste do poglavara toj vojsci*" (*Danilo 8,11*), Mesije, princa Jevreja, kojeg ubi, *An. nabonass.* 780. I uze žrtvu svagdašnju, i mesto njegove svetinje obori se; naime, u ratovima koje su istočni narodi, pod vodstvom Rimljana, vodili protiv Jevreja, kad su Neron i Vespazijan bili carevi, *An. Nabonass.* 816., 817. i 818. "*I vojska mu bi dana protiv žrtve svagdašnje zbog prestupa, i ona obori istinu na zemlju, i činjaše i napredovaše*" (*Danilo 8,12*). Ovaj prestup se u sledećim stihovima naziva "*prestup pustošenja*"; u *Danilu 11,31* "*gnusoba koja pustoši*", a kod Mateja 24,15 "*gnusoba pustošenja, o kojoj govori prorok Danilo, kako stoji na svetom mestu*". On se može stoga povezati uglavnom sa obožavanjem Jupitera Olimpijskog u hramu koji je izgradio Hadrijan, na mestu jevrejskog Hrama, i sa ustankom Jevreja pod Bar-Kosbom, time izazvanim, i pustošenjem Judeje koje je usledilo nakon toga. "*Onda čuh*", kaže Danilo, "*jednog sveca kako govori, i drugog sveca kako govori tom svecu koji govoraše: Dokle će trajati ta utvara za svagdašnju žrtvu, i prestup pustošenja. da se daju i svetinja i vojska da se gaze? I reče mi, do dve hiljade trista dana; onda će se svetinja očistiti*". Danilovi dani su godine; a ove godine mogu se možda brojati ili od rimskog uništenja Hrama za vladavine Vespazijana, ili od oskrvrnjenja svetinje obožavanjem Jupitera Olimpijskog, ili od pustošenja Judeje do kojeg je došlo krajem Jevrejskog rata, proterivanjem svih Jevreja iz njihove vlastite zemlje, ili od nekog drugog datuma koje će vreme otkriti. Od tada nadalje poslednji rog jarca nastavio je da bude moćan pod Rimljanima, do vladavine Konstantina Velikog i njegovih sinova; a onda se on, podelom Rimskog Carstva između grčkih i latinskih careva, odvojio od Latina, i postao Grčko Carstvo samo, ali ipak pod vlašću jedne rimske porodice; a sada je on moćan pod vlašću Turaka.

Za ovaj poslednji rog neki uzimaju Antioha Epifana, ali ne vrlo opravdano. Rog jedne zveri nikad se ne uzima za jednu osobu; on uvek označava jedno novo carstvo, a Antiohovo carstvo bilo je staro. Antioh je vladao nad jednim od četiri roga, a mali rog je

bio peti pod svojim odgovarajućim carevima. Ovaj rog bio je ispočetka mali, i narastao je prekomerno velik, ali to sa Antiohom nije bio slučaj. On (mali rog) opisan je velik iznad svih bivših rogova, a Antiohovo nije bilo takvo. Njegovo carstvo je, naprotiv, bilo slabo, i vazalno u odnosu na Rimljane, a on ga nije proširio. Taj *"car bio je žestoke pojave, i čudesno je pustošio, i napredovao je i činio"*, to jest napredovao je u svojim bavljenjima protiv svetog naroda; ali Antioha je izbacila iz Egipta obična poruka Rimljana, a kasnije su ga potukli i odbili Jevreji. Taj rog bio je moćan tuđom silom, a Antioh je delovao za sebe. Taj rog ustao je protiv princa nebeske vojske, princa prinčeva; a ovo nije karakteristika Antioha već Antihrista. Taj rog je oborio Svetinju, a to Antioh nije učinio; on ju je ostavio da stoji. Svetinja i vojska bili su gaženi 2300 dana, a u Danilovim proročanstvima dani predstavljaju godine; ali skvrnjenje Hrama za vreme vladavine Antioha nije trajalo toliko prirodnih dana. Trebalo je da oni traju do vremena kraja, do poslednjeg kraja gneva protiv Jevreja; a ovom gnevu još nije kraj. Trebalo je da traju dok se Svetinja koja je bila oborena očisti, a Svetinja još nije očišćena.

Ovo proročanstvo o ovnu i jarcu ponovljeno je u poslednjem proročanstvu u Danilu. Tu anđeo govori Danilu da *"je stao da pomogne Dariju Midaninu, i da treba još tri cara da nastanu u Persiji, (Kir, Kambiz i Darije Histap), a četvrti (Kserks) će biti daleko bogatiji od njih svih, i svojim ukrepljen bogatstvom sve će podignuti na Grčko carstvo"* (Danilo 11,1,2). Ovo se odnosi na ovna, čija su dva roga bili carstva Midijske i Persijske. Zatim on nastavlja opisujući rogove Jarca time što *"će nastati silan car, koji će vladati velikom državom i raditi šta hoće"* (Danilo 11,3), i što će se njegovo carstvo rasuti i podeliti u četiri manja carstva, ne među njegove potomke. Zatim anđeo opisuje akcije dva od ovih carstava koja su se graničila sa Judejom, naime Egipta i Sirije, zovući ih carevima Juga i Severa, to jest u odnosu na Judeju, i zatim nastavlja taj opis do vremena kraja carevanja ta četiri cara, i do vladavine Antioha Epifana, kad je trebalo da bezakonici navršše meru. U osmoj godini Antioha, godini u kojoj je on oskrnavio Hram i postavio neznabožačka božanstva po svoj Judeji, a Rimljani osvojili carstvo Makedonije, taj proročki anđeo napušta opisivanje dešavanja careva Juga i Severa i počinje da opisuje ona Grka pod vladom Rimljana, ovim rečima: *"I vojska će stajati uza nj, i oskvrnuće svetinju u gradu..."*. U originalnom tekstu, u Danilu 11,8 stoji: *"...posle tog cara."* Tako ovde, originalni tekst može glasiti *"posle njega"*, odnosno *"posle jednog od njih"* (Danilo 8,9).

Oružje (ruke) svugde u ovim proročanstvima Danila predstavlja vojnu silu jednog carstva, a ono ustaje kad carstva osvajaju i postaju moćna. Rimljani su osvojili Ilirik, Epir i Makedoniju, u godini Nabonasara 580, a trideset godina kasnije, poslednjom naredbom i testamentom Atala, poslednjeg cara Pergama, oni su nasledili to bogato i uspešno carstvo, to jest celu Aziju na ovoj strani planine Taurus; a šezdeset devet godina kasnije, pokorili su carstvo Sirije i sveli ga ne jednu provinciju; trideset četiri godine kasnije učinili su slično i sa Egiptom. Svim ovim koracima rimsko oružje uzdiglo se iznad Grka. A posle još 95 godina, ratujući protiv Jevreja, "*oskvrnuli su svetinju snage, i odneli svagdašnju žrtvu i*", na njeno mesto uskoro potom, "*postavili gnusobu koja pustoši zemlju*" (biblijski citati prevedeni su na nekim mestima direktno iz Njutnovog teksta, i neznatno se razlikuju od prevoda Đure Daničića, kod nas uobičajenog - prim. prev.). Jer ova gnusoba postavljena je posle Hristovih dana (Matej 24,15). U 16. godini vladavine cara Hadrijana, 132. godine, oni su postavili tu gnusobu gradnjom hrama Jupiteru Kapitolinskom tamo gde je stajao Hram u Jerusalimu. Na to su se Jevreji pod vodstvom Bar-Kosbe digli na oružje protiv Rimljana i u tom ratu je 50 gradova uništeno, 895 od njihovih najboljih manjih gradova razoreno, a 580.000 ljudi pobijeno mačem; a krajem tog rata, 136. godine, svi su proterani iz Judeje pod pretnjom smrti; u to vreme je ta zemlja ostala pusta od svojih stanovnika.

To da andeo prelazi na ovaj način sa četiri carstva Grka na Rimljane, kako vladaju nad Greima, potvrđuje to što na sledećem mestu on opisuje sudbinu hrišćana do vremena kraja, ovim rečima: "*I oni koji razumeju među ljudima poučice mnoge, pa ipak će pasti mačem i ognjem, ropstvom i grabežom mnogo dana.*" "*Kad padnu primiće malo pomoći*", naime, za vreme vladavine Konstantina Velikog; "*... ali mnogi će pristati s njima dvoličeci.* *A neki od razumnih će pasti da se iskušaju, i da se očiste od dvoličnika, i da se ubele sve do vremna kraja.*" A malo kasnije, za vreme kraja se kaže da je "*vreme, vremenâ i pola vremena*" (Danilo 11,33 i dalje); što je trajanje vladavine poslednjeg roga Danilove četvrte zveri, i Žene i njene Zveri u knjizi Otkrivenje.

## POGLAVLJE X *O proročanstvu sedamdeset sedmica*

Vizija lika sastavljenog od četiri metala data je prvo Navuhodonosoru, a onda i Danilu u snu, i Danila su tad počeli slaviti zbog otkrivanja tajni (*Jezekekilj 28,3*). Vizija četiri zveri, i sina čovečjeg kako dolazi na nebeskim oblacima, takode je data Danilu u

snu. Ona o ovnu i jarcu javila mu se po danu, kad je bio pored reke Ulaj, a objasnio mu ju je proročki anđeo Gavriilo. Ona se tiče "*princa nad vojskom, i princa nad prinčevima*"; a sad u prvoj godini Darija Midanina nad Vavilonom, isti proročki anđeo javlja se Danilu opet, i objašnjava mu šta je značio Sin čovečiji, princ nad vojskama i princ nad prinčevima. Proročanstvo o "*Sinu čovečijem*" koji dolazi na oblacima odnosi se na drugi Hristov dolazak, onaj o "*princu nad vojskom*" odnosi se na Njegov prvi dolazak; a ovo proročanstvo o Mesiji, objašnjavajući ih, odnosi se na oba ta dolaska, i određuje njihovo vreme. Ovo proročanstvo, kao i sva ostala Danilova, sastoji se od dva dela, uvodnog proročanstva i njegovog objašnjenja; tu celinu ja ovako prevodim i tumačim.

*"Sedamdeset je sedmica odsečeno tvom narodu i tvom gradu svetom da se svrši prestup, i da nestane greha, da se okaje nepravda i da se dovede večna pravednost, da se ukine vizija i prorok, i pomaže Najsvetiji.*

*Znaj takođe i razumi: od kad izade naređenje da se obnavlja i da se gradi Jerusolim, do Pomazanika vojvode biće sedam sedmica.*

*Ipak će šezdeset dve sedmice da se ulice i zidove izgrade, ali u teška vremena; a posle ove šezdeset dve sedmice Pomazanik će biti pogubljen i ništa mu neće ostati. Ali ljudi jednog princa koji će doći razoriće grad i svetinju; i kraj će mu doći sa jednim potopom, i do kraja rata pustošenja su određena.*

*Ipak će on potvrditi zavet sa mnogima za sedmicu dana; a za polovinu sedmice uzrokovalaće to da se ukine žrtva i prinos; i na krilu gnusobâ on će ga učiniti pustim, sve do svršetka, i da se ono što je određeno izliva na tu pustoš."*

*"Sedamdeset sedmica je odsečeno tvom narodu i tvom gradu svetom da se svrši prestup"*, itd. Ovde se, stavljanjem jedne sedmice za sedam godina, računa 490 godina od vremena kad će rasejani Jevreji ponovo da se integrišu u jedan narod (videti Isaija 23,13) i jedan sveti grad do smrti i vaskrsenja Hrista, čime će se "*svršiti prestup i nestati greha, i okajati nepravda i dovesti večna pravednost, i ova vizija ostvariti, i prorok zapečatiti*" - taj prorok kojeg su Jevreji očekivali; i čime će Najsvetiji biti pomazan, on koji se, dakle, u sledećim rečima zove Pomazanik, to jest Mesija, ili Hrist. Jer povezivanjem ispunjenja vizije sa ispaštanjem greha, 490 godina navršavaju se smrću Hrista. Rasejani Jevreji postali su jedan narod i grad kad su se prvi put vratili u jedno političko telo; a ovo se desilo u sedmoj godini Artakserksa Longimana, kad se Jezdra vratio sa jednim delom Jevreja iz

ropstva i oživeo jevrejsko bogoslužje, i sa carevim nalogom stvorio sudije u celoj zemlji, da sude i upravljaju ljudima po zakonu Boga i cara (*Jezekilj 7,25*). Bila su samo dva povratka iz ropstva, Zorovaveljovo i Jezdrino; u Zorovaveljevom oni su imali samo dozvolu da grade Hram, a u Jezdrinom prvi put su postali političko telo ili grad sa vlastitom upravom. Godine ovog Artakserksa počele su dva ili tri meseca posle letnje ravnodnevnice, a njegova sedma godina poklapala se sa trećom godinom osamdesete olimpijade; a njen završni deo, u kojem je Jezdra otišao u Jerusalim, bio je u godini julijanskog perioda 4257. Računajte vreme od tada do Hristove smrti, i naći ćete da ono iznosi tačno 490 godina. Ako računate u judejskim godinama, koje počinju u jesen, i datirate to računanje od prve jeseni posle Jezdrinog dolaska u Jerusalim, kad je on počeo da sprovodi carev dekret, Hristova smrt pada u godinu julijanskog perioda 4747., ili 34. godinu naše ere; a te sedmice biće jevrejske godine, koje završavaju Šabatnim godinama, i za ovo uzimam da je istina; ako pak stavljate Isusovu smrt pre, u godinu ranije, kako se to obično čini, možete uračunati i godinu Jezdrinog putovanja.

*"Znaj takode i razumij, od kad izade naredjenja da se vraća i da se gradi Jerusalim, do Pomazanika vojvode biće sedam sedmica."* Prethodni deo proročanstva odnosi se na prvi dolazak Hrista, budući da je datiran prema njegovom dolasku kao proroka; ovaj drugi deo, budući da je datiran prema njegovom dolasku da bude princ ili car, izgleda da se odnosi na njegov drugi dolazak. Tamo je prorok zapečaćen, a najsvetiji pomazan; ovde onaj koji je bio pomazan dolazi da bude princ i da vlada. Jer Danilova proročanstva dopiru do kraja sveta; a retka su proročanstva u Starom zavetu koja se tiču Hrista, a da u nečemu nisu povezana sa Njegovim drugim dolaskom. Ako su razni stari, kao Irinej, Julije Afrikanac, Apud Hieron, Hipolit Mučenik, i Apolinaris biskup Laodikeje, primenjivali tu polovinu sedmice na vremena Antihrista, zašto mi ne bismo mogli, po istoj slobodi tumačenja, primeniti ovih sedam sedmica na vreme kad će Antihrist biti uništen sjajem Hristovog dolaska?

Izraelci su u danima starih proroka, kad su Deset plemena vođena u ropstvo, očekivali dvostruki povratak, i da će kod prvog Jevreji graditi novi Hram inferioran Solomonovom, dok se vreme tog doba ne ispuni, a posle toga vratiće se iz svih mesta svog ropstva, i graditi Jerusalim i Hram slavno (*Tobija 14,4-6*); a da izraze slavu i lepotu tog mesta, za njega se figurativno govori da će biti izgrađen od dragog kamenja (*Tobija*

13,16-18; *Isaija 14,11-12; Otkrivenje 11*) i naziva se "*Novim Jerusalimom*", "*Nebeskim Jerusalimom*", "*Svetim Gradom*", "*Jagnjetovom nevestom*", "*Gradom Velikog Cara*", "*Gradom u koji carevi zemlje unose svoju slavu i čast*". Sad dok je taj povratak iz ropstva bio očekivan u Izraelu, još pre Danilovog vremena, ne znam zašto bi ga Danilo izostavio u svom proročanstvu. Budući, dakle, da ovaj deo proročanstva još nije ispunjen, neću pokušavati da ga naročito protumačim, već se zadovoljavam opservacijom da kao što su "*sedamdeset i šezdeset dve sedmice*" bile jevrejske sedmice, koje završavaju sa Šabatnim godinama, tako su i sedam sedmica pokazatelj jednog Jubileja (Jubilarna godina, svaka 50. godina - prim. prev.), i počinju i završavaju događajima koji odgovaraju jednom Jubileju, i najviše su prirode zbog koje se jedan Jubilej može održavati; i da pošto zapovest o povratku i gradnji Jerusalima prethodi Mesiji princu 49 godina, ona možda može poticati ne od samih Jevreja, već od nekog drugog carstva njima prijateljskog, i prethoditi njihovom povratku iz ropstva, i davati priliku za njega; i najзад, da je ova ponovna gradnja Jerusalima i opustelih mesta Jude predviđena u *Miheju 7,11, Amosu 9,11.14, Jezekilji 34,33.35.36.38, Isaiji 54,3.11.12; 55,12; 61,4; 65,18.21.22* i *Tobiji 14,5*, i da su povratak iz ropstva i dolazak Mesije i njegovog carstva opisani u Danilu 7, Otkrivenju 19, Delima 1, Mateju 24, Joilu 3, Jezekilji 34; 37, Isaiji 60; 62; 65 i 66, i mnogim drugim mestima. Način ne znam. Neka vreme bude tumač.

*"Posle šezdeset dve sedmice on (Jerusalim) će se vratiti, i ulica će se izgraditi i zid, ali u teška vremena, a posle te šezdeset dve sedmice Pomazanik će biti pogubljen i on (Jerusalim) neće biti njegov. Ali ljudi jednog princa koji će doći razoriće grad i svetinju,* itd. Predskazavši oba Hristova dolaska, i datirajući poslednji iz njihovog povratka i gradnje Jerusalima, a da bi sprečio da se to primeni na gradnju Jerusalima pod Nemijom, on razlikuje ovaj od onog, govoreći da će od ovog perioda do Pomazanika biti ne sedam sedmica, već šezdeset dve sedmice, i to ne u vreme napretka već u teško vreme; a na kraju tih sedmica Mesija neće biti princ Jevreja, već će biti odsečen; i Jerusalim neće biti njegov, već će grad i svetinja biti razoreni. Nemija je došao u Jerusalim 20. godine ovog istog Artakserksa, dok je Jezdra tu i dalje bio (*Nemija 12,36*), i našao grad pust, i kuće i zid neizgrađene (*Nemija 2,17; 7,4*), i dovršio je zid 25. dana meseca Elula (*Nemija 6;15*), u 28. godini Cara, tj. u septembru godine 4278. julijanskog perioda (J.P.). Brojte sad od ove godine šezdeset dve sedmice godina, i brojanje će završiti na 4712. godini julijanskog

perioda, što je godina u kojoj je Isus rođen, prema Klementu Aleksandrijskom, Irineju, Euzebiju, Epifanu, Jeronimu, Oroziju, Kasiodoru i drugim starima; i ovo je bilo opšte mišljenje, dok Dionizije Egzigije nije izumeo tzv. "vulgarni" izveštaj, koji stavlja Hristovo rođenje dve godine kasnije. Ako sa nekima računate da je Hrist bio rođen tri ili četiri godine pre vulgarnog izveštaja, ipak će njegovo rođenje pasti u drugi deo poslednje sedmice, što je dovoljno. Kako je posle tih sedmica Hrist bio odsečen, a grad i svetinja razoreni od strane Rimljana, dobro je poznato.

*"Ipak će on potvrditi zavet sa mnogima za jednu sedmicu."* On ga je sačuvao, uprkos svojoj smrti, do odbacivanja Jevreja, i pozivajući Kornelija i neznabošce u sedmoj godini posle svog stradanja.

*"A za polovinu sedmice uzrokuje da prestane žrtva i prinos";* to jest, ratom Rimljana protiv Jevreja; taj rat je, posle nekih pobuna, počeo 13. godine vladavine Nerona, 67. godine u proleće, kad ih je napao Vespazijan sa vojskom, a završio 7. septembra kad je Tit zauzeo grad, spalivši Hram 27 dana pre toga; tako je on trajao tri i po godine.

*"I na krilu gnusobâ uzrokuje pustoš, sve do svršetka, i da se ono što je određeno izliva na tu pustoš."* Proroci, predstavljajući carstva zverima i pticama, predstavljaju njihovim krilima raširenim nad bilo kojom zemljom, njihove vojske poslate da napadaju i vladaju nad tom zemljom. Otuda su krila gnusobâ vojska lažnih bogova; jer gnusobom se često u Bibliji predstavlja lažno božanstvo; kao tamo gde se Hemos naziva gnusobom (gadam) Moavskom, a Moloh gnusobom Amonovom. (1. Carevima 11). Značenje je, dakle, to da će narod jednog vojvode koji će doći razoriti svetinju i ukinuti služenje pravom Bogu, i prekriti zemlju vojskom lažnih bogova; i uspostavljajući njihovu vlast i obožavanje, uzrokuje pustoš Jevrejima, dok se ne ispune vremena neznabožaca. Jer Hrist nam kaže da će gnusoba pustošna o kojoj govori prorok Danilo biti postavljena u vremenima Rimskog Carstva (*Matej 24,15*).

Tako u ovom kratkom proročanstvu imamo predskazanje svih glavnih perioda povezanih sa dolaskom Mesija; vreme njegovog rođenja, njegove smrti, vreme odbacivanja Jevreja, trajanja Jevrejskog rata kojim će on uzrokovati uništenje grada i svetinje, i vreme njegovog drugog dolaska; i tako je tumačenje koje je ovde dato potpunije i kompletnije i adekvatnije planu nego kad bismo ga ograničili samo na njegov prvi dolazak, što tumači obično čine. Izbegavamo i to da vršimo nasilje nad Danilovim jezikom, uzimajući "*sedam*

*sedmica*" i "*šezdeset dve sedmice*" kao jedan broj. Da je to bilo Danilovo značenje, on bi bio rekao "*šezdeset devet sedmica*", a ne "*sedam sedmica*" i "*šezdeset dve sedmice*", što je način brojanja koji ne koristi nijedan narod. Po nama su te godine jevrejske lunarno-solarne godine, kakve i valja da budu; Stare solarne godine istočnih naroda sastojale su se od 12 meseci, a svaki mesec od 30 dana; otuda je došlo do podele kruga na 360 stepeni. Ovu godinu izgleda da je koristio Mojsije u svojoj istoriji Potopa, kao i Jovan u Otkrivenju, gde su vreme, vremenâ i pola vremena, 42 meseca i 1260 dana stavljaju s podjednakim značenjem. Ali kako mnogi računaju zajedno ove godine, račun je taj da se oduzmu neparni dani koji su bili dodavani kraju ovih godina. Jer Egipćani su dodavali pet dana kraju ove godine, tako su činili i Haldejci pre Danilovih vremena, kako to izgleda po eri Nabonasara; a persijski magi koristili su istu godinu od 365 dana, do carstva Arabljana. Drevni Grci takođe su koristili istu solarnu godinu od 12 jednakih meseci, ili 360 dana, ali svake godine dodavali su jedan prestupni mesec, koji se sastojao od 10 ili 11 dana naizmenično.

Godina Jevreja, još od njihovog izlaska iz Egipta, bila je lunarno-solarna. Bila je solarna, jer je žetva uvek sledila Pashu, a plodovi zemlje skupljali su se uvek pre Praznika senica (*3. Mojsijeva 23*). Ali meseci su bili lunarni, jer je Mojsije naredio narodu da početkom svakog meseca duvaju u trube i prinose žrtve paljenice sa svojim zahvalnim žrtvama (*4. Mojsijeva 10,10; 28,11.14*), i ta svečanost održavala se za vreme mladog meseca (*Psalam 81,3-5, 1. Dnevnika 23,31*). Te mesece Mojsije naziva prvim, drugim, trećim, četvrtim mesecom, itd, a prvi mesec zvao se i "*Aviv*", drugi "*Zif*", sedmi "*Etanim*", osmi "*Vul*" (*2. Mojsijeva 13,4, 1. Carevima 6,37.38; 8,2*). Ali u Vavilonskom ropstvu Jevreji su koristili imena haldejskih meseci, i pod tim imenima podrazumevali mesece svoje vlastite godine, tako da su jevrejski meseci napustili svoja stara imena i sad se zovu po onima uzetim od Haldejaca.

Jevreji su počinjali svoju civilnu godinu od jesenje ravnodnevnice, a religioznu od prolećne; a prvi dan prvog meseca padao je na vidljivi mlad mesec koji je bio najbliži ravnodnevnicu.

Da li je Danilo koristio haldejsku ili jevrejsku godinu nije vrlo značajno, jer je ta razlika samo šest sati godišnje, a 4 meseca u 480 godina. Ali ja uzimam da su ovi meseci jevrejski; prvo, jer je Danilo bio Jevrejin, a Jevreji su čak i pod imenima haldejskih

meseci podrazumevali mesece svoje vlastite godine; drugo, jer je ovo proročanstvo utemeljeno na Jeremijinom proročanstvu u pogledu 70-godišnjeg ropstva, i stoga se mora podrazumevati kao ono sa istom vrstom godina kakve su i tih sedamdeset; a ove su jevrejske, jer je to proročanstvo dato u Judeji pre tog ropstva; i napokon, jer Danilo računa u sedmicama godinâ, što je način računanja svojstven za jevrejske godine. Jer kako su i njihovi dani išli po sedam, a poslednji dan od svakih sedam bio Šabat, tako su i godine išle po sedam, i poslednja godina od svakih sedam bila je Šabatna, a sedam takvih godina činile su jedan Jubilej. "*Sedamdeset sedmica godinâ*" su "*jevrejske sedmice*" koje završavaju Šabatnim godinama, što je vrlo značajno. Jer one završavaju ili sa godinom rođenja Hrista, dve godine pre laičkog izveštaja, ili sa godinom njegove smrti, ili sa sedmom godinom posle nje: sve su one "*Šabatne godine*". Drugi ili broje lunarnim godinama, ili sedmicama koje nisu judejske; i što je najgore, temelje svoje tumačenje na pogrešnoj hronologiji, izuzimajući mišljenje Funkcija (Funccius) o "*sedamdeset sedmica*", koje je isto kao i naše. Jer oni smeštaju Jezdru i Nemiju u vladavinu Artakserksa Mnemona, a gradnju Hrama u vladavinu Darija Nota, i datiraju sedmice Danila iz te dve vladavine.

Temelje hronologije, ovde praćene, sad ću izložiti što kraće mogu.

Peloponeski rat počeo je u proleće *An. 1. Olimp. 87*, u čemu se slažu Diodor, Euzebij i svi drugi autori. On je započeo dva meseca pre nego što je Pitodor prestao da bude arhont (*Thucyd. 5. 2*), to jest u aprilu, dva meseca pre kraja te olimpijske godine. Sad se godine tog rata najsigurnije određuju po 50 godina distance njegove prve godine od prolaza Kserksa, uključivši i te dve godine (*Thucyd. 1. 2*), ili 48 godina bez njih (*Eratosth. apud Clem. Alex.*); po 69 godina distance od njegovog kraja, ili 27. godine od početka Aleksandrove vladavine u Grčkoj; po održavanju Olimpijskih igara u njegovoj 4. i 12. godini (*Thucyd. 1. 5*); i po tri pomračenja sunca, i jednom meseca, koja spominju Tukidid i Ksenofon. Sad nam Tukidid, nesumnjivi svedok, kaže da su vesti o smrti Artakserksa Longimana donete u Efes, a odatle preko nekih Atinjana u Atinu, u 7. godini Peloponeskog rata, u toku zimske polovine godine; dakle, on je umro *An. 4 Olymp. 88*, krajem *An. J. P. 4289*, uzmimo mesec ili dva pre zime, jer toliko je bilo potrebno da vesti putuju. Artakserks Longiman je vladao 40 godina, u čemu se slažu Diodor, Euzebij, Sulpicije; ili 41, prema "*Ptol. in. can. Clem. Alexand. 1. I. Strom. Chron. Alexandr.*

*Abulpharagius, Nicephorus*", uključujući tu i vladavinu njegovih naslednika Kserksa I Sogdiana, kako nas informiše Abulfaragije. Posle Artakserksa, vladao je njegov sin Kserks dva meseca, a Sogdian sedam meseci, ali se njihova vladavina ne računa kao odvojena u sabiranju godina tih careva, već se uključuje u 40 ili 41 godinu vladavine Artakserksa; izostavite tih devet meseci, i precizno trajanje vladavine Artakserksa biće 39 godina i tri meseca. Dakle, njegova je vladavina, pošto je završila početkom zime *An. J. P. 4289*, počela između sredine leta i jeseni, *An. J. P. 4259*.

Istu stvar ja gledam i ovako. Kambiz je započeo svoju vladavinu u proleće *An. J. P. 4185*, i vladao je osam godina, uključujući i pet meseci Smerdesa; a onda je Darije Histap počeo u proleće *An. J. P. 4193*, i vladao 36 godina, u čemu se jednodušno slažu svi hronolozi. Vladavine ova dva cara određuju se po dva pomračenja meseca primećena u Vavilonu, a koja je zabeležio Ptolomej, tako da to ne može biti sporno. Jedno je bilo u sedmoj godini Kambiza, *An. J. P. 4191*, 16. jula, u 11 sati noću; drugo u 20. godini Darija, *An. J. P. 4212*, 19. novembra, u 11 sati i 45 minuta noću; treće u 31. godini Darija, *An. J. P. 4223*, 25. aprila, u 11 sati i 30 minuta noću. Po ovim pomračenjima, i proročanstvima Ageja i Zaharije, zajedno poređenim, očito je da su njegove godine počele posle 24. dana 11. jevrejskog meseca, a pre 25. aprila, pa prema tome, otprilike, u martu. Kserks je, dakle, počeo u proleće *An. J. P. 4229*, jer je Darije umro u petoj godini posle Maratonske bitke, kako to spominju Herodot, lib. 7, i Plutarh; a ta bitka desila se u oktobru *An. J. P. 4224*, deset godina pre bitke kod Salamine. Kserks je, dakle, počeo za manje od godinu posle oktobra *An. J. P. 34228*, uzmimo sledećeg proleća; jer je proveo svojih prvih pet godina, i nešto više, u pripremama za svoj pohod protiv Grčke; a ovaj pohod preduzet je u vreme Olimpijskih igara, *An. I Olimp. 75, Calliade Athenis Archonte*, 28 godina posle bekstva cara, i konzulstva prvog konzula *Junija Bruta (Anno Urbis Conditae 273, Fabio & Furio Coss)*. Prolaz Kserksove vojske preko Helesponta počeo je krajem četvrte godine 74. olimpijade, to jest u junu *An. J. P. 4234*, i trajao je mesec dana; a u jesen, tri meseca kasnije, na puni mesec, 16. dana meseca Manihiona (Munychion), bila je bitka kod Salamine, a malo posle nje pomračenje sunca, koje je prema izračunavanjima palo na 2. oktobar. Njegova šesta godina počela je, dakle, malo pre juna, uzmimo u proleće *An. J. P. 4234*, a njegova prva godina, prema tome, u proleće *An. J. P.* On je vladao gotovo dvadeset jednu godinu, u čemu se slažu svi pisci. Dodajte sedam

meseci Artabama (Artabanus), i zbir će biti 21 godina i oko četiri ili pet meseci, što završava između sredine leta i jeseni *An. J. P. 4250*. U to vreme je, dakle, počela vladavina njegovog naslednika Artakserksa, kako je trebalo i dokazati.

Istu stvar potvrđuje i Julije Afrikanac, koji nas obaveštava iz ranijih autora da je 20. godina ovog Artakserksa bila 115. godina od početka vladavine Kira u Persiji, i poklapala se sa *An. 4. Olimp. 83*. Ona je, dakle, počela sa olimpijskom godinom, uskoro posle letnje dugodnevnicе, *An. J. P. 4269*. Oduzmite devetnaest godina, i njegova prva godina započneće u isto vreme godine *An. J. P. 4250*.

## POGLAVLJE XI *O vremenima rođenja i stradanja Hrista*

Vremena rođenja i stradanja Hrista, sa takvim sličnim detaljima, budući da nisu bila od važnosti za religiju, malo su zanimala hrišćane prvog vremena. Oni koji su ih prvi počeli slaviti, smeštali su ih u kardinalne periode godine; kao što je to blagovest Device Marije, na 25. mart, što je, nakon što je Julije Cezar ispravio kalendar, bila prolećna ravnodnevnicа; praznik Jovana Krstitelja na 24. juni, što je bila letnja dugodnevnicа; praznik sv. Mihajla na 29. septembar, što je bio jesenja ravnodnevnicа; i rođenje Hrista na zimsku kratkodnevnicu, 25. decembra, sa praznicima sv. Stefana, sv. Jovana i Nevinih, smeštenim blizu njega koliko im je to bilo moguće. A pošto je kratkodnevnicа vremenom pomerena sa 25. decembra na 24., 23., 22., itd. unazad, otuda su neki u kasnijim vekovima smeštali Hristovo rođenje na 23. decembar, i najzad na 20. decembar; a iz istog razloga izgleda da su smestili praznik sv. Tome na 21. decembar, a onaj sv. Mateja na 21. septembar. Tako su i kod ulaska Sunca u sve znake po julijanskom kalendaru, smeštali dane drugih svetaca; kao preobraćanje sv. Pavla na 25. januar, kad je Sunce ulazilo u Vodoliju; sv. Matiju na 25. februar, kad je ulazilo u Ribe; sv. Marka na 25. april, kad je ulazilo u Bika; Telo Hristovo na 26. maj kad je ulazilo u Blizance; sv. Jakova na 25. juli, kad je ulazilo u Rak; sv. Vartolomija na 24. avgust, kad je ulazilo u Devicu; Simona i Judu na 28. oktobar kad je ulazilo u Škorpiona; i ako je bilo ikakvih drugih važnijih dana u julijanskom kalendaru, oni su u njih smeštali svece, kao sv. Varnavu na 11. juni, gde Ovidije izgleda smešta praznik Veste i Fortune, i boginje Matute; a svete Filipa i Jakova na prvi maj, dan posvećen i Boni Dei, ili Velikoj Majci (Magna Mater), i boginji Flori, i još uvek slavljen sa njenim ritualima. Sve to pokazuje da su ove dane u prvim hrišćanskim

kalendarima matematičari fiksirali po svom nahodenju, bez ikakvog temelja u tradiciji, i da su se hrišćani kasnije povezali sa onim što su našli u tim kalendarima.

Nije postojala nikakva sigurna tradicija ni u pogledu godina Hrista. Jer hrišćani koji su prvi počeli da ispituju ove stvari, kao Kliment Aleksandrijski, Origen, Tertulijan, Julije Afrikanac, Laktancije, Jeronim, Sv. Avgustin, Suspicije Sever, i svi oni koji smeštaju Hristovu smrt u 15. ili 16. godinu Tiberija, čine da izgleda da je Isus propovedao samo jednu godinu, ili najviše samo dve godine. Najzad je Euzebijе otkrio četiri sukcesivne Pashe u Jovanovom jevandelju, i na tome zasnovao stav da je on propovedao tri i po godine, i tako umro u 19. godini Tiberija. Drugi su, kasnije, nalazeći da je stav da je on umro na ravnodnevnicu 25. marta više u skladu sa vremenima jevrejske Pashe, u 17. ili 20. godini, smeštali njegovu smrt u jednu od te dve godine. Ne postoji nikakva veća izvesnost ni oko vremenu njegovog rođenja. Prvi hrišćani smeštali su njegovo krštenje oko početka 15. godine Tiberija; a otuda su računajući trideset godina unazad smeštali njegovo rođenje u 43. julijansku godinu, 42. godinu Avgusta i 28. od pobede kod Akcija. Ovo je bilo mišljenje koje je stečeno u prvim vremenima, dok Dionizije Egzigije nije, smeštajući krštenje Hristovo u 16. godinu Tiberija, i pogrešno tumačeći tekst iz Jevandelja po Luci 3,23, kao da je Isus tek uzeo 30. godinu kad se krstio, izumeo vulgarni izveštaj, u kojem se njegovo rođenje smešta u dve godine kasnije nego pre. Pošto, dakle, u pogledu ovih stvari nema tradicije vredne razmatranja, stavimo na stranu sve i ispitajmo kakve se pretpostavke mogu sakupiti iz zapisa dobrog izveštaja.

Petnaesta godina Tiberija počela je 28. avgusta *An. J. P. 4727*. Tako, uskoro nakon što je zima prošla, i vreme postalo dovoljno toplo, možemo računati da je Jovan počeo da krštava, i da se pre sledeće zime njegova slava proširila i sav narod došao na njegovo krštenje, između ostalih i Isus. Otuda je prva Pasha posle njegovog krštenja, spomenuta u *Jovanu 2,13*, bila u 16. godini Tiberija. Posle ovog praznika, Isus je ušao u zemlju Judeje i ostao tamo krsteći, dok je Jovan krstio u Enonu (*Jovan 3,22.23*). Ali kad je čuo da je Jovan bačen u tamnicu, otišao je u Galileju (*Matej 4,12*), plašeći se jer su fariseji čuli da on krštava više učenika nego Jovan (*Jovan 4,1*), i na svom putovanju prošao je kroz Samariju četiri meseca pred žetvu (*Jovan 4,35*), to jest otprilike u vreme zimske kratkodnevnice. Jer njihova žetva bila je između Uskrsa i Duhova (Whitsunday), i počinjala oko mesec dana posle prolećne ravnodnevnice. "*Ne kažete li da su još četiri*

*meseca do žetve, pa će žetva prispeti? Eto, kažem vam: podignite oči svoje i vidite njive kako se već žute za žetvu",* što je značilo da su ljudi u poljima bili spremni za jevandelje, kako to pokazuju njegove sledeće reči. Primećujem da su Hristos i njegov preteča Jovan u svojim paraboličkim izlaganjima običavali da aludiraju na tekuće stvari. Stari proroci, kad bi opisivali stvari nedvosmisleno, nisu samo izvlačili parabole iz stvari koje su se nudile, kao iz pocepane odeće (*1. Samuilova 15*), iz Šabatne godine (*Isaija 37*), grnčarevih posuda (*Jeremija 18*), itd, već su, kad takvih podesnih objekata nije bilo, oni njih stvarali sopstvenom akcijom, cepanjem odeće (*1. Carevima 11*), odapinjanjem strele (*2. Carevima 13*), razgolićivanem svog tela (*Isaija 20*), davanja značajnih imena svojim sinovima (*Isaija 8, Osija 1*), skrivanjem pojasa u obalama Eufrata (*Jeremija 13*), lomljenjem grnčarske posude (*Jeremija 19*), stavljenjem na sebe okova i jarma (*Jeremija 27*), vezivanjem knjige za kamen, i bacanjem i jednog i drugog u Eufrat (*Jeremija 51*), opsedanjem naslikanog grada (*Jezekilj 4*), delenjem kose na tri dela (*Jezekilj 5*), pravljenjem lanca (*Jezekilj 7*), iznošenjem kućnih stvari kao rob i drhteći (*Jezekilj 12*), itd. Takvom vrstom tipologije proroci su voleli da govore. A Hristos, obdaren jednim plemenitijim proročkim duhom nego ostali, odlikovao se i u ovoj vrsti govora, ali ne tako da govori sopstvenim akcijama, koje su bile manje teške i pristojne, već pretvarajući u parabole onakve stvari kakve su se same nudile. Prilikom približavanja žetve, on opominje učenike jednom, i opet, na duhovnu žetvu (*Jovan 4,35, Matej 9,37*). Videći ljiljane u polju, on ih opominje na radosno oblačenje (*Matej 6,28*). U aluziji na tadašnje stanje plodova, on opominje učenike na poznavanje ljudi po njihovim plodovima (*Matej 7,16*). U vreme Pashe, kad drveće pušta lišće, on nudi učenicima da "*nauče parabolu od smokvinog drveta; kad su mu grane još nežne, i kad pušta lišće, znate da je leto blizu*", itd (*Matej 24,32, Luka 21,29*). Istog dana, aludirajući i na godišnje doba i na svoje stradanje, koje je trebalo da bude dva dana ksanije, napravio je parabolu o približavanju vremena plodova, i o ubijanju naslednika (*Matej 21,33*). Aludirajući u isto vreme i na menjače novca koje je tek isterao iz Hrama i na svoje blisko stradanje, napravio je parabolu o velikašu koji je otišao u daleku zemlju da primi carstvo i da se vrati, ostavljajući svoje blago slugama, a pri povratku osuđujući lenjog slugu jer nije uložio njegov novac kod trgovaca (*Matej 25,14, Luka 19,12*). Bivajući blizu Hrama, gde su se ovce čuvalе u poljima da bi se prodale za žrtve, govorio je mnoge stvari parabolično o ovcima, o pastiru, i o vratima tora, i otkrivao da je aludirao na torove

koji treba da se iznajme na pijaci govoreći o takvim torovima u koje lopov ne može ući kroz vrata, niti ih pastir sam otvoriti, već ih vratar otvara pastiru (*Jovan 10,3.1*). Bivajući na Maslinskoj Gori (*Matej 36,30, Jovan. 14,31*), mestu tako plodnom da mu nije moglo nedostajati vinove loze, govorio je mnoge stvari mistično o domaćinu, i o lozi i o njenim granama (*Jovan 15*). Susrevši slepca, opomenuo je na duhovnu slepoću (*Jovan 19,39*). Vidajući malu decu, uvek je opisivao nevinost odabranih (*Matej 18,2; 19,13*). Znajući da je Lazar mrtav i da treba da se opet podigne, pričao je o vaskresnju i večnom životu (*Jovan 11,25.26*). Čuvši za pokolj koji je nad nekima izvršio Pilat, opomenuo je na večnu smrt (*Luka 13,1*). Svojim prijateljima ribarima pričao je o ribarima duša (*Matej 4,10*), i sastavio još jednu parabolu o ribama (*Matej 13,47*). Bivajući pored Hrama, govorio je o hramu svog tela (*Jovan 2,19*). Pri večeri je pričao parabolu o mističnoj večeri do koje treba da dođe na nebu (*Luka 14*). Povodom svetovne hrane opominjao je svoje učenika na duhovnu hranu, i na mistično jedenje njegovog tela i pijenje njegove krvi (*Jovan 6,27.53*). Kad su njegovi učenici želeli hleb, rekao im je da se čuvaju farisejskog kvasca (*Matej 16,6*). Zamoljen da jede, odgovorio je da ima drugu hranu (*Jovan 3,31*). Na veliki dan Praznika senica, kad su Jevreji, kako njihov zakon nalaže, donosili velike količine vode iz reke Siloamske u Hram, Hristos je stao i povikao: "*Ako je neko žedan neka dođe meni i pije. Iz tela onog koji veruje u mene poteći će reke žive vode*" (*Jovan 7:37*). Sledećeg dana, aludirajući na robove koji su tek oslobođeni povodom Šabatne godine, rekao je: "*Ako nastavite da budete u mojoj reči, istina će vas osloboditi.*" Ti Jevreji su, razumevši doslovno njegove reči u pogledu tadašnjeg oslobađanja robova, odgovorili: "*Mi smo Avramovo seme, i nikad nismo bili u ropstvu nijednom čoveku, kako onda kažeš, ja ću vas osloboditi?*" (*Jovan 8*). Oni su tvrdili da su slobodni kroz dva argumenta: prvo, jer su seme Avramovo, i stoga bi bili upravo oslobođeni da su bili ikad u ropstvu; i drugo, jer nisu nikad bili u ropstvu. Za vreme poslednje Pashe, kad je Irod proveo vojsku kroz Judeju protiv Aretasa, cara Arabije, a pošto je Aretas bio agresor i jači po vojnoj sili, kako je izgledalu po tom događaju, Hristos je aludirajući na to stanje stvari sastavio parabolu o jednom slabijem caru koji vodi svoju vojsku protiv jednog jačeg koji je zaratio s njim (*Luka 14,31*).

I ne sumnjam da su i razne druge parabole bile formirane drugim povodima, čiju istoriju ne znamo.

Jovan Krstitelj je bio zatvoren, otprilike, u novembru, 17. godine Tiberija; a Hristos je tada otišao iz Judeje u Kanu Galilejsku u decembru, i tamo su ga primili Galilejci, koji su videli sve što je činio u Jerusalamu na Pashu; a kad je velikaš iz Kapernauma čuo da se on vratio u Galileju, i otišao kod njega i zamolio ga da dođe i izleči njegovog sina, on tamo ipak nije otišao, već je samo rekao: "*Idi svojim putem, tvoj sin živi; i velikaš se vratio i našao da je tako, i poverovao, on i njegov dom*" (Jovan 4). Ovo je početak njegovih čuda u Galileji, i dotle je Jovan potpun i jasan u prenošenju delovanjâ njegove prve godine, koja izostavljaju drugi jevangelisti. Ostatak njegove biografije od tog vremena prenose potpunije drugi jevangelisti nego Jovan, jer ono što oni govore on izostavlja.

Od ovog vremena je, dakle, Isus poučavao u sinagogama Galileje na Šabatne dane, slavljene od svih; a dolazeći u svoj grad Nazaret i poučavajući u njihovoj sinagogi, oni su bili uvređeni, i izbacili ga iz grada, i doveli ga na liticu brda na kojem je grad izgrađen da ga bace odozgo; ali on je, prošavši posred njih, otišao svojim putem, i došao i živio u Kapernaumu (*Luka 4*). I po tom vremenu možemo računati da je druga Pasha bila ili prošla, ili bila nadomak.

Svo ovo vreme Matej prenosi u nekoliko reči, i ovde počinje da priča o propovedanju i čudima Hrista. "*Kad je Isus*", kaže on, "*čuo da je Jovan bačen u tamnicu, otišao je u Galileju; i napustivši Nazaret, otišao je i živio u Kapernaumu, i od tog vremena počeo da propoveda i govori: Pokajte se, jer se približi Carsko nebesko*" (Matej 4,12). Posle toga je pozvao svoje učenike Petra, Andriju, Jakova i Jovana; i zatim "*idahu po svoj Galileji, podučavajući u sinagogama, ... i lečeći svaku bolest; ... i njegova slava raširi se kroz celu Siriju; i dovodiše mu sve bolesne, ... i slediše ga veliko mnoštvo ljudi iz Galileje, i iz Dekapolis, i iz Jeusalima, i iz Judeje, i od preko Jordana*" (Matej 4,18.25). Sve ovo rađeno je pre Besede na gori; i stoga možemo sa sigurnošću računati da je druga Pasha prošla pre izgovaranja te besede. Mnoštvo koje ga je sledilo iz Jerusalama i Judeje pokazalo je da je on nedavno bio tamo za praznik. Beseda na gori održana je kad mu je došlo veliko mnoštvo iz svih mesta, i sledilo ga u otvorenim poljima, što je argument za letnje doba; a u toj besedi on je ukazao na ljiljane u polju koji su tad bili u cvetu pred očima njegovih slušalaca. "*Pogledajte*", kaže on, "*ljiljane u polju, kako rastu; ne trude se i ne predju; pa ipak se Solomon u svoj svojoj slavi ne obuče kao jedan od njih. Kad Bog tako odeva travu u polju, koja danas jeste a sutra se u peć baca, itd.*" (Matej 6,28). Dakle,

trava u polju je bila sad u cvatu, i prema tome je mesec mart sa Pashom bio prošao. Pogledajmo stoga kako ostatak praznika sledi po redu u Matejevom Jevandelju, jer on je bio očevdac onoga o čemu govori, i tako priča sve stvari po pravom vremenskom rasporedu, što Marko i Luka ne čine.

Neko vreme posle Besede na gori, kad je došlo vreme da bude primljen, kad je došlo vreme jednog praznika da ga prime Jevreji, odlučio je da ide u Jerusalim; a kako je išao sa svojim učenicima tim putem, kad su mu Samarjani u njegovom prolasku odbili smeštaj, i izvesni pisar mu rekao: "Gospodaru, slediću te gde god da ideš", Isus mu je rekao: "*Lisice imaju jame, i ptice nebeske imaju gnezda, ali Sin čovečji nema gde da spusti glavu*" (Matej 8,19; Luka 9,51.57). Taj pisar je rekao Hristu da će mu se pridružiti na njegovom putu, a Hristos je odgovorio da želi smeštaj.

Za ovaj praznik ja uzimam da je Praznik senica, jer uskoro zatim nalazim Hrista i njegove apostole na Tiberijskom moru u buri tako velikoj da se brod ispunio vodom i pretio da potone, dok "*Hristos nije zapretio vetrovima i moru*" (Matej 8,23). Ova bura pokazuje da je sad došla zima.

Posle ovoga je Hristos učinio mnoga čuda, i "*išao po svim gradovima i selima Galileje, podučavajući u njihovim sinagogama, i propovedajući jevandelje o carstvu, i isceljujući svaku bolest i svaku nemoć među ljudima*" (Matej 9), a onda je poslao dvanaestoricu da čine slično (Matej 10), i najzad je, kad je primio poruku od Jovana, i odgovorio na nju, rekao mnoštvu: "*Od dana Jovana Krstitelja do sada carstvo nebesko trpi nasilje*", i ukorio gradove Horacin, Vitsaidu i Kapernaum, gde je najveći deo njegovih silnih dela učinjen, jer se nisu pokajali (Matej 11). Ovih nekoliko pasusa pokazuje da je od utamničenja Jovana Krstitelja do sad prošao znatan vremenski period: zima je sad prošla, a sledeća Pasha bila je blizu; jer neposredno posle ovoga, Matej u 7. poglavlju dodaje da je "*Isus išao na Šabat kroz žito, i njegovi učenici bili gladni, i počeli da beru klasje i da jedu, ... trljajući ih*", kaže Luka, "*u rukama*"; žito, dakle, nije bilo samo klasalo, već i zrelo; prema tome, Pasha, u kojoj su prvine uvek prinošene pre žetve, sad je bila došla ili prošla. Luka zove ovaj Šabat kao "drugi veliki". Kao što mi zovemo uskršnji dan veliki Uskrs, a sledeću nedelju "niskim Uskrsom" ili "Niskom nedeljom", tako Luka zove praznik na sedmi dan beskvasnih hlebova kao drugi od dva velika Šabata.

Na jedan od sledećih Šabata otišao je u sinagogu, i iscelio čoveka sa osušenom rukom (*Matej 12,9, Luka 6,6*). A kad su fariseji održali savet da ga unište, on se povukao odatle, i veliko mnoštvo ga je sledilo; i iscelio ih je sve, i naložio im da ga ne razglase (*Matej 12,14*). Posle toga, dok je bio na brodu, a mnoštvo ga slušalo na obali, ispričao im je tri parabole zajedno, uzete od sejača koji seju žito (*Matej 13*), po čemu možemo znati da je bilo vreme sejanja, pa je, prema tome, je Praznik senica prošao. Posle ovoga "*je otišao u svoju zemlju, i učio ih u njihovoj sinagogi i isceljivao ih sve*", ali "*nije učinio mnogo čuda tamo zbog njihove nevere*". Zatim su se dvanaestorica, posle godinu dana boravka daleko odatle, vratili, i rekli Isusu šta su radili; u isto vreme je Irod pogubio Jovana u tamnici, i njegovi učenici došli su Isusu i ispričali mu; a kad je Isus to čuo, poveo je dvanaesticu i otišao odatle tajno brodom na jedno pusto mesto koje je pripadalo Vitsaidi; a narod kad je to saznao, sledio ga je pešice iz gradova, pošto je zima sad prošla; i on je lečio njihove bolesnike, a u pustinji nahranio pet hiljada ljudi, pored žena i dece, sa samo pet hlebova i dve ribe (*Matej 14, Luka 9*), za vreme kojeg čuda je jevrejska Pasha bila blizu (*Jovan 6,4*). Ali Isus nije otišao na taj praznik, već je posle tih stvari otišao u Galileju, jer su jevrejski sveštenici ranije, za praznik Pashe, odlučili da ga ubiju, i "*još uvek ga tražili zbog toga*" (*Jovan 7,1*). Otada se, dakle, on našao prvo na obali Tira i Sidona, zatim pored Galilejskog mora, onda na obali Filipove Ćesarije, i najzad u Kapernaumu (*Matej 15,21.29; 16,13; 18,34*). Kasnije su ga, pred sami Praznik senica, braća prekorila zbog kretanja u tajnosti i nagovarala ga da ode na Pashu. Ali on nije otišao dok oni nisu otišli, a zatim je to učinio tajno (*Jovan 7,2*), a kad su jevrejski fanatici hteli da ga kamenuju, otišao je od njih (*Jovan 8,59*). Posle ovoga bio je na Prazniku obnovljenja, u zimu (*Jovan 10,22*), a kad su opet hteli da ga uhvate prešao je preko Jordana (*Jovan 10,39.40, Matej 19,1*), gde je ostao do smrti Lazara, a zatim je otišao u Vitaniju kod Jerusalima, i vaskrsao ga (*Jovan 11,7.18*), na šta su se jevrejsli sveštenici od tog vremena dogovarali da ga ubiju, i zato nije više otvoreno hodao među Jevrejima, već je otišao odatle u zemlju blizu pustinje, u grad zvani Jefrem; i tu je ostao sa svojim učenicima do poslednje Pashe, na kojoj su ga ubili (*Jovan 11,53.54*).

Tako imamo, u Jevandeljima Mateja i Jovana poređenim zajedno, hronologiju Hristovih akcija u kontinuiranom redu tokom pet Pashi. Jovan je jasniji na početku i na kraju, Matej u sredini; što jedan izostavlja, drugi govori. Prva Pasha bila je između

krštenja Hrista i zatvaranja Jovana (*Jovan 2,13*), druga najviše četiri meseca posle zatvaranja Jovana, i početka Hristovog propovedanja u Galileji (*Jovan 4,35*), i stoga je to bio ili onaj praznik na koji je Isus otišao, kad je *književnik* želeo da ga prati (*Matej 8,19, Luka 9,51.57*), ili praznik pre njega. Treća je bio sledeći praznik posle toga, kad je žito bilo klasalo i zrelo, (*Matej 12,1, Luka 6,1*). Četvrta je bila ona koja je bila blizu kad je Hrist učinio čudo sa pet hlebova (*Matej 14,15, Jovan 6,45*), a peta ona na kojoj je Hristos stradao (*Matej 20,17, Jovan 12,1*).

Između prve i druge Pashe, Jovan i Hristos su krstili zajedno, do zatvaranja Jovana, koje se desilo četiri meseca pre druge. Onda je Hrist počeo da propoveda i zove svoje učenika, a nakon što ih je učio godinu dana poslao ih je da propovedaju u gradovima Jevreja; u isto vreme se Jovan, čuvši za Hristovu slavu, njemu javio da sazna ko je. Na trećoj, sveštenici su počeli da se savetuju o Hristovoj smrti. Malo pre četvrte, dvanaestorica su se, nakon što su propovedali godinu dana u svim gradovima, vratili Hristu; a u isto vreme je Irod pogubio Jovana u tamnici, nakon što je ovaj tamo bio dve godine i tri meseca; na to je Hristos otišao u pustinju iz straha od Iroda. Na četvrtu, Isus nije otišao u Jerusalim zbog jevrejskih sveštenika, koji su se na Pashi ranije savetovali o njegovoj smrti, i zato što njegovo vreme još nije došlo. Od tada se, dakle, do Praznika senica kretao po Galileji, i to tajno iz straha od Iroda; a posle Praznika senica nije se više vraćao u Galileju, ali je ponekad bio u Jerusalimu, a nekad se povlačio preko Jordana, ili u grad Jefrem pored pustinje, do Pashe na kojoj je izdan, uhvaćen i razapet.

Jovan je, dakle, krstio dva leta, a Hristos je propovedao tri. Prvog leta je Jovan krstio da bi se za njega saznalo, da svedoči o Hristu; zatim, nakon što je Hristos došao na njegovo krštenje i kad ga je upoznao, da učini Hrista poznatim svojim svedočenjem; i Hristos je krstio istog leta, da se još više sazna za njega; a zbog Jovanovog svedočenja više ih je dolazilo na Hristovo krštenje nego na Jovanovo. Sledeće godine Jovan je utamničen; i sad, kad je njegovo delovanje bilo pri kraju, Hristos je ušao u svoju pravu službu propovedanja u gradovima. U početku njegovog propovedanja On je popunio broj od dvanaest apostola, i poučavao ih celu prvu godinu da bi ih poslao u raznim pravcima. Pre kraja ove godine, slava Njegovog propovedanja i čudâ, toliko su se svuda proširila da su se jevrejski sveštenici na sledeću Pashu savetovali kako da ga ubiju. U drugoj godini svog propovedanja, pošto nije više bilo sigurno za Njega da otvoreno govori u Judeji,

poslao je dvanaesticu da propovedaju u svim svojim gradovima; a na kraju godine oni su mu se vratili i rekli mu šta su činili. Celu poslednju godinu dvanaestorica su nastavili da budu s Njim da bi se ih bolje poučio, da bi propovedali svim narodima posle njegove smrti. A na vesti o Jovanovoj smrti, plašeći se Iroda kao i sveštenika, kretao se te godine tajnije nego pre; posećujući pustinje i provodeći drugu polovinu te godine u Judeji, van područja Irodove vlasti. Tako imamo u Jevandeljima Mateja i Jovana sve stvari rečene po pravom redosledu, od početka Jovanovog propovedanja do Hristove smrti, i godine razlikovane jedne od drugih sa tako suštinskim karakteristikama da se ne mogu zameniti. Druga Pasha razlikuje se od prve po umetanju Jovanovog zatočeništva. Treća se razlikuje od druge po dvostrukoj karakteristici; prvo, po umetanju praznika na koji je Hristos otišao (*Mat. 8,19, Luka 9,57*), i drugo, po vremenskoj distanci od početka Hristovog propovedanja; jer druga je bila na početku njegovog propovedanja, a treća toliko kasnije, da pre nego što je nastupila, Isus je rekao: "*Od danâ Jovan Krstitelja do sada*", *itd.*, i ukorio gradove Galileje zbog njihovog nepokajanja na Njegovo propovedanje, i čuda koja je činio sve to vreme. Četvrta se razlikuje od treće po misiji u koju je Hristos poslao dvanaesticu da propovedaju u gradovima Judeje u celom tom periodu. Peta se razlikuje od svih drugih po tome što su se dvanaestorica vratila sa propovedanja, i nastavili da budu sa Hristom ceo taj period, između četvrte i pete, i po stradanju i drugim nepogrešivim karakteristikama. Sada, pošto je prvo leto Jovanovog krštavanja padalo u petnaestu godinu cara Tiberija, i prema tome prva od ovih pet Pashi u njegovu petnaestu godinu, poslednja od njih, na kojoj je Isus stradao, padaće na dvadesetu godinu istog cara; i prema tome, u konzulstvo Fabija i Vitelija, u 79. julijanskoj godini, i 34. godini posle Hrista, koja je bila Šabatna godina Jevreja. A da je to bilo tako, potvrđujem dalje ovim argumentima.

Uzimam za sigurno da je stradanje bilo u petak 14. dana meseca Nisana, veliki praznik Pashe u subotu 15. dana Nisana, a vaskrsenje dan kasnije. Sad, četrnaesti dan Nisana uvek je padao na pun mesec posle prolećne ravnodnevnice, a mesec je počinjao na mlad mesec pre toga, ne na samu konjunktiju, već na prvu pojavu mladog meseca; jer Jevreji su govorili sve vreme o "ćutećem mesecu", kako su ga zvali, to jest o mesečevom nestajanju, prema starom mesecu, i pošto je prva pojava mogla obično biti oko 18 sati posle prave konjunktije, oni su stoga počinjali svoj mesec od šestog sata uveče, to jest pri zalasku sunca, sledećem posle 18. sata od konjunktije.

Znam da nam Epifanije govori, ako neki tumače njegove reči ispravno, da su Jevreji koristili jedan pogrešan ciklus, i time predviđali pravne mlade mesece dva dana ranije.

Ali on ovo govori sigurno ne kao svedok, jer nije razumeo ni astronomiju ni rabinsko učenje, već to tvrdi iz svoje pogrešene hipoteze o vremenu stradanja. Jer Jevreji nisu predviđali, već odlagali svoje mesece; smatrali su zakonitim da počinju svoje mesece dan kasnije od prve pojave mladog meseca, jer je mladi mesec trajao više dana od jednog; ali ne dan ranije, da ne bi slavili mladi mesec pre nego što ima ikakvog. A Jevreji još uvek održavaju tradiciju u svojim knjigama, da je Sanedrion pažljivo određivao nove mesece po viđenju, šaljući svedoke u planinska mesta, i ispitujući ih o mesečevom pojavljivanju, i prevodeći mladi mesec iz dana u kojem su se oni slagali na dan ranije, kad god su svedoci dolazili iz udaljenih oblasti, koji su ga videli dan ranije nego što je on viđen u Jerusalamu. Prema Josifu, jedan od jevrejskih sveštenika koji je vršio službu u hramu, kaže nam da se Pasha održavala na 14. dan Nisana, "*prema mesecu, kad je sunce bivalo u Ovnu*" (Joseph, Antiq. lib. 3. c. ic.). Ovo potvrđuju i dva primera, koja on beleži, koji totalno obaraju hipotezu da su Jevreji koristili jedan pogrešan ciklus. Za onu godinu u kojoj je Jerusalam zauzet i razoren, kaže on, Pasha je bila 14. dana meseca Ksantikusa, što je prema Josifu naš april; a pet godina ranije, ona je padala na 8. dan istog meseca. Ova dva primera slažu se sa tokom meseca.

Izračunavajući, dakle, mlade mesece prvog meseca u skladu sa kretanjem meseca i pravilom "*Jah*", i otada brojeći 14 dana, nalazim da je 14. dan ovog meseca u 31. godini posle Hrista padao na utorak 27. marta; u 32. godini na nedelju 13. aprila; u 33. godini na petak 3. aprila; u 34. godini na sredu 24. marta, ili pre, radi izbegavanja ravnodnevnice koja je padala na isti dan, i da bi se imalo pogodnije vreme za žetvu, na četvrtak 22. aprila; takođe u 35. godini, na utorak 12. aprila, a u 36. godini na subotu 31. marta.

Ali pošto su 15. i 21. dani Nisana, i dan ili dva Pedesetnice, i 10. 15. i 22. Tišrija bili uvek Šabatni dani ili dani odmora, i jer je bilo nepogodno da na dva Šabata zajedno bude zabranjeno sahranjivanje njihovih mrtvih i spremanje svežeg mesa, jer u tom vreloj području meso bi se lako kvarilo za dva dana, da bi dakle izbegli takve i slične nepogodnosti, Jevreji su odlagali svoje mesece za jedan dan, čim je prvi dan meseca Tišrija ili, što je svejedno, treći dan meseca Nisana bio nedelja, sredi ili petak; a ovo pravilo su zvali "*Adu*", koji označavaju brojeve 1, 4, 6, to jest 1, 4. i 6. dan sedmice, a te

dane zovemo nedelja, sreda i petak. Odlazući, dakle, ovim pravilom mesece nadene gore, 14. dan meseca Nisana padaće u 31. godinu posle Hrista, na sredu 28. marta; u 32. godini, na ponedeljak 14. april; u 33. godini, na petak 3. april; u 34. godini, na petak 23. april, u 35. godini, na sredu 13. april; i u 36. godini, na subotu 31. mart.

Ovim računanjem je, dakle, 32. godina apsolutno isključena, jer Stradanje ne može padati na petak, a da ga ne učini petim danom posle punog meseca, ili drugim pre njega, a on valja da je dan punog meseca, ili sledeći dan. Iz istog razloga isključene su i godine 31. i 33., jer u njima Stradanje ne može pasti na petak, a da se on ne učini trećim danom posle punog meseca, ili četvrtim pre njega; greške su tako ogromne da bi bile vrlo uočljive na nebu i svakom neupućenom oku. Godinu 36. podržava malo njih ili niko, i ona se, kao i godina 35., može tako isključiti.

Tiberije je početkom svoje vladavine učinio Valerija Grata predsednikom Judeje, a posle 11 godina zamenio Pontija Pilata, koji je vladao 10 godina. Onda ga je Vitelije, novopostavljeni predsednik Sirije, lišio njegove časti, zamenjujući Marcela, i najzad ga poslao u Rim; ali zbog kašnjenja, Tiberije je umro pre nego što je Pilat tamo stigao. U međuvremenu je Vitelije, nakon što je svrgnuo Pilata, došao u Jerusalim u vreme Pashe, da poseti tu provinciju kao i druge na početku svoje službe, i na mesto Kajafe, tada prvosveštenika, postavio Jonatasa, sina Ananovog, ili Aninog, kako se on zove u Bibliji. Posle toga, kad se Vitelije vratio Antiohu, primio je pisma od Tiberija da sklopi mir sa Artabanom, carem Parćana. U isto vreme su Alani, uz pomoć Tiberija, napali Artabanovo carstvo; jer Tiberije je mislio da će Artaban, tako pritisnut teškoćama, spremnije prihvatiti mirovne uslove. Artaban je stoga odmah, sakupljajući veću vojsku, potisnuo pobunjenike, a onda, sretnuvši se sa Vitelijem, sklopio savez sa Rimljanima. Posle ovoga je Tiberije naredio Viteliju da zarati protiv Aretasa, cara Arabije. On je zato, vodeći svoju vojsku protiv Aretasa, otišao zajedno sa Irodом u Jerusalim, da prinese žrtve na javnom prazniku koji se tad slavio. Tamo je, primljen uz sve počasti, ostao tri dana, i u međuvremenu preneo prvosveštenstvo sa Jonatasa na svog brata Teofila; a četvrti dan, primivši pisma o Tiberijevoj smrti, učinio da se narod zakune na vernost Kaju, novom caru, i opozvavši svoju vojsku, poslao je u kasarne. Sve ovo pripoveda Josif u "*Starinama*", knj. 18, pogl. 6, 7. Tiberije je vladao 22 godine i 7 meseci, i umro 16. marta, na početku 37. godine posle Hrista; a praznik Pashe pao je na sledeći 20. april, to jest 35 dana od Tiberijeve smrti,

tako da je trebalo 36 ili 38 dana da vesti o njegovoj smrti stignu iz Rima Viteliju u Jerusolim; to potvrđuje, budući da je vreme za tu poruku odgovarajuće, da je praznik na koji su sad išli Vitelije i Irod, bio Pasha. Jer da je to bila Pedesetnica, kao što se obično pretpostavlja, Vitelije bi ostao tri meseca u neznanju o carevoj smrti, što ne bi valjalo pretpostavljati. Međutim, stvari učinjene između ovog praznika i Pashe na kojoj je Vitelije bio ranije, naime dizanje ustanka u Partiji, smirivanje tog ustanka, sklapanje saveza posle toga sa Parćanima, slanje vesti o tom savezu u Rim, primanje novih naređenja odatle i izvršenje tih naređenja, zahtevale su mnogo više vremena od pedeset dana između Pashe i Pedesetnice iste godine; dakle, Pasha na koju je Vitelije prvi put išao bila je u godini ranije. Pilat je, dakle, bio svrgnut pre Pashe 36. godine, pa je prema tome Stradanje Hristovo bilo pre te Pashe; jer on je stradao ne pod Vitelijem, niti pod Vitelijem i Pilatom zajedno, već pod samim Pilatom.

Sad je primetno da je prvosveštenstvo u ovo vreme postalo godišnja služba, a Pasha je bila vreme postavljanja novog prvosveštenika. Jer je Grat, prethodnik Pilata, kaže Josif, učinio Ismaila prvosveštenikom posle Ane; a malo kasnije, pretpostavimo godinu dana, svrgnuo ga, i postavio Eliezara, a godinu dana kasnije Simona, a posle još godinu dana Kajafu; a zatim je ustupio mesti Pilatu. Tako je Vitelije za jednu Pashu učinio Jonatasu naslednikom Kajafe, a na sledeću Teofila naslednikom Jonatasu. Otuda nam Luka kaže da su u 15. godini Tiberija Ana i Kajafa bili prvosveštenici, to jest Ana do Pashe, a Kajafa posle. Shodno tome Jovan govori o prvosveštenstvu kao o godišnjoj službi, jer nam stalno iznova govori, u poslednjoj godini Hristovog propovedanja, da je Kajafa prvosveštenik za tu godinu (*Jovan 11,49.51; 18,13*). A sledeće godine, kaže nam Luka, prvosveštenik je bio Ana (*Dela 4,6*). Teofil je, dakle, bio učinjen prvosveštenikom u prvoj godini Gaja, Jonatas u 22. godini Tiberija, a Kajafa u 21. godini istog cara; dakle, pridajući godinu dana svakome, Stradanje, kad je Ana nasledio Kajafu, nije moglo biti posle 20. godine Tiberija, 34. godine.

Tako ostaje da se razmotre samo godine 33. i 34.; a godinu 33. ja isključujem ovim argumentom. Na Pashu, dve godine pre Stradanja, kad je Hristos išao kroz žito, i njegovi učenici trgali klasje i trljali ih među rukama da bi jeli, ova zrelost žita pokazuje da je Pasha tad padala kasno; to je bio slučaj i sa Pashom 32. godine, 14. aprila, ali je Pasha 31. godine, na 28. mart, padala vrlo rano. Dakle, Hristos je stradao ne dve godine posle

godine 31., već dve godine posle 32. Tako se sve karakteristike Stradanja slažu u godini 34.; i to je jedina godina u kojoj se sve one slažu.

## POGLAVLJE XII *O proročanstvu Pisma istine*

Carstva predstavljena drugom i trećom zveri, ili medvedom i leopardom, opet se opisuju kod Danila u njegovom poslednjem proročanstvu, pisanom u trećoj godini Kira nad Vavilonom, godini u kojoj je on osvojio Persiju. Jer ovo proročanstvo je komentar vizije ovna i jarca.

*"Evo", kaže on, "ustaće još tri cara u Persiji" (Kir, Kambiz i Darije Histap), "i četvrti će biti daleko bogatiji od svih, i osnažen kroz svoje bogatstvo podići će sve protiv oblasti Grčke. A jedan moćni car (Aleksandar Veliki) ustaće, i vladaće velikom vlašću i radiće šta hoće. A kad ustane carstvo će mu se rasuti, i podeliće se prema četiri vetra nebeska; i ne njegovom potomstvu (osim posle njegove smrti), niti u skladu sa njegovom vlašću kojom je on vladao; jer će se njegovo carstvo iščupati, i dopasti drugima.* Aleksandar Veliki je, osvojivši Persijsko carstvo i jedan deo Indije, umro u Vavilonu mesec dana pre letnje dugodnevnicе, u godini Nabonasara 425, i njegovi kapetani predali su monarhiju njegovom nezakonitom bratu Filipu Arideju, čoveku pomućenog uma, i učinili Perdikasa administratorom carstva. Perdikas je sa njihovim pristankom učinio Meleagra zapovednikom vojske, Seleuka zapovednikom konjice, Kratera rizničarem carstva, Antipatra guvernerom Makedonije i Grčke, Ptolomeja guvernerom Egipta, Antigona guvernerom Pamfilije, Likije, Likaonije i Velike Frigije (Phrygia major); Lizimaha guvernerom Trakije, a druge kapetane guvernerima drugih provincija; isto onoliko koliko ih je bilo u danima Aleksandra Velikog. Vavilonjani su sad počeli da računaju po jednoj novoj eri, koju su nazvali era Filipa, koristeći godine Nabonasara, i brojeći 425. godinu Nabonasara kao prvu godinu Filipa. Pošto je Rozana, Aleksandrova žena, ostala trudna i posle tri ili četiri godine rodila sina, nazvali su ga Aleksandar, proglasili ga carem i pridružili Filipu, koga su ranije postavili na presto. Filip je vladao tri godine pod administratorsvom Perdikasa, još dve godine pod administratorstvom Antipatra i još više od godinu pod onim Poliperkona; ukupno šest godina i četiri meseca; zatim je, zajedno sa svojom caricom Euridikom, ubijen u septembru po naređenju Olimpijade, majke Aleksandra Velikog. Grci su se, gnevni zbog Olimpijadinih surovosti, pobunili i okrenuli Kasanderu,

sinu i nasledniku Antipatra. Kasander je uspostavljajući vlast u Grčkoj ubio Olimpijadu, i uskoro zatim zatvorio mladog cara Aleksandra, sa njegovom majkom Rozanom, u Amfipoljskoj tvrđavi, pod nadzorom Glaukijasa, *An. Nabonass.* 432, pod ovim uslovima: da Kasander vlada Trakijom, Ptolomej Egiptom i Libijom, a Antigon celom Azijom. Seleuk je sam bio prisvojio Mesopotamiju, Vavilon, Suzianu i Midiju, godinu dana ranije. Oko tri godine posle Aleksandrove smrti njega je Antipater učinio guvernerom Vavilona, a zatim ga je proterao Antigon; sad se, međutim, on oporavio i uvećao svoju vlast nad velikim delom Istoka, što je dovelo do nove ere, zvane "era Seleukida". Ne dugo posle mira sklopljenog sa Antigonom, Diodor kaže iste olimpijske godine, Kasander je, videći da je Aleksandar, Rozanin sin, odrastao, i da se po celoj Makedoniji govorilo da je vreme da se pusti na slobodu i preuzme vlast nad carstvom svog oca, naredio Glaukijasu, zapovedniku tvrđave, da ubije Rozanu i mladog cara, i prikrije njihovu smrt. Zatim je Poliperkon postavio Herkula, sina Aleksandra Velikog sa Barsinom (Barsine), za cara, a uskoro potom, na traženje Kasandera, organizovao njegovo ubistvo. Uskoro posle toga, posle velike pobede na moru Antigonovog sina Demetrija nad Ptolomejem, Antigon je sam uzeo titulu cara, i dao istu titulu i svom sinu. To je bila *Anno Nabonass.* 441. Po njegovom primeru su i Seleuk, Kasander, Lizimah i Ptolomej dali sebi titulu i dostojanstvo careva, uzdržavajući se od te časti dok je preostajao iko od Aleksandrovog roda da nasledi krunu. Tako se monarhija Grka zbog nemanja prestolonaslednika raspala na više carstava, od kojih su četiri, sa sedištima "*prema četiri nebeska vetra*", postala vrlo istaknuta. Jer Ptolomej je vladao nad Egiptom, Libijom i Etiopijom; Antigon nad Sirijom i manjim delom Azije; Lizimah nad Trakijom, a Kasander nad Makedonijom, Grčkom i Epirom.

Seleuk je u to vreme vladao nad narodima koji su bili preko Eufrata, i pripadali telu dve prve zveri; ali posle šest godina on je pokorio Antigona, i time zauzeo jedno od četiri carstva. Naime, Kasander se, plašeći se Antigonove moći, udružio sa Lizimahom, Ptolomejem i Seleukom protiv njega; i dok je Lizimah zauzimao delove Azije pored Helesponta, Ptolomej je pokorio Fenikiju i Celosiriju, sa primorskim oblastima Azije.

Seleuk je sišao sa moćnom vojskom u Kapadokiju, i pridružujući se savezničkim snagama, porazio Antigona u Frigiji i ubio ga, i prisvojio njegovo carstvo, *An. Nabonass.* 447. Posle toga je Seleuk izgradio Antiohiju, Seleukiju, Laodikeju, Apameju, Berheju,

Edesu i druge gradove u Siriji i Aziji, i u njima dao Jevrejima iste privilegije kao i Grcima.

Demetrije, Antigonov sin, zadržao je samo mali deo oblasti svog oca, i najzad izgubio Kipar od Ptolomeja; ali je nakon ubistva Aleksandra, sina i naslednika Kasandera, cara Makedonije, prigrabio njegovo carstvo, *An. Nabonass. 454*. Nešto kasnije, dok je spremao vrlo veliku vojsku da povрати oblasti svog oca u Aziji, Seleuk, Ptolomej, Lizimah i Pir, car Epira, udružili su se protiv njega, i Pir je napadajući Makedoniju porazio njegovu vojsku, naterao ga u bekstvo, prigrabio njegovo carstvo i podelio ga sa Lizimahom. Posle sedam meseci je Lizimah potukavši Pira uzeo od njega Makedoniju, i držao je pet i po godina, ujedinjujući carstva Makedonije i Trakije. Lizimah je u svojim ratovima sa Antigonom i Demetrijem od njih preoteo Kariju, Lidiju i Frigiju, i imao jednu riznicu u Pergamu, tvrđavu na vrhu jednog kupastog brda u Frigiji, pored reke Kaikus, koju je na čuvanje poverio jednom Fileteru, koji mu je ispočetka bio veran, ali se u poslednjoj godini njegove vlasti pobunio. Pošto je Lizimah, na podsticaj svoje žene Arsinoje, ubio prvo svog sina Agatokla, a zatim više njih koji su ga oplakivali, Agatoklova žena je pobegla sa svojom decom i braćom, i još nekim od svojih prijatelja, i zatražila od Seleuka da zaratuje protiv Lizimaha; na to se i Fileter, koji je žalio smrt Agatokla, i bio optužen zbog njega od strane Arsinoje, latio oružja i stao uz Seleuka. Tom prilikom su se Seleuk i Lizimah sreli i sukobili u Frigiji, i Lizimah je, poginuvši u bici, izgubio svoje carstvo od Seleuka, *An. Nabonass. 465*. Tako se Carstvo Grka, koje se prvo raspalo na četiri carstva, sad svelo na dva značajna, koja otada Danilo zove carevima Severa i Juga. Jer, Ptolomej je sad vladao nad Egiptom, Libijom, Etiopijom, Arabijom, Fenikijom, Celosirijom i Kiprom; a Seleuk, ujedinivši tri od četiri carstva, imao je vlast jedva nešto manju od one Persijskog carstva, koje je pokorio Aleksandar Makedonski. Sve ovo ovako predstavlja Danilo: "*I car juga (Ptolomej) biće jak, i jedan od njegovih prinčeva (Seleuk, jedan od Aleksandrovih prinčeva) biće jači od njega, i imaće vlast; njegova vlast će biti velika*" (Danilo 11,5).

Nakon što je Seleuk vladao sedam meseci nad Makedonijom, Grčkom, Trakijom, Azijom, Sirijom, Vavilonom, Midijom i celim Istokom sve do Indije, Ptolomej Keraun, mlađi brat Ptolomeja Filadelfa, cara Egipta, izdajnički ga je ubio i preuzeo njegove oblasti u Evropi, dok je Antioh Soter, Seleukov sin, nasledio svog oca u Aziji, Siriji i na najvećem delu Istoka; a posle 19 ili 20 godina njega je nasledio njegov sin Antioh Teos,

koji je dugo ratujući protiv Ptolomeja naposljetku umirio istog oženivši Bereniku, Filadelfovu kćerku; ali posle petnaestogodišnje vladavine, njegova prva žena Laodika ga je otrovala, i postavila svog sina Seleuka Kalinika na presto. Kalinik je na početku svoje vladavine, na podsticaj svoje majke Laodike, opseo Bereniku u Dafneu kod Antioha, i ubio je sa njenim mladim sinom i mnogim od njenih žena. Na to je Ptolomej Euergetes, sin i naslednik Filadelfov, zaratio sa Kalinikom, preoteo mu Fenikiju, Siriju, Kilikiju, Mesopotamiju, Vavilon, Suzianu i neka druga poručja, i odneo u Egipat 40.000 talanata srebra, i 25.000 likova bogova, među kojima su bili egipatski bogovi koje je odneo Kambiz. Antioh Hieraks je ispočetka pomagao svom bratu Kaliniku, ali se kasnije s njim sukobio oko Azije. U međuvremenu je Eumenes, guverner Pergama, potukao Antioha, i oduzeo od njih obojice celu Aziju zapadno od planine Taurus. Bilo je to u petoj godini Kalinika, kojega je nakon neslavne vladavine od 20 godina nasledio njegov sin Ptolomej Filopater. Sve ovo ovako označava Danilo: "*A na kraju godina oni (carevi Juga i Severa) će se spojiti; jer će sestra cara Juga (Berenika) doći caru Severa da napravi sporazum, ali neće zadržati svoju moć, niti će se ona održati, ni njeno seme, već će biti izručena, i on (Kalinik) koji ju je doveo, i onaj koga je rodila, i oni koji su je jačali u (tim) vremenima, (ili branili je za opsade vreme Dafnea). Ali iz jedne grane njenih korena ustaće jedan u njegovom sedištu (njen brat Euergetes) koji će doći sa vojskom, i ući u tvrđave (ili ograđena mesta) cara Severa, i delovaće protiv njega i nadvladati; i odvešće zarobljenike u Egipat, njihove bogove sa njihovim knezovima i dragocenim posudama od srebra i zlata, i ostaće nekoliko godina posle cara Severa"* (Danilo 11,6.7.8.)

Seluk Keraunus, nasledivši ostatke carstva svog oca, i pomišljajući da povрати ostatak, podigao je veliku vojsku protiv guvernera Pergama, sada cara te države, ali je umro u trećoj godini svoje vladavine. Njegov brat i naslednik, Antioh Veliki (Magnus), je ratujući uzeo od cara Pergama skoro celu Malu Aziju, povrativši i provincije Midiju, Persiju i Vavilon od guvernera koji su se odmetnuli; a u petoj godini svoje vladavine je napadajući Celosiriju, uz malo otpora, osvojio dobar deo nje; sledeće godine je vraćajući se da napadne ostatak Celosirije i Fenikiju potukao vojsku Ptolomeja Filopatra kod Berita (Berytus); zatim je napao Palestinu i susedne delove Arabije, i treće godine vratio se sa vojskom od 78.000 ljudi; ali se Ptolomej, izlazeći iz Egipta sa vojskom od 75.000 ljudi, sukobio s njim i potukao ga kod Rafije blizu Gaze, između Palestine i Egipta, i povratio

celu Fenikiju i Celosiriju, *Ann. Nabonass. 532*. Pošto se uzoholio zbog svoje pobeđe, i živeo u raskoši svake vrste, Egipćani su se pobunili i ratovali s njim, ali ih je on nadvladao; i u tim previranjima ubijeno je 60.000 egipatskih Jevreja. Sve ovo je Danilo ovako opisao: "*Ali njegovi sinovi* (Seleuk Keraun i Antioh Veliki, sinovi Kalinikovi) *uzbuniće se se i sakupiti veliku vojsku, i on (Antioh Veliki) će doći delotvorno i preplaviti, i proći kroz, i vratiti se, i* (opet sledeće godine) *uzbuniti se* (marširajući čak) *do njegove tvrđave* (pogranični gradovi u Egiptu); *i car Juga biće pokrenut gnevom i izaći (treće godine) i boriti se s njim, čak sa carem Severa; i on (car Severa) povešće veliko mnoštvo, ali će to mnoštvo biti dato u njegove ruke. I kad se to mnoštvo odnese, srce će mu se podići, i pobiće mnoge desetine hiljada; ali neće biti time ojačan; jer car Severa će se vratiti*", itd. (Danilo 11,10 itd.)

Oko dvanaest godina posle bitke između Filopatera i Antioha, Filopater je umro i ostavio svoje carstvo svom mladom sinu Ptolomeju Epifanu, detetu od pet godina. Na to se Antioh Veliki udružio sa Filipom, carem Makedonije, da svaki od njih napadne Epifanove oblasti koje su do njih. Otuda je došlo do promenljivog rata između Antioha i Epifana, u kojem su naizmenično osvajali Fenikiju i Celosiriju; time su te zemlje pretrpele mnogo od obe strane. Prvo ih je osvojio Antioh; zatim je neki Skopas poslat sa egipatskom vojskom i povratio ih od Antioha; sledeće godine, *An. Nabonass. 550*, Antioh se borio sa Skopasom i porazio ga kod izvorâ Jordana, opseo ga u Sidonu, zauzeo taj grad i povratio Siriju i Fenikiju od Egipta, dok su mu Jevreji dobrovoljno prišli. Ali posle oko tri godine, pripremajući se za rat protiv Rimljana, on je došao u Rafiju na granici Egipta, sklopio mir sa Epifanom, i dao mu svoju kćer Kleopatru; sledeće jeseni je prešao Helespont da napadne gradove Grčke pod rimskom zaštitom, i osvojio neke od njih, ali su ga Rimljani porazili sledećeg leta i prisilili da se vrati sa svojom vojskom u Aziju. Pred kraj te godine je Antiohovu flotu porazila rimska flota kod Fokeje; a u isto vreme su Epifan i Kleopatra poslali jedno poslanstvo u Rim da čestitaju Rimljanima na njihovom uspehu protiv njihovog oca Antioha, i da ih ohrabre da prošire svoj rat protiv njega i u Aziju. Rimljani su opet porazili Antioha na moru kod Efesa, preveli svoju vojsku preko Helesponta, i postigli veliku pobeđu nad njim na kopnu, oduzeli mu celu Aziju zapadno od planine Taurus i dali je caru Pergama koji im je pomogao u tom ratu, i nametnuli veliki danak Antiohu. Tako je car Pergama, rimskom moći, povratio ono što mu je Antioh uzeo,

a Antioha su, kad se vratio u ostatak svog carstva, ubili Persijanci, kad je pljačkao hram Jupitera Belusa u Elimnisu, da bi prikupio novac za Rimljane; sve ovo Danilo ovako opisuje: *"Jer car Severa (Antioh) će se vratiti, i povesti mnoštvo veće nego prvo, i sigurno će doći, posle nekoliko godina, sa velikom vojskom i velikim bogatstvom. A u tim vremenima mnogi će ustati na cara Juga (naročito Makedonci), i pljačkaši tvog naroda (Samarjani, itd.) će uzdići sebe da potvrde viziju, ali će pasti. Tako će car Severa doći i podići jedan breg, i oružje Juga neće odoleti, niti njegov odabrani narod, niti će biti ikakve sile da se odupre. Ali onaj koji dolazi protiv njega činiće po svojoj volji, i niko mu neće odoleti, i stajće u slavnoj zemlji koja će pasti u njegovu ruku. Takođe će krenuti da ide sa snagom (ili vojskom) celog svog carstva, i učini sporazum s njim (kod Rafije) i daće mu kćerku ženâ koje je kvare; ali ona neće stajati na njegovoj strani, niti biti za njega. Posle ovoga on će okrenuti lice ostrvima, i uzeće mnoga, ali će jedan knez za sebe (Rimljani) uzrokovati da prestane nemilost koju je on nudio; bez njegove vlastite nemilosti uzrokovće da se ona okrene na njega. Onda će okrenuti lice ka tvrđavi svoje vlastite zemlje, ali će se spotaći i pasti, i neće se naći"* (Danilo 11,13-19).

Seleuk Filopator nasledio je svog oca Antioha, *Anno Nabonass. 561*, i vladao dvaneast godina, ali nije uradio ništa znamenito, jer je bio lenj i cilj mu je bio na prikuplja novac za Rimljane, kojima je bio vazal. Ubio ga je Heliodor, kojeg je poslao da opljačka Hram u Jerusalimu. Danilo ovako opisuje njegovu vladavinu: *"Onda će stati na njegovom mestu sakupljač poreza u slavi carstva, ali će za malo dana biti uništen, ni u gnevu ni u bici."* (Danilo 9,20).

Malo pre smrti Filopatora, njegov sin Demetrije poslat je kao talac u Rim, na mesto Antioha Epifana, brata Filopatrovog; a Antioh je bio u Atini na svom putovanju kući kad je Filopator umro; na to je Heliodor, rizničar carstva, stupio na presto. Ali Antioh je tako uredio svoje stvari da su Rimljani zadržali Demetrija u Rimu, a njihov saveznik car Pergama proterao Heliodora, i postavio Antioha na presto, dok je Demetrije, pravi prestolonaslednik, ostao talac u Rimu. Antioh je, postavši car zahvaljujući prijateljstvu cara Pergama, vladao moćno nad Sirijom i susednim narodima, ali se ponašao umnogome ispod svog dostojanstva, iskradajući se noću iz svoje palate, lutajući tamo-amo po gradu prerušen, sa jednim ili dva pratioca, razgovarajući i pijući sa ljudima najnižeg reda i sa strancima, posećujući skupove nemoralnih ljudi da bi se gostio i orgijao, oblačeći se kao

rimski kandidati i oficiri, igrajući njihove uloge kao imitator, a na javnim praznicima ludirajući se i igrajući sa slugama i neozbiljnim ljudima, izlažući se na sve načine smešnim gestovima. Zbog ovakvog ponašanja neki su ga smatrali ludim, i zvali ga Antiohus. U prvoj godini svoje vladavine svrgnuo je Oniju prvosveštenika, i prodao prvosveštništvo Jasonu, mlađem Onijinom bratu; jer Jason je obećao da će mu dati 440 talanata srebra za tu službu, i još 150 za dozvolu da podigne jedno vežbalište za obučavanje omladine običajima neznabožaca; tu dozvolu mu je car dao, i Jason ju je realizovao. Zatim je car šaljući nekog Apolonija u Egipat na krunisanje Ptolomeja Filometra, mladog sina Filometra i Kleopatre, i znajući da Filometer nije blagonaklon prema njegovim bavljenjima u Fenikiji, obezbedio svoju vlastitu sigurnost u tim delovima; u tom cilju došao je u Jopu i Jerusalem, gde je primljen uz sve počasti; odatle je otišao na sličan način sa svojom malom vojskom u gradove Fenikije da se učvrsti protiv Egipta, udvarajući se narodu i deleći im izuzetne milosti. Sve ovo predstavlja Danilo: *"I na njegovom (Filometrovom) mestu ustaće jedna gnusna osoba, kojoj nisu dali čast carstva. Ipak će on ući mirno, i steći carstvo laskanjima (uglavnom caru Pergama) i oružje (koje će mu se u korist Heliodora usprotiviti) biće preplavljeno potopom ispred njega, i biti slomljeno, pa i (Onija prvosveštenik) princ zaveta. I nakon što napravi savez s njim (sa carem Egipta, šaljući Apolonija na njegovo krunisanje), delovaće prevarno (protiv cara Egipta), jer će doći i postati jak (u Fenikiji) sa malo ljudi. I ući će u mirne i mnoge gradove provincije (Fenikije); i (da se dodvori Jevrejima Fenikije i Egipta, i njihovim prijateljima) činiće što nisu njegovi očevi, ni očevi njihovih očeva; razdeliće među njih plen i bogatstvo (iznuđeno iz drugih mesta) i smišljaće planove protiv jakih tvrđava (Egipta) čak za jedno vreme. (Danilo 11,21, itd).*

Ove stvari urađene su u prvoj godini njegove vladavine, *An. Nabonass. 573*. A otada je on smišljao planove protiv jakih tvrđava Egipta, do šeste godine. Jer tri godine kasnije, to jest u četvrtoj godini njegove vladavine, Menelaj je kupio prvosveštenstvo od Jasona, ali je, jer nije platio po toj ceni, car poslao po njega; a car je, pre nego što je mogao saslušati stvar, otišao u Kilikiju da umiri tamošnji ustanak, i ostavio svog zamenika Andronika u Antiohu; u međuvremenu je Menelajev brat, da bi nabavio novac, izneo više posuda iz Hrama, prodajući neke od njih u Tiru, a šaljući druge Androniku. Kad je Menelaja zbog ovog prekorio Onija, on je učinio na Oniju ubije Andronik; zbog toga je

car, kad se vratio iz Kilikije, naredio da se Andronik ubije. Onda je Antioh spremio drugi pohod protiv Egipta, koji je izvršio u šestoj godini svoje vladavine, *An. Nabonass. 578*, jer po smrti Kleopatre, guverneri njenog sina, mladog cara Egipta, tražili su od njega Fenikiju i Celosiriju kao njen miraz, i da povrate te zemlje digli veliku vojsku. Antioh je, smatrajući da njegov otac nije odustao od posedovanja tih zemalja, negirao da su one njen miraz, i sa drugom velikom vojskom presreo Egipćane i borio se s njima na granicama Egipta, između Peluzija i planine Kasije. On ih je tu porazio, i mogao je uništiti celu njihovu vojsku da nije jahao gore-dole i naređivao svojim vojnicima da ih ne ubijaju, već da ih hvataju žive; zbog te humanosti dobio je Peluzij, a uskoro potom i sav Egipat, ulazeći u njega sa ogromnim mnoštvom pešaka i kola, slonova i konjanika, i velikom mornaricom. Zatim je, zauzevši gradove Egipta kao prijatelj, odmarširao prema Memfisu, svalio svu krivicu za rat na Euleja, carevog guvernera, stupio u prividno prijateljstvo sa mladim carem i ostavio na njemu da uređuje stvari carstva.

Dok je Antioh bio time zaokupljen, a Fenikijom se proširio glas da je mrtav, Jason je, da bi povratio prvosveštenstvo, napao Jerusalem sa preko hiljadu ljudi, i zauzeo grad; na to je car, misleći da se Jason pobunio, besno izjurio iz Egipta, povratio grad, pobio 40.000 ljudi i isto toliko zarobio, i prodao ih da prikupi novac; otišao je u hram, opljačkao blago iz njega, ukrase i zlatne i srebrne posude, ukupno 1.800 talanata, i odneo sve to u Antiohiju. Ovo je urađeno u godini Nabonasara 578, i ovako opisano kod Danila: *"I on će uzbuniti svoju moć, i svoju hrabrost, protiv cara Juga sa velikom vojskom; i car Juga će biti podignut u bitku sa vrlo velikom i moćnom vojskom, ali neće odoleti, jer oni (Antioh i njegovi prijatelji) smišljace planove protiv njega (kako je predstavljeno gore); da, oni koji jedu od porcije njegovog mesa izdaće ga i uništiti, i vojska će mu biti savladana, i mnogi će pasti ubijeni. I srca oba ova cara biće da čine zlo; i oni, bivajući sad prijatelji, govoriće laži za jednim stolom (protiv Jevreja i protiv svetog zaveta); ali neće uspeti; jer će još kraj (u kojem je trebalo da napreduje postavljanje gnusobe pustošenja), biti u određeno vreme. Onda će se vratiti u svoju zemlju sa velikim bogatstvom i srce će mu biti protiv svetog zaveta; i vратиće se u svoju zemlju.*

Egipćani iz Aleksandrije su, videći da je Filometora prvo odgajao u raskoši Evnuh Eulej, a da je sad u rukama Antioha, dali carstvo u ruke Energetesu, mladem bratu Filometora. Na to je Antioh, pretvarajući se da hoće da vrati na presto Filometora, zaratio

protiv Energetesa, pobedio ga na moru, i opseo njega i njegovu sestru Kleopatru u Aleksandriji, dok su opsednuti prinčevi pisali u Rim tražeći pomoć Senata. Antioh se, nalazeći da ne može da osvoji grad te godine, vratio u Siriju, ostavljajući Filometora u Memfisu da vlada Egiptom u njegovom odsustvu. Ali Filometor se sprijateljio sa svojim bratom te zime, i Antioha su, dok se vraćao sledećeg proleća *An. Nabonass. 580* da opsedne oba brata u Aleksandriji, presreli rimski poslanici, Popilije Lena, C. Decimije i C. Hostilije; on im je ponudio ruku da je poljube, ali mu je Popilije uručio tablice u kojima je bila poruka Senata, i ponudio da ih prvo pročita. Kad ih je pročitao, odgovorio je da će razmotriti sa svojim prijateljima šta treba da uradi, ali mu je Popilije crtajući krug oko njega ponudio da odgovori pre nego što izađe iz njega; Antioh je, zapanjen ovim otvorenim i neobičnom nadmenošću, odgovorio da će učiniti ono što Rimljani zahtevaju; zatim je Popilije dao svoju ruku caru da je poljubi, i vratio se iz Egipta. Iste godine, *An. Nabonass. 580*, njegovi kapetani su po njegovom naređenju opljačkali i poklali Jevreje, oskrnavili hram, uspostavili obožavanje paganskih bogova po celoj Judeji, i počeli da progone i ratuju sa onima koji ih ne bi obožavali; te akcije Danilo ovako opisuje: "*U određeno vreme on će izaći opet prema Jugu, ali ovaj put ne kao prošli. Jer će doći lade kitimske (sa poslanstvom iz Rima) protiv njega. Stoga će on biti ožalošćen, te će se vratiti, i razljutiće se na sveti zavet. Tako će činiti; čak će se vratiti se, i razumeće se sa onima koji se odriču svetog zaveta*" (Danilo 11,29,30).

U istoj godini u kojoj se Antioh po naređenju Rimljana povukao iz Egipta, i uspostavio bogoslužjenje Grka u Judeji, Rimljani su osvojili carstvo Makedonije, osnovno carstvo Carstva Grka, i sveli ga na rimsku provinciju, i time počeli da privode kraju vladavinu Danilove treće zveri. Ovo Danilo ovako izražava: "*A posle njega će oružje (odnosno Rimljani), ustati*" (*Danilo 11,8*). "*Oružje*" svugde u ovom Danilovom proročanstvu predstavlja vojnu moć jednog carstva; a ono ustaje kad pokorava i izrasta moćno. Do sada je Danilo opisivao akcije careva Severa i Juga, ali po osvajanju Makedonije od strane Rimljana, on prestaje da opisuje akcije Grka, a počinje da opisuje one Rimljana u Grčkoj. Oni su pokorili Makedoniju, Ilirik i Epir, u godini Nabonasara 590. Posle 35 godina, poslednjom voljom i testamentom Atala, poslednjeg cara Pergama, oni su nasledili to bogato i napredno carstvo, to jest celu Aziju zapadno od planine Taurus; 69 godina kasnije pokorili su carstvo Sirije, i sveli ga na provinciju, a posle 34

godine učinili su slično i sa Egiptom. Svim ovim postupcima rimsko oružje se dizalo iznad Grka, a posle još 95 godina, ratujući protiv Jevreja, "*oskvrnuli su svetinju snage, i odneli svagdašnju žrtvu, i zatim postavili gnusobu pustošenja*". Jer ova gnusoba bila je postavljena posle Hristovih dana, (*Matej 24,15*). U 16. godini cara Hadrijana, 132. godine, oni su postavili ovu gnusobu gradnjom hrama Jupiteru Kapitolinskom tamo gde je stajao Božji hram u Jeusalimu. Na to su se Jevreji pod vodstvom Bar-Kosbe digli na oružje protiv Rimljana, i u tom ratu je 50 gradova razrušeno, 985 najboljih manjih gradova uništeno, a 580.000 ljudi pobijeno mačem; a na kraju rata, 136. godine, proterani su iz Judeje pod pretnjom smrti, i otada je ta zemlja ostala pusta od svojih starih stanovnika.

Na početku Jevrejskog rata za vreme Nerovove vladavine, apostoli su pobjegli iz Judeje sa svojim pastvama; neki preko Jordana u Pelu i druga mesta, neki u Egipt, Siriju, Mesopotamiju, Malu Aziju i drugde. Petar i Jovan su došli u Aziju, a Petar je odatle otišao preko Korinta u Rim, ali su Jovana, koji je ostao u Aziji, Rimljani proterali na ostrvo Patmos, kao poglavara jedne grupe Jevreja, čiji je narod bio u ratu sa Rimljanima. Ovim raspršenjem hrišćanskih Jevreja, hrišćanska religija, koja je već propagirana na zapadu sve do Rima, proširila se brzo po celom Rimskom Carstvu, i doživela mnoge progone pod njim do danâ Konstantina Velikog i njegovih sinova; sve ovo Danilo ovako opisuje: "*I takve kakve čine bezbožno protiv zaveta će on (koji postavlja gnusobu) uzrokovati da dvoliče (i obožavaju paganske bogove), ali će ljudi (među njima) koji poznaju svog Boga biti jaki i delovati. I oni koji razumeju među narodom poučice mnoge; ipak će padati od mača, i od ognja, i zatočeništvom, i od grabeži mnogo dana. Kad padnu, pomoći će im se sa malo pomoći (naime za vladavine Konstantina Velikog); i (u to vreme zbog njihovog napretka) mnogi će (preći njima iz neznabožaca, i) priounuti njima dvoličeci. Ali od onih od razumevanja padaće (još) da iskušaju Božji narod njima, i da (ih) očiste (od dvoličnika), i da ih ubele sve do vremena kraja; jer to je još za određeno vreme*" (Danilo 11,32. itd.).

Do sada je Rimsko Carstvo trajalo celo, a pod ovom vlašću, mali rog jarca nastavio je da bude "*moćan, ali ne svojom silom*". Ali sad, izgradnjom Konstantinopolja, i davanjem njemu Senata i drugih sličnih privilegija kakve su one Rima, i podelom Rimskog Carstva na dva carstva, Grkâ i Latinâ, sa sedištimâ u tim gradovima, započinje jedna nova scena stvari, po kojoj jedan car, carstvo Grka, "*čini šta koće i*", postavljajući vlastite

zakone iznad onih Božjih, "uzdiže se i veliča iznad svakog Boga i govori čudesne stvari protiv Boga nad Bogovima, i napreduje dok se ne navrši vreme gneva. ... Niti će mariti za Boga svojih očeva, niti za zakonitu želju za ženom, već će se veličati iznad svega. I u svom sedištu slaviće Mahuzime (Mahuzzims) (to jest jake čuvare, duše mrtvih); čak i sa jednim bogom za kojeg nisu znali njegovi očevi slaviće ih zlatom i srebrom, i dragim kamenjem i vrednim stvarima" (Danilo 11,36 itd.). Sve ovo odnosi se na širenje Grčkog Carstva sa kaluderima i kaludericama, koji su nalazili svetost u uzdržavanju od braka, i na zazivanje svetaca i obožavanje njihovih moštiju, i takva slična praznoverja koja su ti ljudi uveli u 4. i 5. veku. "A u vreme kraja car Juga (ili carstvo Saracena) pritisnuće ga; a car Severa (ili carstvo Turaka) doći će na njega kao vihor, sa kolima i konjanicima, i sa mnogim brodovima. I on će ući u zemlje (Grkâ), i preplaviće i proći. Ući će i u slavnu zemlju, i mnoge zemlje će pasti, ali ove će izbeći iz njegove ruke, Edom i Moav, i poglavar dece Amonove (to jest oni kojima njegovi karavani plaćaju danak). On će pružiti ruku i na mnoge zemlje, i zemlja Egipta neće izmaći; već će imati moć nad riznicama zlata i srebrna, i nad svim dragocenim stvarima Egipta; i Libijci i Etiopljani ići će za njim." Svi ovi narodi sačinjavaju carstvo Turaka, i stoga pod carem Severa treba razumeti ovo carstvo. Oni sačinjavaju i telo Jarca; i stoga Jarac i dalje vlada u svom poslednjem rogu, ali ne sopstvenom moći.

POGLAVLJE VIII *O caru koji je radio šta hoće i veličao se iznad svakog boga, i slavio Mahuzime, i kome nije bilo stalo do želje žena*

U prvim vremenima hrišćanske religije, hrišćanima svakog grada upravljao je sabor prezbitera, a predsednik tog sabora bio je biskup tog grada. Biskup i prezbiteri jednog grada nisu se mešali u stvari drugog grada, osim opominjućim pismima ili porukama. Niti su se biskupi više gradova sretali na saboru pre vremena cara Komodija; jer oni se nisu mogli sastajati bez dozvole rimskih guvernera provincija. Ali u danima tog cara, počeli su da se sastaju na provincijskim saborima, dozvolom guvernerâ; prvo u Aziji, u suprotstavljanju katafrigijskoj jeresi, a uskoro potom u drugi mestima i drugim povodima. Biskup glavnog grada, ili metropole rimske provincije, obično je postavljan za predsednika sabora; otuda je došlo do autoriteta biskupa metropolâ iznad onoga drugih biskupa unutar iste provincije. Otuda je, takode, biskup Rima u Kiprijanovim danima zvao sebe "biskupom nad

biskupima". Čim je Carstvo postalo hrišćansko, rimski carevi počeli su da sazivaju opšte sabore iz svih provincija Carstva; propisujući im koje tačke treba da razmatraju, i utičući na njih svojim interesom i moći, postavljali su onu stranku koju su hteli. Ovim je Grčko Carstvo, nakon podele Rimskog Carstva na Grčko i Latinsko, postalo "*onaj car koji je, po pitanjima religije, činio šta je hteo; i* (u zakonodavstvu) *uzdizao se i veličao iznad svakog Boga*"; i najzad je, Sedmim opštim saborom, ustanovio obožavanje likova i duša mrtvih ljudi, ovde zvanih "*Mahuzimi*".

Isti car je pridao svetost uzdržavanju od braka. Euzebij nam u svojoj Crkvenoj istoriji (Lib. 4. c. 28, 29.) kaže da je Musan napisao jedan traktat protiv onih koji otpadaju u jeres enkratitâ, koja je tad tek nastala, i uvela fatalne greške; da je Tatijan, Justinov učenik, bio njen autor, a da Irenej u svojoj prvoj knjizi protiv jeresi poučava ovo, pišući o Tatijanu i njegovoj jeresi. Ali su i Tatijanovi sledbenici bili ispočetka osuđivani kao jeretici pod imenom "*enkratiti*", ili "kontinenti"; njihovi principi još se nisu mogli sasvim proširiti, jer je Montan proglasio samo drugi brak nezakonitim; on je uveo i česte postove, i godišnje dane posta, držanje posta od Pepeljave srede do Uskrsa, i ishranu sušenim mesom. Apostolici su, oko sredine trećeg veka, osuđivali brak, i bili jedna grana Tatijanovih učenika. Hijerokiti u Egiptu, u drugoj polovini trećeg veka, takode su osuđivali brak. Pavle Eremit pobegao je u pustinju od Decijevog progona i živio tamo usamljeničkim životom do vladavine Konstantina Velikog, ali nije imao učenike. Antonije je učinio slično pod Dioklecijanovim progonom, ili malo ranije, i imao je učenike; i mnogi drugi sledili su uskoro njegov primer.

Do sada su crkve odbacivale principe enkratitâ; ali sad kad su ih kaluđeri obradili i nametnuli ne svim ljudima, već samo onima koji bi dobrovoljno preduzeli monaški život, počeli su da se poštuju, i da preplavljaju prvo Grčku crkvu, a zatim i Latinsku, kao bujica. Euzebij nam kaže (In vita Constantini, I. 4. c. 28), da je Konstantin Veliki izuzetno poštovao te ljude, koji su se sasvim posvetili božanskoj filozofiji; i da je gotovo obožavao najsvetije društvo devica trajno posvećenih Bogu, jer je bio siguran da Bog, kome su se posvetile, boravi u njihovim srcima. U njegovo vreme i u ono njegovih sinova, ovo ispovedanje samačkog života u Egiptu širio je Antonije, a u Siriji Hilarion; i proširilo se tako brzo da je uskoro posle vremena Julijana Otpadnika trećina Egipćana otišlo u pustinju. Živeli su prvo po jedan u ćelijama, a zatim se rasporedili u "*caenobia*" ili

manastire; a naposljetku su došli u gradove, i napunili crkve biskupima, prezbiterima i đakonima. Atanazije je u svojim mladim danima sipao vodu na ruke svog gospodara Antonija; a nalazeći da su mu kaluđeri verni, učinio je mnoge od njih biskupima i prezbiterima u Egiptu; ti biskupi podigli su nove manastire, iz kojih su izabrali prezbitere svojih gradova, a poslali biskupe u druge. Slično se radilo i u Siriji, gde je to praznoverje brzo proširio iz Egipta Hilarion, Antonijev učenik. Spiridon i Epifanije sa Kipra, Jakov iz Ninive, Kiril iz Jerusalima, Eustatije iz Sebastije u Jermeniji, Euzebije iz Emise, Tit iz Bistre, Vasilije iz Ankire, Akacije iz Cezareje u Palestini, Elpidije iz Laodikeje, Melicije i Flavijan iz Antioha, Teodor iz Tira, Protogen iz Hierapolja, Euzebije iz Halkedona, Amfilohije iz Ivonijuma, Grigorije Nazianzen, Grigorije Nisen i Jovan Hristozom iz Konstantinopolja, bili su i biskupi i kaluđeri u 4. veku. Eustatije, Gregorije Nazianzen, Gregorije Nisen, Bafil, itd., imali su manastire sveštenstva u svojim vlastitim gradovima, iz kojih su biskupi bili slati u druge gradove; oni su na sličan način podizali tamo manastire, dok crkve nisu bile snabdevene biskupima iz tih manastira.

Pošto je Grčko carstvo sad bilo u rukama tih enkratita, i vrlo ih poštovalo, Danilo čini karakteristikom cara koji čini šta hoće "*to da neće mariti za želju žena*".

Tako se sekta enkratita, koju su na noge postavili gnostici, a širili Tatijan i Montan pred kraj drugog veka, koju su osuđivale crkve tog i trećeg veka, a razradili je njeni sledbenici, proširila na istočne crkve u četvrtom veku, a pred njegov kraj počela da se širi i na zapadne. Otada su hrišćanske crkve, imajući oblik pobožnosti, ali negirajući njenu silu, pale u ruke enkratitâ; a neznabošci, koji su u 4. veku u velikom broju prišli hrišćanima, prigrlili su spremnije ovu vrstu hrišćanstva, jer je ona imala više srodnosti sa njihovim starim praznoverjima, nego ona iskrenih hrišćana, koji su svećnjacima sedam crkava u Aziji, a ne svećnjacima manastirâ, osvetljavali Katoličku crkvu u toku prva tri veka.

Katafrigijci su uveli i više drugih praznoverja, kao što su učenje o duhovima, i o njihovoj kazni u Čistilištu, sa molitvama i prinosima za ublažavanje te kazne, kako Tertulijan uči u svojim knjigama "*De Anima*" i "*De Monogamia*". Oni su koristili i krst kao magijski predmet. O svim ovim praznoverjima govori apostol, tamo gde kaže: "*Sad Duh kaže izričito, da će u potonjim vremenima neki odstupiti od vere, obraćajući se zavodljivim duhovima, i đavolskim učenjima* (demonima i duhovima koje obožavaju neznabošci), *govoreći laži u licemerju* (o svojim utvarama, čudima koja čine oni, njihove

mošti i znak krsta), *imajući savesti žigosane vrelin gvožđem; zabranjujući ženidbu, i naređujući uzdržavanje od hrane*", itd. (1. Timotiju 4,1-3). Od Katafrigijsaca su se ti principi i prakse širili dalje potomstvu. "*Jer je tajna bezakonja već delovala* (u apostolskim danima u gnosticima, nastavljajući da deluje vrlo snažno u njihovom potomstvu tatijanistâ i katafrigijsacâ, i trebalo je da deluje) *dok se ne otkrije taj čovek greha; čiji je dolazak za delima Sotone, sa svom moći i znacima, i lažnim čudima, i svom prevarnošću nepravdičnosti; obojen jednim oblikom hrišćanske pobožnosti, ali bez njegove moći*" (2. Solunjanima 2,7.10).

Jer mada je katafrigijsko hrišćanstvo donekle zaustavljeno provincijskim saborima, do četvrtog veka, ipak su rimski carevi obrativši se tad u hrišćane, i veliko mnoštvo neznabožaca došavši u spoljašnju pripadnost crkvi, našli da katafrigijsko hrišćanstvo više odgovara njihovim starim principima, onima stavljanja religije u spoljašnje forme i ceremonije, svete dane i učenja duhova, nego religija iskrenih hrišćana; stoga su spremno stali uz katafrigijske hrišćane i uspostavili to hrišćanstvo pre kraja četvrtog veka. Ovim sredstvima su oni od razumevanja, nakon što su bili progonjeni od neznabožackih careva u tri prva veka, i "*pomoglo im se sa malo pomoći*", obraćenjem Konstantina Velikog i njegovih sinova, pali pod nove progone, "*da ih očiste* (od dvoličnika), *i da ih ubele, čak do vremena kraja*".

#### POGLAVLJE XIV *O Mahuzimima, koje je slavio car koji čini šta hoće*

U Bibliji nam se govori o nekima koji "*veruju u Boga*" i drugima "*koji veruju u idole*", i da je Bog naše "*pribežište, naša snaga, naša odbrana*". U ovom smislu je Bog "*stena svog naroda*", a lažni bogovi zovu se "*stenom onih koji veruju u njih*" (5. Mojsijeva 32,4.15.18.30.31.37). U istom smislu se bogovi "*cara koji će činiti šta hoće*" zovu Mahuzimi, utvrđenja, tvrđave, zaštitnici, čuvari, ili branioci. "*Na svom mestu*", kaže Danilo, "*on će slaviti Mahuzime; čak sa jednim bogom kojeg njegovi očevi nisu znali, on će ih slaviti zlatom i srebrom, i dragim kamenjem i vrednim stvarima. Tako će on činiti u najjačim utvrđenjima* (ili hramovima); ... *i uzrokuje to da oni vladaju nad mnogima, i podeliti zemlju* (među njih) *za svojinu*." (Danilo 11,38.39.) Sad se ovo postepeno dešavalo na sledeći način.

Grigorije Nisen nam kaže da je posle progona cara Decija, Grigorije biskup Neocezareje u Pontu *"ustanovio među svim narodom, kao dodatak ili posledicu posvećenosti Bogu, da praznične dane i skupove treba slaviti onima koji su se borili za veru, to jest mučenicima"* (Orat. de vita Greg. Thaumaturg. T. 3. p. 574). Zatim dodaje ovaj razlog za tu instituciju: *"Kad je primetio"*, kaže Nisen, *"da prosto i neuko mnoštvo, zbog telesnih uživanja, ostaje u grehu idolâ, da bi se glavna stvar mogla popraviti među njima, naime, da umesto njihovog praznog obožavanja mogu okrenuti oči ka Bogu, dozvolio im je da u sećanje na svete mučenike mogu da se vesele i uživaju, i budu u radosti."* Neznabošci su bili oduševljeni praznicima svojih bogova i nevoljni da se odreknu tih uživanja; stoga je Gregorije, da olakša njihovo preobraćanje, ustanovio godišnje praznike posvećene svecima i mučenicima. Otuda je došlo do toga da su, zbog širenja praznika neznabožaca, na njihovo mesto usledili glavni praznici hrišćana; kao što je proslava Božića sa zimzelenom i gošćenjem, i muzikom i igrama umesto bahanalija i saturnalijskih; slavljenje Prvog maja sa cvećem, na mesto floralijskih; a praznici posvećeni Devici Mariji, Jovanu Krstitelju i raznim apostolima, umesto svečanosti kod ulaska Sunca u znake Zodijskog po starom julijanskom kalendaru. Za istog Decijevog progona, Kiprijan je naredio da se zabeleže stradanja mučenika u Africi, da bi se svake godine slavile uspomene na njih prinosima i žrtvama; a Feliks, rimski biskup, malo kasnije je, kako priča Platina, *"imajući u vidu slavu mučenika"*, naredio da treba svečano prinostiti žrtve svake godine u njihovo ime". Uživanjima u ovim praznicima, hrišćani su umnogome dobili na broju, a izgubili na vrlini, dok se *"ne očiste i ubele"* Dioklecijanovim progonom. Ovo je bio prvi korak napravljen u hrišćanskoj religiji kao obožavanju svetaca; i mada ono još nije postalo jedno bezakono obožavanje, ipak je ono predisponiralo hrišćane za takvo dalje obožavanje mrtvih, kakvo je uskoro završilo prizivanjem svetaca.

Sledeći korak bio je uticanje da se moli kod grobova mučenika; ta praksa počela je za Dioklecijanovog progona. Sabor u Eliberisu u Španiji, održan u 3. ili 4. godini Dioklecijanovog progona, imao je različite kanone. Odmah posle tog progona, uzmimo oko 314. godine, sabor u Laodikeji u Frigiji, koji se tad sastao radi obnavljanja oslabljene discipline Crkve, ima sledeće kanone.

Kanon 9: "*Onima iz crkve nije dozvoljeno da idu na groblja ili martirije, kako se ona zovu, jeretikâ, radi molitve ili oporavka zdravlja; ali takvi kako idu, ako su od vernih, biće ekskomunicirani za jedno vreme.*"

Kanon 34: "*Hrišćanin ne sme napustiti mučenike Hrista, i ići lažnim mučenicima (to jest mučenicima jeretikâ), jer su oni strani Bogu: i stoga neka budu anatemisani koji idu njima.*"

Kanon 51: "*Rodendani mučenikâ neće se slaviti od Pepeljave srede do uskrsa, ali njihova komemoracija održavaće se na Šabatne dane i na Gospodnje dane.*"

Savet Paflagonije, održan godine 324., doneo je ovaj kanon: "*Ako se ijedan čovek, iz oholosti, gnuša kongregacija mučenikâ, ili liturgijâ održavanih u njima, ili uspomena mučenikâ, neka bude anatemisan.*"

Iz sveg ovog je očito da su hrišćani u vreme Dioklecijanovog progona običavali da se mole na grobljima ili mestima gde su mrtvi pokopavani, da bi izbegli opasnost od progona, i zbog nedostatka crkava koje su sve bile porušene; a kad je taj progon prošao, nastavili su ovu praksu u čast mučenikâ, dok se nisu mogle izgraditi nove crkve, i upotrebom je nametnuli kao korisnu za pobožnost, i za popravak zdravlja onih obolelih. Takode izgleda da su na ovim mestima sahranjivanja održavali pomene na mučenike svake godine na dane njima posvećene, i sva ta bavljenja smatrali pobožnim i religijskim, a anatemisali su kao ohole one koji su im se suprotstavljali, ili se molili u martirijima jeretikâ. Oni su palili i baklje mučenicima za vreme dnevnog svetla, kako su to radili neznabošci svojim bogovima; taj običaj je, pred kraj 4. veka, preovlađivao uglavnom na Zapadu. Prskali su svetom vodom one koji se mole, kao što su i neznabošci radili sa obožavateljima svojih bogova; i išli na hodočašća da vide Jerusalim i druga sveta mesta, kao da su ta mesta davala svetost posetiocima. Iz običaja moljenja na grobljima i martirijima proizašao je običaj prenošenja tela svetaca i mučenikâ u novograđene crkve; car Konstancije je započeo sa ovom praksom oko 359. godine, učinivši da se tela apostolâ Andrije, Luke i Timotija prenesu u crkvu u Konstantinopolj; a pre ovog Konstancijevog čina, Egipćani su držali tela svojih mučenika i svetaca nezakopana na krevetima u privatnim kućama, i pričali kako se duše ovih pojavljuju posle smrti i uzdižu na nebo, kako to Atanasije priča u životu Antonija.

Sve ovo je dalo priliku caru Julijanu, kako to priča Kiril, da optuži hrišćane na ovaj način: *"Vašeg dodavanja tom drevnom mrtvom čoveku, Isusu, mnogih novih mrtvaca, ko se može dovoljno gnušati? Ispunili ste sva mesta grobovima i spomenicima, mada vam nigde nije rečeno da padate ničice u grobovima, i da ih zvanično poštujete."* A malo kasnije: *"Pošto je Isus rekao da su grobovi puni nečistoće, kako zazivate Boga nad njima?"* A na drugom mestu on kaže da *"bi hrišćani, da su privrženi uredbama Jevrejâ, obožavali jednog Boga a ne mnoge, i ne jednog čoveka, ili pre ne mnoge nesrećne ljude; (i da oni) obožavaju drvo krsta, praveći njegov lik na svojim čelima, i pred svojim kućama."*

Nakon što su grobovi svetaca i mučenikâ tako pretvoreni u mesta obožavanja kao neznabožački hramovi, a crkve u grobove, i izvesna vrsta svetosti pripisana mrtvim telima svetaca i mučenikâ pokopanim u njima, i održavani godišnji praznici u njihovu čast, sa žrtvama prinošenim Bogu u njihovo ime, sledeći korak ka prizivanju svetaca bilo je pripisivanje njihovim mrtvim telima, kostima i drugim moštima - moći činjenja čudâ, pomoću odvojenih duša, za koje se pretpostavljalo da znaju šta mi radimo ili govorimo, i da mogu da nam učine dobro ili da nas povrede, i da prave ta čuda. Ovo je upravo bila predstava koju su neznabošci imali o odvojenim dušama njihovih drevnih careva i heroja, koje su obožavali pod imenima Saturna, Ree, Jupitera, Junone, Marsa, Venere, Baha, Korâ, Ozirisa, Izide, Apolona, Eijane i ostalih njihovih bogova. Jer pošto su bogovi muško i žensko, muž i žena, sin i kćerka, brat i sestra, time se otkriva da su oni drevni ljudi i žene. Sad je, kao što je prvi korak ka prizivanju svetaca bio učinjen pod Decijevim progonom, a drugi pod onim Dioklecijanovim, treći izgleda bio uzrokovan dejstvima Konstancija i Julijana Apostate. Kad je Julijan počeo da obnavlja obožavanje paganskih bogova, i da ozloglašuje svece i mučenike, hrišćani Sirije i Egipta izgleda da su digli veliku buku oko čuda koja su činile mošti hrišćana i mučenikâ, nasuprot moćima koje su Julijan i neznabošci pripisivali svojim idolima. Jer Sozomen i Rufin nam kažu da mu je, kad je otvorio paganske hramove, i savetovao se sa proročištem Apolona Dafneja u predgrađu Antioha, i prineo mnoge žrtve za odgovor, to proročište odgovorilo da ga kosti mučenika Babilasa, pokopane u njemu, sprečava da govori. Iz ovog odgovora možemo razumeti da su neki hrišćani dospeli u to mesto gde su paganski sveštenici običavali da govore kroz jednu cev izričući svoja proročanstva; a pre ovoga, Hilarije u svojoj knjizi protiv Konstancija, pisanoj u poslednjoj godini tog cara, pravi spomen o onome što se tad

radilo na Istoku gde je on bio. A Gregorije Nazianzen, u svom prvom Govoru protiv cara Julijana, tada vladajućeg, piše slično. Ove stvari su dovele do toga da su neznabošci za vreme vladavine istog cara demolirali grob Jovana Krstitelja u Fenikiji i spalili njegove kosti. Tad je nekoliko hrišćana, mešajući se sa paganima, sakupilo neke od njegovih ostataka i poslalo ih Atanasiju, koji ih je sakrio u zid jedne crkve, predviđajući proročkim duhom, kako nam Rufin kaže, da bi one mogle biti od koristi sledećim pokolenjima.

Kad se glas o ovim čudima jednom ustalio, nastavio je da traje još mnogo godina, narastao i uopštio se. Hrizostom, u svom drugom Govoru na svetog Babilasa, dvadeset godina nakon što je proročište Apolona Dafnijskog zanemelo, kako je gore opisano, naime 382. godine, govori o čudima koja čine sveci i njihove mošti (Vide Hom. 47. in S. Julian). A u svojoj 66. Besedi, opisuje kako kosti mučenika muče i isteruju đavole. A Jeronim u svom epitafu o Pauli (Paula), slično spominje iste stvari. Ovo je bilo oko godine 384., a Hrizostom u svom Govoru o egipatskim mučenicima izgleda da pravi Egipat vodećim podstrekačem u tim stvarima (Edit. Frontonis Ducaei, Tom. I). Ovaj Govor bio je napisan u Antiohiji, dok je Aleksandrija još bila metropola Istoka, tj. pre godine 381., u kojoj je Konstantinopolj postao metropola; i Egipćanima je bilo potrebno nekoliko godina da rašalju čudotvorne mošti svojih mučenika po celom svetu, kao što su to činili i pre te godine. Egipat je najviše obilovao moštima svetaca i mučenikâ, jer su ih Egipćani čuvali balzamovane na krevetima čak i u svojim privatnim kućama, a Aleksandrija se isticala iznad svih drugih gradova po njihovom odašiljanju, tako da na račun toga stekne slavu kod svih ljudi i prikaže se kao metropola sveta. Antiohija je sledila primer Egipta, odašiljajući mošti četrdeset mučenika, a primere Egipta i Sirije uskoro je sledio i ostatak sveta.

Mošti četrdeset mučenika u Antiohiji razaslano je među crkve pre godine 373., jer Atanasije, koji je umro te godine, napisao je jedan Govor o njima. Ovaj Govor još nije objavljen, ali ga je Žerar Vosije video u rukopisima u biblioteci kardinala Askanija u Italiji, kako to kaže u svom komentaru na Govor Efraima Sirusa (Ephraem Syrus), istih četrdeset mučenika. Sad, pošto su kaluderi Aleksandrije poslali te mošti mučenika Egipta u sve delove sveta, i time stekli slavu svom gradu, i proglasili je u tim stvarima metropolom celog sveta, kao što smo to primetili iz Hrizostoma, može se zaključiti da je Aleksandrija, pre nego što je primila četrdeset mučenika iz Anriohe, počela da šalje mošti svojih vlastitih mučenika po svim krajevima, prvi dajući primer drugim gradovima. Ova praksa je,

dakle, počela u Egiptu nekoliko godina pre Atanasijeve smrti. Ona je počela kad su čudotvorne kosti Jovana Krstitelja donesene u Egipat, i sakrivene u zid jedne crkve, "*da bi mogle biti od koristi budućim pokolenjima*". Ona je bila ograničena za vreme vladavine Julijana Otpadnika, a zatim se proširila iz Egipta u celo Carstvo, sa Aleksandrijom kao metropolom celog sveta, prema Hrizostomu, radi propagiranja ove vrste pobožnosti; Antiohija i drugi gradovi uskoro su sledili njen primer.

U širenju ovih praznoverja kolovođe su bili kaluđeri, a Antonije im je bio glava; jer na kraju Antonijeovog života, Atanasije priča da je su ovo bile njegove poslednje reči učenicima koji su tad bili kod njega. "*Pazite li*", rekao je Antonije, "*da prionete Hristu na prvom mestu, a zatim svecima, da posle smrti mogu da vas prime kao prijatelje i poznanike u večni Tabernakul. Mislite o tim stvarima, pazite na te stvari, i ako imate ikakvog obzira prema meni, sećajte me se kao oca.*" Ovo izdato kao nalog kaluđerima od Antonija pri njegovoj smrti, 356. godine, nije moglo a da ne zapali celo njihovo telo predanošću svecima, kao spremnim načinom da ih ovi prime u večni Tabernakul posle smrti. Otuda je došla ta buka o čudima koja su činili sveci u doba Konstancija; otuda je došlo do razasijljanja čudotvornih moštiju po celom Carstvu; Aleksandrija je, dajući primer, postala poznata po tome iznad svih drugih gradova. Otuda je došlo u danima Julijana, 362. godine, do toga da Atanasije, jednim proročkim duhom, kako nam kaže Rufin, sakrije kosti Jovana Krstitelja od pagana, ne u tlo da budu zaboravljene, veću u šuplji zid jedne crkve pred odgovarajućim svedocima, "*tako da mogu da budu od koristi budućim pokolenjima*". Otuda je takođe poteklo prizivanje svetaca da čine takva čuda, i da pomažu ljudima u njihovim molitvama, i posreduju kod Boga. Jer Atanasije je, još od svoje mladosti, gledao na svece i mučenike kao na posrednike u našim molitvama; u svojoj poslanici Marcelinu, pisanoj u danima Konstantina Velikog, on kaže da reči psalama ne treba da se transponuju, niti na bilo koji drugi način menjaju, već da se recituju i pevaju bez ikakve intervencije, kako su napisane, tako "*da sveti ljudi koji su ih dali, znajući da su to njihove vlastite reči, mogu da se mole sa nama; ili pre, da Sveti Duh koji je govorio u svetim ljudima, videći Njegove vlastite reči kojima ih je nadahnuo, može da im se pridruži u pomaganju nama*".

Pošto je Egipat obilovao kaluđerima više od ijedne druge zemlje, obožavanje svetaca počelo je pre, i proširilo se brže tu nego na drugim nestima. Paladije, idući u Egipat 388. godine da poseti manastire, i grobove Apolonija i drugih mučenika Tebe koji

su stradali pod Maksiminom, piše o njima. Takođe i Enaplije, jedan paganin, pa ipak kompetentan svedok onog što se dešavalo u njegovo vreme, pričajući kako vojnici predaju hramove Egipta u ruke kaludera, što je urađeno 389. godine, žali se na jedan nepobožan način na mučenike, kao one koji nasleđuju mesto starih bogova Egipta. Kroz ove primere možemo razumeti da je prizivanje svetaca imalo sada izvesni status u Egiptu, i da ga je tamo obični narod široko prihvatio i praktikovao.

Tako Bazil kaluder, koji je postao biskup Cezareje 369. godine, a umro 378. godine, u svom Govoru o mučeniku Mamasu, kaže: "*Sećajte se tog sveca; onoliko vas koliko je uživalo njega u svojim snovima, onoliko koliko ih je na ovom mestu on pomogao u molitvi, onoliko vas koliko je po prizivanju njegovog imena imalo njega u svojim delima, onoliko vas koliko je on izveo na put iz lutanja, onoliko vas kolikim je povratio zdravlje, onoliko vas kolikim je oživeo decu iz mrtvih, onoliko vas kolikima je produžio život*"; a malo kasnije, on ovako izražava univerzalnost ovog praznoverja u područjima Kapadokije i Bitinije: "*Kod sećanja na tog mučenika*", kaže on, "*ceo taj kraj je pokrenut; na njegov praznik ceo grad je ponesen radošću. Ni porodice bogatih ne skreću u grobnice svojih predaka, već svi idu na mesto pobožnosti*." I opet, na kraju besede, on se moli, da "*Bog čuva Crkvu, tako utvrđenu velikim kulama mučnikâ*"; a u svom Govoru o četrdesetorici mučenika: "*To su oni*", kaže on, "*koji nam stičući našu državu, kao neke kule pružaju sigurnost protiv naših neprijatelja. Niti su oni zatvoreni na samo jedno mesto, već su time što su raspoređeni poslani u mnoge krajeve, i krase mnoge zemlje. ... Često ste nastojali, često ste se trudili da nadete onoga koji bi se mogao moliti za vas; evo ih četrdeset, koji puštaju jedan glas molitve. ... Onaj ko je u nesreći leti k ovima, onaj koji se raduje ima utočište ovima; prvi, da se mognu osloboditi od zla, drugi da mogu nastaviti u sreći. Ovde se žena koja se moli za svoje dete čuje; ona stiće siguran povratak za svog muža koji je daleko, i zdravlje za njega u njegovoj bolesti. ... O vi, zajednički čuvari čovečanstva, najbolji pratioci naših briga, biskupi-pomagači, i naših molitvi, najmoćniji poslanici Bogu, itd."*

Iz svega ovoga je očito da su pre godine 378. govori i besede o svecima bili umnogome izvan granica pukih govorničkih ukrasa, i da je obični narod na Istoku bio već generalno iskvaren preko kaludera obožavanjem svetaca.

Gregorije Nezianzen, kaluder, u svom šestom Govoru pisanom 373. godine, kad je tek postavljen za biskupa Safime, kaže: "*Očistimo se mučenicima, ili pre Bogom*

*mučenikâ*"; a malo kasnije on zove mučenike *"posrednicima sticanja uznesenja ili božanstvenosti"*. Iste godine, na kraju svog Govora o Atanasiju, tad tek umrlom, on ga ovako priziva: *"Gledaš li dole na nas blagonaklono, i upravljaš li ovim narodom kao savršenim obožavateljima savršenog Trojstva, koje je u Ocu, Sinu i Svetom Duhu kontemplirano i obožavano; ako će biti mir, sačuvaj me, i pasi moje stado sa mnom; ali ako će biti rat, vodi me kući, postavi pored sebe, i pored onih koji su kao ti; koliko god velika moja molba bila."* A na kraju posmrtnog Govora o Basilu, pisanog 378. godine, on mu se ovako obraća: *"Ali ti, o božanska i posvećena Glavo, pogledaj na nas sa neba, i svojim molitvama ili odnesi taj trnovit put koju nam je dao Bog radi vežbanja, ili postigni da ga možemo nositi sa hrabrošću, i uputi ceo nas život ka onome što je najpodesnije za nas. Kad napustimo ovaj život, primi nas u svojim tabernakulima, da živeti zajedno i gledajući sveto i blaženo Trojstvo čistije i savršenije, kojeg imamo sad samo kao nesavršenu viziju, možemo tamo doći do kraja svojih želja, i primimo ovu nagradu ratova koje smo vodili ili trpeli"*; a u svom Govoru o Kiprijanu, ne biskupu Kartagine već jednom Grku, on ga priziva na isti način; takode nam govori i o tome kako je jedna pobožna devica po imenu Justina bila zaštićena prizivanjem Device Marije, i kako je stvarao čuda Kiprijanov pepeo.

Grigorije Nisen, jedan drugi istaknuti kaluder i biskup, u govoru o životu Jefrema Sirusa nam priča o tome kako je neki čovek, vraćajući se iz daleke zemlje, bio u velikoj opasnosti, jer su sve puteve presekle vojske varvarskih naroda, ali je nakon prizivanja Jefrema po imenu, i govorenja, *"Sveti Jefreme pomози mi"*, izbegao opasnosti, prezreo strah od smrti i, mada je bio izgubio svaku nadu, bezbedno stigao kući. Na kraju ovog Govora, Gregorije zaziva Jefrema na sedeći način:

*"Ali ti, o Jefreme, pomažući sad kod božanskog oltara, i žrtvujući Princu života, i najsvetijem Trojstvu, zajedno sa anđelima; seti se svih nas, i zadobij nam oproštaj naših greha, da možemo da uživamo večnu sreću carstva nebeskog."*

Isti Gregorije, u svom Govoru o mučeniku Teodoru, pisanom 381. godine, ovako opisuje moć tog mučenika, i aktivnosti naroda:

*"Ovaj mučenik"*, kaže on, *"prošle godine je smirio varvarsku oluju i zaustavio strašni rat divljačnih i okrutnih Skita. ... Ako je ikome dopušteno da odnese prašinu kojom je taj grob pokriven, u kojem telo ovog mučenika počiva, ta prašina se prihvata kao dar, i*

sakuplja da se položi kao stvar od velike vrednosti. Jer doticati mošti same, ako se ikakva takva velika sreća ikad desi; kako je velika ta milost, i da se ne može steći bez najusrdnijih moltava, znaju dobro oni koji su je stekli. Jer kao živo i zdravo telo, oni koji ga vide prigranjuju ga, prinoseći ga svojim očima, ustima, ušima i svim organima čula, a zatim sa osećanjem lijući suze na tog mučenika, kao da je on čitav i javlja im se; oni prinose usrdne molitve da on posreduje za njih kao zastupnik, moleći mu se kao službeniku koji služi kod Boga, i prizivajući ga kao onog koji prima darove kad god to hoće." Naposljetku, Gregorije zaključuje taj Govor ovom molitvom: "O Teodore, želimo mnoge blagoslove; posreduj i preklinji za svoju zemlju pred opštim carem i Gospodom; jer zemlja Mučenika je mesto njegovog stradanja, i njegovi su građani, braća i rodbina oni koji ga imaju, brane, veličaju i odaju mu počat. Bojimo se nesreća, očekujemo opasnosti; bezbožni Skiti nisu daleko, spremni su da zaratuju protiv nas. Kao vojnik bori se za nas, kao mučenik upotrebi slobodu govora za svoje sluge. Moli se za mir, da ovi javni sastanci ne prestanu, da divlji i bezbožni varvarin ne može bešnjeti protiv hramova i oltara, da profani i bezbožni ne može gaziti po svetim stvarima. Mi priznajemo za dobrotu primljenu od tebe to što smo sačuvani bezbedni i čitavi, molimo se za slobodu od opasnosti u vremenu koje dolazi; i ako bude potrebe za većim posredovanjem i odvrćanjem molitvom, sazovi hor svoje braće mučenika i u zajednici s njima posreduj za nas. Neka molitve mnogih pravednih očiste greha mnoštva i naroda; uzmoli Petra, pobudi Pavla, i Jovana božanskog i voljenog učenika, da oni mogu biti zagovornici za crkve koje su podigli, za koje su bili u lancima, za koje su pretrpeli opasnosti i smrti; da obožavanje idola ne može dići glavu protiv nas, da jeresi ne mogu izbijati kao trnje u vinogradu, da kukolj izrasli ne može ugušiti pšenicu, da stena lišena prave rose ne može biti protiv nas, i stvarati jalovu moć reči lišene korena; već da silom molitava tvojih i tvojih družbenika, o divni čoveče i istaknuti među mučenicima, opšta zajednica hrišćana može postati jedno žitno polje."

Isti taj Gregorije Nisen, u svojo besedi po smrti Melecija, biskupa Antiohije, propovedao je u Konstantinopolju iste godine, 381., pred biskupima celog Istoka sakupljenim na Drugom opštem saboru, i ovako govorio o Meleciju.

"Mladoženja", kaže on, "nije uzet od nas; on stoji usred nas, mada ga ne vidimo; on je sveštenik u najunutrašnjijim mestima, i licem u lice posreduje pred Bogom za nas i grehe naroda."

Ovo nije bila govornička figura, već Gregorijevo stvarno mišljenje, što se može razumeti iz onoga što smo naveli od njega u pogledu Jefrema i Teodora; i kako je Gregorije propovedao ovo pred Saborom Konstantinopolja, možete otuda znati, kaže Baronije, da je on ispovedao ono što je celi taj Sabor, a s njim i cela Crkva tih delova, verovao, naime, da sveci na nebu upućuju pred Bogom molitve za nas (Ad. an. 381, Sect. 41.).

Jefrem Sirus, još jedan istaknuti kaluđer, koji je bio savremenik Basilov, i umro iste godine, na kraju svoje Pohvale ili Govora o Bazilu, tada tek umrlom, priziva ga na ovaj način: *"Posreduj za mene, vrlo bednog čoveka; i seti me se svojim posredovanjima, o Oče; ti koji si jak, moli za mene koji sam slab; ti koji si marljiv, za mene koji sam nemaran; ti koji si vedar, za mene koji sam težak; ti koji si mudar, za mene koji sam budalast. Ti koji imaš pohranjeno bogatstvo svih vrlina, budi vodič meni koji sam prazan od svakog dobrog dela."* Na početku svoje Pohvale četrdesetorici mučenika, pisane u isto vreme, on ih ovako zaziva: *Pomozite mi zato, o vi sveci, svojim posredovanjem; i, o vi voljeni, svojim svetim molitvama; da Hristos svojom milošću može upravljati mojim jezikom da govori"*, itd, a zatim spominjući majku jednog od tih četrdeset mučenika zaključuje svoj Govor ovom molitvom: *"Preklinjem te, o sveta, verna i blažena ženo, moli se za mene svecima, govoreći: Posreduj za tu pobedu u Hristu, za najmanjeg i najbednijeg Jeferma, da može naći milost, i milošću Hristovom biti spašen."* I opet, u svojoj drugoj Besedi ili Govoru o pohvalama svetih Hristovih mučenika, on im se obraća ovako: *"Prklinjemo vas presveti mučenici, da posredujete kod Gospoda za nas bedne grešnike, spopadnute nečistoćom nemarnosti, da on ulije svoju božansku milost u nas";* a kasnije, pred kraj istog govora:

*"Sad vi presveti i preslavni mučenici Božji, pomozite meni bednom grešniku svojim molitvama, da u onom strašnom času mogu zadobiti milost, kad se obznane tajne svih srca. Ja sam danas postao prema vama, presveti mučenici Hristovi, takoreći jedan bezvredan i nevešt peharnik; jer sam dao sinovima i braći vaše vere pehar izvrsnog vina vašeg ratovanja, sa izvrsnom trpezom vaše pobede, bogatom svim vrstama birane hrane; nastojao sam, sa svim osećanjem i željom svog uma, da ponovo stvorim vaše očeve i braću, rodbinu i prijatelje, koji svakodnevno sedaju za taj sto. Jer, gle, oni pevaju, i sa ushićenjem i radošću slave Boga, koji je krunisao vaše vrline, postavljajući na vaše presvete glave nepropadljive i nebeske krune; oni sa prevelikom radošću stoje oko svetih*

*moštiju vašeg mučeništva, želeći blagoslov, i da razdelite svete lekove, i za telo i za duh. Kao dobri učenici i verni službenici našeg dobrostivog Gospoda i Spasitelja, spustite stoga blagoslov na njih sve; i na mene takođe, mada slabog i neznatnog, koji primivši snagu vašim zaslugama i posredovanjima, pevam sa svom predanošću svog uma himnu u vašu hvalu i slavu pred vašim svetim moštima. Zato vas preklinjem da stanete pred presto božanskog Veličanstva za mene Jefrema, zlog i bednog grešnika, da vašim molitvama mogu da zaslužim da steknem spasenje, i s vama da uživam večnu sreću milošću i blagodaću našeg Gospoda i Spasitelja Isusa Hrista, kojem neka je sa Ocem i Svetim Duhom hvala, čast i slava uvek. Amin."*

Iz onoga što je navedeno iz govora Basila, dva Gregorija i Jefrema, možemo razumeti da je klanjanje svecima bilo ustanovljeno među kaluderima i njihovim poštovateljima u Egiptu, Fenikiji, Siriji i Kapadokiji, pre godine 378., što je godina u kojoj su Basil i Jefrem umrli. Hrizostom nije živio mnogo kasnije; on je propovedao u Antiohiji gotovo sve vreme Teodosija Velikog, i u svojim Besedama ima mnogo ohrabrivanja za ovu vrstu praznoverja, kao što se to može videti iz njegovih Govora o Sv. Juliji, sv. Pelagiji, mučeniku Ignaciju, o Sudbini i Providenju, o mučenicima uopšte, o sv. Bereniki i sv. Prosdoku (Prosdoce), o Juventinu i Maksimu, o imenu Groblja (Coemetery), itd. Tako u svojoj Besedi o Bereniki i Prosdoku kaže: "*Možda gorite ne malom ljubavlju za ove mučenike; stoga sa ovim žarom padnimo pred njihove mošti, obgrlimo njihove lesove. Jer lesovi mučenika imaju veliku vrlinu, isto kao što i kosti mučenikâ imaju veliku muć. Ne samo na dan ovog praznika, već i u drugim danima obraćajmo se njima, zazivajmo ih, i preklinjimo ih da budu naši zaštitinici; jer oni imaju veliku moć i delotvornost, ne samo dok su živi, već i posle smrti; i mnogo više posle smrti nego pre. Jer sad oni nose oznake ili belege Hrista; i kad oni pokazuju te oznake, oni mogu steći sve stvari Cara. Videći, dakle, da oni obiluju takvom delotvornošću, i imaju tako mnogo prijateljstva s njim, i mi takođe, kad stalnim prisustvom i posećivanjem njih uvedemo sebe u njihovo poznavanje, možemo njihovom pomoći steći milost Božju."*

Konstantinopolj je bio bez ovih praznoverja dok tamo nije došao Gregorije Nezianzen 379. godine; ali za nekoliko godina i on je bio njime zapaljen. Rufin nam kaže da je, kad je car Teodosije kretao protiv tiranina Evgenija, što je bilo 394. godine, išao sa sveštenicima i narodom u sva mesta molitve, ležao ničice u kostreti pred svetištima

mučenikâ i apostolâ, i "*molio se za pomoć posredstvom svetaca*" (Hist. Eccl. I. 2. c. 23.). Sozomen dodaje da je, kad je car odmarširao sedam milja od Konstantinopolja protiv Eugenija, ušao u jednu crkvu koju je sagradio Jovanu Krstitelju, i "*prizivao Krstitelja u pomoć*".

Hzizostom kaže: "*On koji je odeven u purpur, prilazi da obgrli te grobnice, i zanemarivši svoje dostojanstvo, stoji moleći usrdno svece da posreduju za njega kod Boga; i on koji ide okrunjen dijamantom, upućuje svoje molitve onome koji je pravio šatore, i ribaru, kao svojim zaštitnicima* (Ho. 66. ad populum, circa finem & Hom. 8, 27 u Mat. Hom. 42,43. u Gen. Hom. Hom. I u 1. Sol.). A na drugom mestu: "*Gradovi su išli zajedno ka grobovima mučenikâ, i ljudi gore ljubavljaju prema njima*" (Exposit. in Psal. 114. sub finem.).

Ova praksa slanja moštiju iz mesta u mesto radi činjenja čuda, i time raspirivanja posvećenosti narodâ mrtvim svecima i njihovim moštima, i uspostavljanje religije prizivanja njihovih duša, trajala je samo do sredine vladavine Teodosija Velikog, jer ju je on zabranio ediktom. Posle ovoga su oni ispunili polja i puteve oltarima podignutim mučenicima, za koje su se pretvarali da su ih otkrili snovima i otkrivenjima; a ovo je dovelo do donošenja 14. kanona Petog saveta u Kartagini, 398. godine. Ovi oltari služili su za prizivanje svetaca ili mučenika pokopanih, ili navodno pokopanih pod njima. Prvo su crkve u svim mestima ispunjene moštima ili navodnim moštima mučenikâ, radi njihovog prizivanja u crkvama; zatim su polja i putevi ispunjeni oltarima, radi njihovog prizivanja svugde; a ovu novu religiju su kaluderi uspostavili po celom Grčkom carstvu pre pohoda cara Teodosija protiv Eugenija, a ja mislim pre njegovog gore spomenutog edikta, godine 386.

Ista religija klanjanja Mahuzimima brzo se proširila i u Zapadno carstvo; ali Danilo u svom proročanstvu opisuje uglavnom stvari učinjene među narodima koje uključuje telo treće zveri.

## DEO II

### BIBLIJSKA PROROČANSTVA KNJIGE OTKRIVENJE

#### *POGLAVLJE I Uvod, koji se tiče vremena kad je Apokalipsa bila pisana*

Irinej je uveo mišljenje da je "*Apokalipsa*" (ili biblijska knjiga "Otkrivenje") pisana u vreme Donicijana; ali on je i odlagao pisanje nekih drugih svetih spisa, i trebalo je da smesti "*Apokalipsu*" posle njih; mogao je možda čuti od svog gospodara Polikarpa da je ovaj primio ovu knjigu od Jovana otprilike u vreme Domicijanove smrti; ili je zapravo Jovan mogao sam u to vreme da je ponovo objavi, odakle je Irinej možda pomislio da je ona tek tad napisana. Euzebij u svojoj "*Hronici*" i "*Crkvenoj istoriji*" sledi Irineja; ali kasnije (Dem. Evang. I. 3.), u svojim "*Evandeoskim demonstracijama*" on povezuje proterivanje Jovana na Patmos sa smrću Petra i Pavla; tako čine (Vid. *Pamclium* in notis ad Tertull. de Praecrititionibus, n. 215. & Hieron. I. contra *Jovinianum*, c. 14. Edit. Erosmi.) i Terulijan i Pseudo-Prohor, kao i prvi autor, ko god da je to bio, one vrlo stare priče da je Jovana Neron stavio u posudu vrelog ulja, i kad je ovaj izašao nepovređen, proterao ga na Patmos. Mada ova priča može biti samo fikcija, ipak je ona zasnovana na predanju prvih hrišćana da je Jovan proteran na Patmos u danima Nerona. Aretas (Areth. c. 18, 19) na početku svog Komentara navodi mišljenje Irineja iz Euzebija, ali ga ne sledi; jer kasnije potvrđuje da je Apokalipsa bila napisana pre razorenja Jerusalima, i da su predašnji komentatori objasnili šesti pečat tog razaranja.

Sa mišljenjem prvih komentatora slaže se i predanje crkava u Siriji, sačuvano do danas u naslovu sirijske verzije Apokalipse, koji glasi: "*Otkrivenje koje je Jovanu evanđelisti učinio Bog na ostrvu Patmosu, na koje ga je prognao Neron cezar.*" Isto potvrđuje i jedna priča koju prenosi Euzebij (Hist. Eccl. I. 3. c. 23.) od Klementa Aleksandrijskog, i drugih starih autora, u pogledu jednog mladića kojeg je Jovan, nešto posle svog povratka sa Patmosa, poverio na brigu biskupu nekog grada. Taj biskup ga je vaspitavao, podučavao i najzad krstio; ali je odrekavši se njegove brige, taj mladić onda zapao u loše društvo i počeo postepeno prvo da banči i odaje se porocima, a zatim da zloupotrebljava i kvari one koje je sretao noću; najzad je postao tako beznadežan da su ga njegovi družbenici, postavši banda drumskih razbojnika, učinili svojim kapetanom; i, kaže Hrizostom (Chrysost. ad Theodorum lapsus.), ostao je njihov kapetan još dugo vremena. Najzad je Jovan, vrativši se u taj grad, i čuvši šta je urađeno, odjahao do tog lopova; i, kad je ovaj iz poštovanja prema svom starom gospodaru, pobegao, Jovan je jahao za njim, ponovo ga pozvao i vratio Crkvi. Ovo je priča mnogih godina, i zahteva to da se Jovan vratio sa Patmosa, pre u vreme smrti Nerona nego Domicijana; jer između smrti

Domicijana i one Jovana protekle su samo dve i po godine; a Jovan je u svojoj starosti bio tako slab (Hieron. in Epist. ad Gal. I. 3. c. 6.) da su ga nosili u Crkvu, umrevši u dobi od preko 90 godina, i stoga se za njega nije moglo pretpostaviti da je mogao da jaše za tim lopovom.

Ovo mišljenje dalje podupiru aluzije u Apokalipsi na Hram i Oltar, i sveti Grad, kao onaj koji još stoji; i na neznabošce, koji su trebali uskoro potom da gaze sveti Grad i spoljašnji Trem. Ovo potvrđuje i stil same Apokalipse, koji je ispunjeniji hebrejizmima nego njegovo Jevandjelje. Jer otuda se može zaključiti da je ona pisana kad je Jovan tek izašao iz Judeje, gde je bio navikao na sirijski jezik, i da nije napisao svoje Jevandjelje dok nije dugim razgovorom sa azijskim Grcima napustio većinu tih hebrejizama. Ovo potvrđuju i mnoge lažne Apokalipse, kao one Petra, Pavla, Tome, Stefana, Ilije i Kerinta, pisane po ugledu na onu pravu. Jer kao što su i mnoga lažna jevandelja, lažna Dela, i lažne poslanice imale za povod one prave, tako i pisanje mnogih lažnih Apokalipsi, i njihovo pripisivanje apostolima i prorocima dokazuje da je postojala jedna istinska apostolska, vrlo tražena među hrišćanima; tako se za ovu istinsku može pretpostaviti da je pisana rano, da bi moglo biti vremena u apostolskom dobu za pisanje tako mnogo lažnih posle nje, a koje su se pripisivale Petru, Pavlu, Tomi i drugima, koji su bili mrtvi pre Jovana. Kaj, koji je bio savremenik Tertulijana, priča nam (Apud Euseb. Eccl. Hist. I. 3. c. 28. Edit. *Valesii*.) da je Kerint pisao svoja Otkrivenja kao veliki apostol, i pretvarao se da su mu te vizije pokazali anđeli, utvrđujući jedan "*milenijum*" telesnih zadovoljstava u Jerusalimu posle vaskrsenja, tako da je njegova Apkalipsa jasno pisana kao imitacija Jovanove; pa ipak je on živeo tako rano, da se opirao apostolima (Epiphan. Haeres. 28.) u, ili pre prve godine Klaudija, to jest 26 godina pre smrti Nerona, i umro pre Jovana (Hieron. adv. Lucif.).

Ovi razlozi mogu biti dovoljni za određivanje vremena; a tu je i još jedan, koji smotrenim ljudima može izgledati dobar, a drugima ne. Ja ću ga predložiti, i ostaviti ga proceni svakog čoveka. Izgleda da se na Apokalipsu aludira u Petrovim poslanicama i u onoj Jevrejima, i da je stoga pisana pre njih. Takve aluzije u Poslanici Jevrejima smatram da su izlaganja koja se tiču prvosveštenika u nebeskom Tabernakulu, koji je i sveštenik i car, kakav je bio Melhisedek; i one koje se tiču "*Božje reči*", sa "*dvostrukim mačem*", ili "*milenijumskog*" počinka, "*zemlje čiji svršetak treba izgoreti*", pretpostavimo ognjenim jezerom, "*suda i žestokog gneva koji će progutati protivnike, nebeskog Grada koji ima*

temelje čiji je graditelj i tvorac Bog, oblaka svedokâ, gore Sion, nebeskog Jerusolima, duhova pravičnih ljudi učinjenih savršenim", naime vaskrsenjem, i "trešenja neba i zemlje, i njihovog uklanjanja, da novo nebo, nova zemlja i novo carstvo koji se ne mogu tresti mogu da ostanu." U Prvoj Petrovoj poslanici javljaju se ove: "Otkrivenje Isusa Hrista", dvaput ili triput ponovljeno (1. Petrova 1,7.13; 4,13; 5,1); "krv Hrista kao Jagnjeta predodređenog od osnivanja sveta" (Otkrivenje 13,8); "duhovna zgrada" na nebu (Otkrivenje 21, 1. Petrova 2,5); "Nasleđe nepropadljivo i neoskvrnjeno i koje ne iščezava, spremljeno na nebu za nas koji se čuvamo za spasenje, spremno da se otkrije u poslednje vreme (1. Petrova 1,4.5); "Carevsko sveštenstvo" (Otkrivenje 1,6; 5,10), "sveto sveštenstvo" (Otkrivenje 20,6), "sud koji počinje u Božjoj kući" (Otkrivenje 20,4.12), i "Crkva u Vavilonu" (Otkrivenje 17). Ovo su zapravo opskurnije aluzije; ali ova druga poslanica, od 19. stiha prvog poglavlja do kraja, izgleda da je jedan kontinuirani komentar na "Apokalipsu". Ovde, u pisanju crkvama u Aziji, kojima je Jovanu zapovedeno da pošalje ovo proročanstvo, on im govori da imaju "jednu sigurniju reč proročanstva", da paze na nju, "kao svetlo koje sija u tamnom mestu, dok dan ne svane, i dnevna zvezda se ne digne u njihovim srcima", to jest dok ne počnu da je razumeju; jer "nijedno proročanstvo", kaže on, "Pisma nije ni od kakvog ličnog tumačenja; proročanstvo nije dolazilo u staro vreme voljom čoveka, već su sveti ljudi Božji govorili, kako ih je pokretao Sveti Duh". Danilo sam (Danilo 8,15.16.27; 12,8.9) priznaje da ne razume vlastita proročanstva; i stoga crkve nije trebalo da očekuju tumačenje od svog proroka Jovana, već da same proučavaju ta proročanstva. Ovo je stvar o kojoj Petar govori u prvom poglavlju; a onda u drugom on nastavlja opisivanjem, iz ove "sigurne reči proročanstva, kako će da se u crkvi dignu lažni proroci", ili "lažni učitelji", izraženi kolektivno u Apokalipsi imenom "lažni prorok"; koji će da "unesu prokletstva dostojne jeresi, čak negirajući i Gospoda koji ih je iskupio", što je karakter Antihrista; "I mnogi", kaže on, "slediće njihov blud"; one koji žive na zemlji prevariće lažni prorok (Otkrivenje 13,7.12), i napiće se vinom Kurvinog kurvarstva, "zbog kojeg će se huliti na put istine"; jer je Zver puna hule (Otkrivenje 13,1.5.6); "i kroz žudnju će oni pretvornim rečima praviti robu od tebe"; jer ovi su trgovci Zemlje, koji trguju sa velikom Kurvom, i njihova roba su (Otkrivenje 18,12.13) sve stvari od cene, sa telima i dušama ljudi; "čiji sud se ne odlaže, i njihovo prokletstvo ne spava" (Otkrivenje 19,20), već će sigurno doći na njih poslednjeg dana iznanada, kao potop na "stari svet", i vatra i

sumpor na Sodom i Gomor, kad se pravedni izbave (Otkrivenje 21,3.4) kao Lot, jer *"Gospod zna kako izbavi pobožne iz iskušenjâ, i da sačuva nepravične do dana suda da budu kažnjeni"*, u ognjenom jezeru; *"ali uglavnom one koji hodaju za telesnim željama u bludu nečistoće"* (Otkrivenje 9,21; 17,2) *opijeni vinom Kurvinog bludničenja; koji preziru vlast, i ne boje se da hule na slave"*; jer je zver otvorila svoja usta protiv Boga (Otkrivenje 13,6) da huli na Njegovo ime i njegov Tabernakul, i one koji stanuju na nebu. *"Ovi, kao prirodne divlje zveri"*, desetoroga zver i dvoroga zver, ili lažni prorok, *"napravljeni da budu uzeti i uništeni"*, u ognjenom jezeru, *"hule na stvari koje ne razumeju"*; ... oni broje u zadovoljstvo da se bune za dana ... zabavljajući se vlastitim zabludama, dok se goste (Otkrivenje 18,3.7.9) s tobom, *"imajući oči pune preljube"*; jer carstva zveri žive odlično sa velikom Kurvom, i narodi su pijani od vina njenog kurvarstva. Oni su zalutali, *"sledeći puteve Valama, sina Beorovog, koji je voleo plate nepravdnosti"*, lažnog proroka (Otkrivenje 2,14) koji je učio Valaka da baci kamen spoticanja pred decu Izraelovu. *"Ovi su"* ne izvori žive vode, već *"zdenci bez vode"*; ne takvi oblaci svetaca u koje se uzdižu dva svedoka, već *"oblaci koje nosi bura"*, itd. Tako autor ove poslanice kroz celo drugo poglavlje opisuje osobine apokaliptičkih zveri i lažnog proroka, a zatim u trećem nastavlja opisujući njihovo uništene potpunije, i buduće carstvo. On kaže da će se, jer Hristov dolazak treba dugo da se odlaže, oni rugati, govoreći, *"gde je obećanje Njegovog dolaska?"* Onda opisuje iznenadni dolazak Gospoda na njih, *"kao lopova u noći"*, što je apokaliptička fraza; i *"mitemijum"*, ili *"hiljadu godina"*, koji *"su Bogu kao jedan dan; prolaženje starog neba"* i zemlje, gorenjem ognjenog jezera, i naše *"traženje novog neba i zemlje, u kojima stanuje pravednost"*.

Videći, dakle, da su Petar i Jovan bili apostoli u obrezanju, izgleda mi da su oni ostali sa svojim crkvama u Judeji i Siriji dok Rimljani nisu zaratili protiv njihovog naroda, to jest do 12. godine Nerona; da su oni sledili glavni deo svojih crkava koje su bežale u Aziju, i da je Petar otišao odatle preko Korinta u Rim; da je Rimsko Carstvo gledalo na te crkve kao na neprijatelje, jer su bili Jevreji po rođenju; i stoga je ono, da spreči njihove pobune, zatvaralo njihove vođe i prognalo Jovana na Patmos. Izgleda mi, takođe, verovatno da je Apokalipsa tamo sastavljena, i da su uskoro potom, Poslanica Jevrejima i one Petrove, pisane ovim crkvama, sa upućivanjem na ovo proročanstvo kao na ono za što su one bile naročito zainteresovane. Jer po ovim poslanicama izgleda da su one pisane u vreme

opšteg stradanja i nevolje od strane pagana, i samim tim onda kad je Carstvo zaratilo protiv Jevreja; jer do tada su pagani bili u miru sa hrišćanskim Jevrejima, isto kao i sa ostalim. Poslanica Jevrejima, pošto spominje Timotija kao povezanog sa tim Jevrejima, morala im je biti pisana posle njihovog bekstva u Aziju, gde je Timotije bio biskup, i samim tim nakon što je rat počeo, jer su Jevreji u Judeji bili stranci Timotiju. Petar izgleda da takođe zove Rim Vavilonom s obzirom na rat protiv Jevreja, i na sve bliže ropstvo, kao ono pod starim Vavilonom, kao i s obzirom na to ime u *"Apokalipsi"*, i pišući *"strancima raspršenim po celom Pontu, Galatiji, Kapadokiji, Aziji i Bitiniji"*, on izgleda podrazumeva da su oni stranci tek raspršeni Rimskim ratovima; jer oni su jedini stranci tamo koji spadaju pod njegovu brigu.

Ovaj izveštaj o stvarima slaže se najbolje sa istorijom kad se pravilno koriguje. Jer Justin (Apol. ad. Antonin. Pium.) i Irinej (Haeres. 1. I. c. 20. Vide etiam Tertullianum, Apol. c. 13.) kažu da je Simon Mag došao u Rim za vreme vladavine Klaudija, i tamo pravio trikove sa levitacijom. Pseudo-Klemens dodaje da je on tamo nastojao da leti, ali je slomio vrat zbog Petrovih molitvi. Otuda je Euzebij (Euseb. Chron.), ili pre njegov interpolator Jeronim, zabeležio da je Petar došao u Rim u drugoj godini Klaudija; ali Kiril (Cyril. Catech. 6.) biskup Jerusalima, Filaster, Sulpicije, Prosper, Maksim Taurinensis i Hegesipije mladi smeštaju ovu Petrovu pobedu u vreme Nerona. Zapravo je starije predanje bilo to da je Petar došao u Rim u danima ovog cara, kao što se može videti kod Laktancija.

Hzizostom (Hom. 70. u Mat. c. 22.) nam kaže da su apostoli ostali dugo u Judeji, a da su zatim, kad su ih Jevreji isterali, otišli među neznabošce. Ovo rasejanje bilo je u prvoj godini Jevrejskog rata, kad su Jevreji, kako nam kaže Josif, počeli da se bune i budu nasilni u svim mestima. Jer svi se slažu da su se apostoli rasuli u nekoliko područja odjednom; a Origen je odredio vreme (Apud Euseb. Eccl. Hist. I. 2. c. 25.) rekavši nam da su se na početku Judejskog rata apostoli i učenici našeg Gospoda raspršili po svim narodima; Toma u Partiju, Andrija u Skitiju, Jovan u Aziju, a Petar prvo u Aziju, gde je propovedao onima u rasejanju, a odatle u Italiju. Dionicije Korintski kaže (Euseb. Hist. I. 2. c. 25.) da je Petar otišao iz Azije preko Korinta u Rim, i svi stari spisi se slažu da su Petar i Pavle tamo bili mučenici pred kraj Neronove vladavine. Marko je otišao sa Timotijem u Rim (2. Timotiju 4,11, Kološanima 4,10). Silvan je bio Pavlov pomoćnik, a

po Petrovim pratiocima, spomenutim u njegovoj Prvoj poslanici, možemo znati da je pisao iz Rima, i stari spisi se generalno slažu da je u svojoj poslanici pod "Vavilonom" podrazumevao Rim. Njegova Druga poslanica bila je pisana istim rasejanim strancima sa Prvom (2. Petrova 3,1), i u njoj on kaže da im je Pavle pisao o istim stvarima, a takođe i u njegovim drugim poslanicama, *stihovi 15, 16*. Sad, pošto nema druge Pavlove poslanice ovim strancima pored one Jevrejima, tako u ovoj poslanici, poglavlje 10, stihovi 11,12, nalazimo uveliko sve one stvari o kojima je Petar govorio, i na koje ovde upućuje; naročito *"prolaženje starog neba i zemlje, i uspostavljanje jednog nepokretnog nasleđa"*, sa opominjajem na milost, jer je Bog, prema izopačenim, *"proždiruća vatra"* (Jevrejima 12,25.26.28.29).

Odredivši vreme pisanja Apokalipse, ne moram mnogo da pričam o njenoj istini, pošto je ona bila toliko tražena u prvim vremenima da su mnogi nastojali da je oponašaju, krivotvoreći *"Apokalipse"* pod apostolskim imenima; i sami apostoli, kako sam upravo pokazao, proučavali su je, i koristili njene fraze; tako je stil Poslanice Jevrejima postao mističniji od onog drugih Pavlovihi poslanica, a stil Jovanovog Jevandelja figurativniji i veličanstveniji od onog drugih Jevandelja. Ne vidim da je Hristos nazvan Božjom rečju ni u jednoj knjizi Novog zaveta pisanoj pre Apokalipse; stoga sam mišljenja da je taj jezik uzet iz ovog proročanstva, kao i mnoge druge fraze u ovom Jevandelju, takve kao one o *"Hristu kao o svetlu koje obasjava svet, Božjem jagnjetu koje odnosi grehe sveta, mladoženji, onome koji svedoči, onome koji je sišao s neba, Božjem sinu"*, itd. Justin Mučenik, koji je unutar 30 godina od Jovanove smrti postao hrišćanin, piše izričito da je *"neki čovek među hrišćanima koji se zvao Jovan, jedan od dvanaest apostola Hristovih, u Otkrivenju koje mu je pokazano, prorokovao da će oni koji veruju u Hrista živeti hiljadu godina u Jerusalimu"*.

A nekoliko redova pre toga on kaže: *"Ali ja, i svi koji su hrišćani, u svim stvarima ispravni u svom mišljenju, verujemo da će biti vaskrsenje tela, i hiljadugodišnji život u Jerusalimu izgrađenom, ukrašenom i uvećanom."* Ovo je isto kao da kaže da su svi pravi hrišćani u tom ranom dobu primili ovo proročanstvo; jer u svim dobima, svi koji su verovali u tu hiljadu godina, primali su Apokalipsu kao temelj svog mišljenja; i ja ne znam nijedan suprotan primer. Papias, biskup Hijerapolja, čovek iz apostolskog doba i jedan od Jovanovih vlastitih učenika, ne samo da je učio doktrini o hiljadu godina, već je i

tvrdio da je "*Apokalipsa*" pisana božanskim nadahnućem. Melito, koji je delovao uskoro posle Justina, napisao je jedan komentar o tom proročanstvu; a on, kao biskup Sarda - jedne od sedam Crkava - nije mogao da ne zna za njihovo predanje o tome, niti se nametnuti njima. Irinej, koji je bio Melitov savremenik, pisao je mnogo o "*Apokalipsi*", i rekao da je "*broj 666 bio u svim starim i potvrđenim primercima; i da su mu to potvrdili i oni koji su vidali Jovana licem u lice*", misleći nesumnjivo na svog gospodara Polikarpa kao na jednog od njih. U isto vreme je nju potvrdio Teofil, biskup Antioha (Euseb. Hist. I. 4. c. 24.), kao i Tertulijan, Kliment Aleksandrijski i Origen, uskoro potom; a njihov savremenik Hipolit Mučenik, mitropolit Arabljana, napisao je (Hieron.) jedan komentar o njoj. Sve ovo su bili ljudi starine, koji su delovali unutar sto i dvesta godina posle Jovanove smrti, i najčuveniji u crkvama tih vremena. Uskoro potom je Viktorin Piktaviensis napisao još jedan komentar o njoj; a on je živio u vreme Dioklecijana. Ovo sigurno može biti dovoljno da pokaže kako je "*Apokalipsa*" bila primana i proučavana u prvim vekovima; i zapravo ne nalazim nijednu knjigu Novog zaveta toliko potvrđene autentičnosti, ili toliko komentarisane, kao što je ova. To proročanstvo kaže: "*Blažen koji čita, i oni koji čuju reči ovog proročanstva, i drže stvari zapisane u njemu.*" Ovo je podsticalo prve hrišćane da je toliko proučavaju dok težina njenog razumevanja nije učinila da od nje odustanu, i da komentarišu više druge knjige Novog zaveta. Ovo je bilo stanje "*Apokalipse*" dok nerazumevanje tih hiljadu godina nije dovelo do predrasude prema njoj; i dok Dionizije iz Aleksandrije, primećujući kako ona obiluje stranim izrazima, to jest hebrejizmima, nije doveo tu predrasudu tako daleko da su mnogi Grci 4. veka posumnjali u tu knjigu. Ali dok su Latini, i veliki deo Grka, uvek zadržavali Apokalipsu, a ostatak sumnjao samo iz predrasude, to nikako ne narušava njen autoritet.

Ovo proročanstvo naziva se "*Otkrivenjem*", s obzirom na "*knjigu istinitu*", za koje je Danilu bilo zapovedeno da je "*zatvori i zapečati, do vremena kraja*". Danilo ju je zapečatio "*do vremena kraja*"; a dok to vreme ne dođe, Jagnje otvara te pečate; i kasnije Dva svedoka prorokuju iz nje mnogo vremena u kostreti, pre nego što se uzdignu u nebo u oblaku. Sve ovo se svodi na to da ova proročanstva Danila i Jovana ne treba da se razumeju do vremena kraja; ali neki treba da proriču iz njih u unesrećenom i žalosnom stanju jedan dugi vremenski period, i to samo nejasno, tako da preobrate samo nekolicinu. "*Onda će*", kaže Danilo, "*mnogi ići na sve strane, i znanje će se povećati*". Jer Jevandelje

se mora propovedati po svim narodima pre velike nevolje, i kraja sveta. Mnoštvo koje nosi palme, izašlo iz ove velike nevolje, ne može biti bezbrojno iz svih naroda, osim ako nije takvim učinjeno propovedanjem Jevandelja, pre nego što ona dode. Mora postojati kamen izrezan iz gore bez (rada) ruku, pre nego što on padne na nožne prste Lika, i postane velika planina i ispuni zemlju. Jedan anđeo mora leteti posred neba sa večnim Jevandeljem da propoveda svim narodima, pre nego što Vavilon padne, i Sin čovečji požanje svoju žetvu. Dva Proroka moraju se uzdići u nebo u oblaku pre nego što carstva ovog sveta postanu carstva Hrista. Dakle, deo ovog proročanstva je to da ono ne treba da se razume pre poslednjeg vremena ovoga sveta; i stoga ide u prilog proročanstvu to što još nije shvaćeno. Ali ako se poslednje vreme, vreme otvaranja ovih stvari, sad približava, kako po velikim uspesima skorašnjih tumača izgleda, imamo više ohrabrenja nego ikad da pogledamo u te stvari. Ako se približava opšte propovedanje jevandelja, onda uglavnom nama i našem potomstvu pripadaju ove reči: "*U vreme kraja mudri će razumeti, ali nijedan od bezbožnih neće razumeti*" (Danilo 8,4.10). "*Blažen je onaj koji čita, i oni koji slušaju reči ovog proročanstva, i drže ove stvari koje su zapisane u njemu*" (Otkrivenje 1,3). Ludost tumača je što predskazuju vremena i stvari po ovom proročanstvu, kao da je Bog planirao da ih učini prorocima. Tom naglošću oni ne izlažu preziru samo sebe, već i proročanstvo. Božji plan je umnogome bio drugačiji. On je dao ovo i proročanstva Starog zaveta ne da zadovolji radoznalost ljudi osposobljavajući ih da unapred znaju stvari, već da se, nakon što se ispune, mogu tumačiti tim događajem, i da se time Njegovo Providenje, a ne ti tumači, obznani svetu. Jer događanje stvari predskazanih mnogo vekova ranije biće onda ubedljiv argument da svetom upravlja to providenje; jer kao što je malo i opskurnih proročanstava u pogledu Hristovog dolaska trebalo da ustanovi hrišćansku religiju, koju su svi narodi otada pokvarili, tako mnogim i jasnim proročanstvima u pogledu stvari koje treba da se urade pri Hristovom drugom dolasku nije cilj samo predskazivanje već i postizanje oporavka i ponovnog uspostavljanja te dugo zaboravljane istine, i carstva u kojem stanuje pravednost. Događanje će dokazati "*Apokalipsu*"; i to proročanstvo, tako dokazano i shvaćeno, otvoriće stare proroke, i svi zajedno će obznaniti istinsku religiju, i uspostaviti je. Jer onaj koji hoće da razume stare proroke mora početi s ovim; ali još nije došlo vreme za njihovo savršeno razumevanje, jer do glavne revolucije predskazane u njima još nije došlo. "*U danima glasa sedmog anđela, kad on počne da se čuje, tajna*

*Božja biće završena, kako je to objavio svojim slugama prorocima; a onda će carstva ovog sveta postati carstva našeg Gospoda i njegovog Hrista, i vladace zauvek*" (Otkrivenje 10,7; 11,15). Već se toliko tog proročanstva ispunilo, da svi oni koji će potruditi u ovom proučavanju, mogu da uvide dovoljne primere Božjeg providenja; ali tada će značajne revolucije koje su predskazivali svi sveti proroci odjednom privući ljudski pogled na razmatranje predskazanja i jasno ih protumačiti. Do tada se moramo zadovoljiti tumačenjem onoga što se već ispunilo. Među tumačima poslednjeg vremena ima malo koga poznatog da nije napravio neko otkriće vredno znanja; otuda mi se čine da je Bog pred njegovim otvaranjem. Uspeh drugih doveo me na njegovo razmatranje; i ako sam uradio ijednu stvar koja može biti korisna sledećim piscima, ostvario sam svoj plan.

## POGLAVLJE II *O vezi koju Apokalipsa Jovanova ima sa Mojsijevom Knjigom Zakona, i sa klanjanjem Bogu u Hramu*

"Apokalipsa" Jovanova pisana je istim stilom i jezikom kao i Danilova proročanstva, i ima istu vezu sa njima koja ona imaju jedna sa drugim, tako da sva ona zajedno čine samo jedno potpuno proročanstvo; na sličan način ona se sastoji iz dva dela, uvodnog proročanstva i njegovog tumačenja.

Ovo proročanstvo podeljeno je na sedam sukcesivnih delova, otvaranjem sedam pečata knjige za koju je Danilu bilo zapovedeno da je zapečati; otuda se ona i zove "Apokalipsa" ili "Otkrivenje Isusa Hrista". Vreme sedmog pečata dalje je podeljeno na osam sukcesivnih delova - tišinom na nebu od pola sata, i sukcesivnim trubljenjem sedam truba; sedma truba trubi na bitku velikog dana Boga Svemogućeg, kojom će "carstva ovog sveta postati carstva Gospoda i njegovog Hrista", i kojom su uništena ona koja su uništila zemlju.

Tumačenje počinje rečima: "I hram božji otvori se na nebu, i u Njegovom hramu ugleda se Kovčeg zaveta", i nastavlja se do kraja proročanstva. Hram je scena vizija, a vizije u Hramu odnose se na praznik sedmog meseca, jer su jevrejske stvari bile tipične za stvari koje će doći. Pasha je bila povezana sa prvim Hristovim dolaskom, a praznici sedmog meseca sa Njegovim drugim dolaskom; Njegov prvi dolazak je, dakle, bio prošao pre nego što je ovo proročanstvo dato, a na praznike sedmog meseca se ovde samo aludira.

Na prvi dan tog meseca, ujutro, prvosveštenik je palio svetiljke; a u aluziji na to, ovo proročanstvo počinje vizijom nekoga kao "*Sina čovečjeg*" u prvosveštenskoj odeći, koji se pojavljuje kao usred sedam zlatnih svećnjaka, ili naspram njihove sredine, paleći svetiljke, koje su izgledale kao štap od sedam zvezda u njegovoj desnoj ruci; a ovo paljenje bilo je vršeno slanjem sedam poslanica anđelima ili biskupima sedam Crkava Azije, koje su u ta prva vremena osvetljavale Hram ili Katoličku crkvu. Te poslanice sadrže opomene protiv približavajućeg otpadništva, i stoga su povezane sa vremenima kad je otpadništvo počelo snažno da deluje, a pre nego što je preovladalo. Ono je počelo da deluje u apostolskim danima, i trebalo je da traje "*dok se ne otkrije čovek greha*". Ono je počelo da deluje u učenicima Simona, Menandra, Karpokrata, Kerinta, i onih vrsta ljudi koji su upili metafizičku filozofiju neznabožaca i kabalističkih Jevreja, i otuda bili zvane gnosticima. Jovan ih zove "*antihristima*", govoreći da u njegovo vreme ima mnogo "*antihristâ*". Ali ovi, pošto su ih osudili apostoli i neposredni učenici apostolâ, nisu dovodili Crkve ni u kakvu opasnost u toku otvaranja prva četiri pečata. Vizije pri otvaranju ovih pečata povezane su samo sa građanskim dešavanjima paganskog Rimskog Carstva. Tako dugo su i preovlađivale apostolske tradicije, i čuvala Crkvu u njenoj čistoti, i stoga dešavanja Crkve ne počinju da se razmatraju u ovom proročanstvu pre otvaranja petog pečata. Ona je tad počela da pada, i postale su joj potrebne opomene, pa je stoga opominjana ovim poslanicama, dok otpadništvo nije preovladalo i dok nije došlo do njega, što je bilo pri otvaranju sedmog pečata. Te opomene u ovih sedam poslanica odnose se, dakle, na stanje Crkve u vremenima petog i šestog pečata. Kod otvaranja petog pečata, Crkva se čisti od licemera jednim velikim progonom. Kod otvaranja šestog, ono što je smetalo - uklonjeno je s puta, naime, pagansko Rimsko carstvo. Kod otvaranja sedmog, otkriva se čovek greha. Na ova vremena se odnosi ovih sedam poslanica.

Sedam anđela, kojima su ove poslanice pisane, odgovaraju sedmorici Amark-holima (Amarc-Holim), koji su bili sveštenici i glavni službenici Hrama, i imali zajednički ključeve kapija Hrama, sa onima Riznicâ, i određivali pravac, raspored i nadzor nad svim stvarima u Hramu.

Nakon što su svetiljke upaljene, Jovan je ugledao "*vrata Hrama otvorena*", i "*glasom kao trubnim*" bio pozvan na istočnu kapiju velikog trema, da vidi vizije; i "*gle, postavljen bi presto*", tj. sedište milosti na Kovčegu zaveta, koji su Jevreji poštovali kao "*presto Božji*".

*među heruvimima*” (2. Mojsijeva 25,2, Psalam 99,1). *"I onaj koji sedaše na njemu beše na izgled kao kamen jaspis i sardoniks"*, to jest jedne maslinaste boje, jer je narod Judeje te boje. *"I"*, pošto je Sunce tad bilo na istoku, *"duga beše oko prestola"*, znak slave. *"A oko prestola behu četiri i dvadeset* (u Daničićevom prevodu: *"dvadeset četiri"* - prim. prev.) *sedišta; što odgovara odajama četiri i dvadeset prinčeva sveštenikâ, dvanaest na južnoj strani, i dvanaest na severnoj strani Sveštetičkog trema. "A na sedištima sedahu četiri i dvadeset starešina, obučenih u belo, sa krunama na glavama; koji predstavljaju prinčeve četiri i dvadeset nizova sveštenika obučenih u lan. I sa prestola sevahu munje i gromovi, i glasovi"*, naime blesci vatre na oltaru za vreme jutarnje žrtve, i grmeći glasovi onih koji su trubili u trube, i pevali na istočnoj kapiji Sveštetičkog trema; jer ovi su pošto su bili između Jovana i prestola njemu izgledali kao da izlaze iz prestola. *"I beše sedam svetiljki goruće vatre"*, u Hramu, *"pred prestolom, koje su sedam duhova Božjih"*, ili anđela sedam Crkava, predstavljenih sa sedam zvezda na početku ovog proročanstva. *"I pred prestolom beše jezero od stakla čistog kao kristal"*; mjedeno more između pokrivenih ulaza Hrama i Oltara, ispunjeno čistom vodom. *"A usred prestola, i oko prestola, behu četiri živa bića puna očiju napred i pozadi"*; to jest, jedno živo biće pred prestolom i jedno iza njega, izgledajući Jovanu kao da su usred prestola, i po jedno na obe strane kruga oko prestola, da bi predstavljale mnoštvom svojih očiju narod koji stoji na četiri strane trema naroda. *"I prvo živo biće beše kao lav, a drugo kao tele, a treće imaše ljudsko lice, a četvrto beše kao orao u letu."* Narod Izraela je u pustinji logorovao oko Tabernakula, i na istočnoj strani bila su tri plemena pod zastavom Jude, na zapadnoj tri plemena pod zastavom Jefrema, na južnoj tri pod zastavom Ruvima, a na severnoj tri pod zastavom Dana (4. Mojsijeva 2). A zastava Jude bio je lav, ona Jefremova vo, Ruvimova čovek, a Danova orao, što Jevreji potvrđuju. Otuda su bili oblikovani ornamenti *"Heruvima"* i *"Serafima"*, da predstavljaju narod Izraela. Jedan Heruvim imao je jedno telo sa četiri lica: lica lava, vola, čoveka i orla, koja gledaju na četiri nebeska vetra, bez okretanja, kao u Jezekiljevoj viziji (1. poglavlje njegove knjige). A četiri Serafima imala su ista četiri lica sa četiri tela, po jedno lice svakom telu. Ova četiri živa bića su, dakle, četiri Serafima koja stoje na četiri strane trema naroda; prvi na istočnoj strani sa glavom lava, drugi na zapadnoj sa glavom vola, treći na južnoj sa glavom čoveka, a četvrti na severnoj sa glavom orla; a sva četiri označavaju zajedno dvanaest plemena Izraela, iz kojih su zapečaćene sto četrdeset četiri

hiljade (Otkrivenje 7,4). *"I te četiri životinje imahu svaka po šest krila"*, dva za svako pleme, ukupno dvadeset četiri krila, što odgovara dvadeset četirima nivoima naroda. *"I behu pune očiju unutra"*, ili pod svojim krilima. *"I ne mirovahu ni noću ni danju"*, ili pri jutarnjim i večernjim žrtvama, *"govoreći, svet, svet, svet Gospod Svemogući, koji je bio, i jeste, i koji će doći"*. Ova živa bića su, dakle, Serafimi, koji su se javili Isaiji u viziji, kao i u ovoj u Apokalipsi (Isaija 6). Jer tamo je takođe Gospod seo na presto u hramu, a serafimi, svaki sa po šest krila, pevali: *"Svet, svet, svet Gospod nad vojskama. I kad ove životinje odaju slavu i čast i hvale Njemu koji sedi na prestolu, koji živi za uvek i uvek, četiri i dvadeset starešina"* idu u Hram, i tamo *"padaju pred njim koji sedi na prestolu, i klanjaju se njemu koji živi za uvek i uvek, staviše svoje krune pred presto, govoreći, Ti si dostojan, o Gospode, da primiš slavu i čast i moć, jer ti si stvorio sve stvari, i po tvojoj volji one jesu i stvorene su."* Kod jutarnjih i večernjih žrtava, čim je žrtva položena na oltar, i počne da se izliva prinos, trubile su trube, i Leviti su pevali po redu tri puta; i svaki put kad su se trube oglasile, narod je padao na tle i klanjao se. Dakle, narod se tri puta klanjao; da izraze taj broj, živa bića pevaju: *"Svet, svet, svet"*; a kad bi pesma završila, narod se molio stojeći, dok se svečanost ne bi završila. U međuvremenu su sveštenici ulazili u Hram, i tamo padali pred njim koji sedi na prestoluu, i klanjali se.

*"I Jovan vide, u desnoj ruci onoga koji sedaše na prestolu, knjigu napisanu unutra i spolja, zapečaćenu sa sedam pečata"*, naime knjigu za koju je Danilu bilo zapovedeno da je zapečati, a koja je ovde predstavljena proročkom Knjigom Zakona položenom na desnu stranu Kovčega, kao u desnoj ruci onoga koji sedi na prestolu; jer praznici i ceremonije Zakona propisani narodu u ovoj knjizi oslikavali su one stvari koje su bile predskazane u Danilovoj knjizi; a pisanje unutar i na poledini ove knjige povezano je sa sinhronim proročanstvima. *"I niko se ne nađe dostojan da otvori knjigu"* (Otkrivenje 5), osim jagnjeta Božjeg. *"I gle, usred prestola i četiri živa bića, i usred starešina"*, to jest u podnožju Oltara, *"stajaše jagnje kao zaklano"*, jutarnja žrtva; *"sa sedam rogova"*, koji su sedam crkava, *"i sedam očiju, koji su sedam duhova Božjih poslatih po celoj zemlji; I ono dođe, i uze knjigu iz desne ruke Onoga koji sedaše na prestolu; i kad uze knjigu, četiri živa bića i četiri i dvadeset starešina padoše pred Jagnjetom, imajući svaki od njih harfe, i zlatne čaše pune mirisâ, koji su molitve svetih. I pevahu novu pesmu, govoreći: Ti si dostojan da uzmeš knjigu, i otvoriš njene pečate, jer si bio zaklan, i iskupio nas Bogu svojom krvlju,*

*iz svakog roda, i jezika i naroda i plemena, i učinio nas, našem Bogu, carevima i sveštenicima, i vladaćemo na zemlji".* Životinje i starešine, dakle, predstavljaju prvobitne hrišćane svih naroda; a bogoslužjenje ovih hrišćana u njihovim crkavama ovde je predstavljeno pod formom klanjanja Bogu i Jagnjetu u Hramu; Bogu za njegovo činjenje dobra u stvaranju svih stvari, a Jagnjetu za njegovo činjenje dobra u iskupljenju nas njegovom krvlju; Bogu kao onom koji sedi na prestolu i živi večno, a Jagnjetu kao uzvišenom iznad svega zaslugama svoje smrti.

*"I čuh",* kaže Jovan, *"glas anđela mnogih oko prestola i živih bića i starešina, i beše broj njihov hiljada hiljada, govoreći glasom velikim: Dostojno je jagnje zaklano da primi silu i bogatstvo i premudrost i jačinu i čast i slavu i blagoslov. I svako stvorenje, što je na nebu, i na zemlji, i pod zemljom, i što je na moru, i što je u njima, sve čuh gde govore: Onome što sedi na prestolu, i jagnjetu blagoslov i čast i slava i država va vijek veka. I četiri životinje govorahu: Amin. I četiri i dvadeset starešina padoše i pokloniše se onome što živi va vek veka."* Amin. Ovo je bilo klanjanje prvobitnih hrišćana. Bio je običaj da prvosveštenik sedam dana pre posta u sedmom mesecu, stalno biva u Hramu i proučava Knjigu Zakona, da bi mogao biti savršen u njoj u iščekivanju dana ispaštanja; tamo je službu, koja je bila raznovrsna i složena, trebalo da u potpunosti vrši on sam; deo te službe bilo je čitanje Zakona narodu; a da bi se unapredilo njegovo proučavanje te knjige, neki sveštenici, koje bi imenovao Sinedrion, bivali su s njim tih sedam dana u jednoj od njegovih odaja u Hramu, da tamo raspravljaju s njim o Zakonu, i da mu ga čitaju, i da ga i samog dovedu u duh čitanja i proučavanja. Na ovo njegovo otvaranje i čitanje Zakona tih sedam dana aludira se ovim Jagnjetovim otvaranjem pečata. Mi treba da zamislimo da tih sedam pečata počinju uveče svakog dana, jer su Jevreji počinjali svoj dan uveče, i da svečanost posta počinje ujutru sedmog dana.

Sedmi pečat je dakle otvoren na dan ispaštanja, a zatim je *"bila tišina na nebu pola sata. I jedan anđeo",* prvosveštenik, *"dođe, i stade rped oltarom, i imaše kadionicu zlatnu, i beše mu dano mnogo tamjana da dâ molitvama svih svetih na oltar zlatni pred prestolom".* Običaj je bio na druge dane da jedan sveštenik uzme vatru sa velikog Oltara u srebrnu kadionicu, ali da na ovaj dan uzme vatru sa velikog Oltara u zlatnu kadionicu, i kad je silazio od velikog Oltara, uzimao je kâd od jednog od sveštenika koji su mu ga je donosio, i išao s njim do zlatnog Oltara, i dok je prinosio kâd, ljudi su se molili napolju u

tišini, što je tišina na nebu od pola sata. Nakon što bi prvosveštenik položio kâd na Oltar, nosio bi u ruci jednu kadionicu s gorućim kâdom u svetinju nad svetnjama pred Kovčegom. "*I dim kadâ, sa molitvama svetih, dizaše se pred Boga iz anđelove ruke.*" Na druge dane postojala je izvesna mera kâda za zlatni oltar; na ovaj dan bila je veća količina i za Oltar i za Svetinju nad svetnjama, i stoga se ona zove "*mnogo kâda*". Posle ovoga "*anđeo uze kadionicu, i napuni je vatrom sa velikog Oltara, i baci je na zemlju*"; to jest, rukama sveštenika, koje pripadaju njegovom mističnom telu, on ju je bacao na zemlju izvan Hrama, za spaljivanje *jarca* koja je bila žreb za Gospoda. "*I*" kod ove i drugih popratnih žrtava, dok se ne završi večernja žrtva, "*behu glasivi, i gromovi, i munje, i zemljotres*"; to jest, glas prvosveštenika koji čita Zakon narodu, i drugi glasovi i gromovi iz truba i hramovske muzike pri žrtvama, i munje iz vatre Oltara. Pošto je svečanost dana ispaštanja završena, sedam anđela trubilo je u svoje trube, pri velikim žrtvama tokom sedmice dana Praznika senica; a pri istim žrtvama čulo se i sedam gromova, koji su muzika Hrama, i pevanje Levita, pomešano sa zvucima truba; i sedam anđela izlivaju svoje čaše gneva, koji su prinosi izlivanja tih žrtava.

Kad je otvoreno šest od ovih pečata, Jovan kaže: "*I posle ovih stvari*", to jest posle vizija šestog pečata, "videh četiri anđela gde stoje na četiri ugla zemlje i drže četiri vetra zemaljska, da ne duvaju vetar na zemlju, ni na more, niti na ikako drvo. I videh drugoga anđela gde se penje od istoka sunčanoga, koji imaše pečat Boga živoga; i povika glasom velikim na četiri anđela kojima beše dano da kvare zemlju i more, govoreći: Ne kvarite ni zemlje, ni mora, ni drveta, dokle zapečatim sluge Boga našega na čelima njihovim". Ovo pečačenje aludira na tradiciju Jevreja da je na Dan ispaštanja sav narod Izraela zapečaćen u knjigama života i smrti (Buxtorf in Synagoga Judaica, c. 18, 21). Jer Jevreji nam u svom "*Talmudu*" kažu da se na početku svake nove godine, ili prvog dana meseca "Tisrija", sedmog meseca po religijskom kalendaru, otvaraju tre knjige u sudu: knjiga života, u kojoj su zapisana imena onih koji su savršeno pravični; knjiga smrti, u kojoj su zapisana imena onih koji su ateisti ili vrlo izopačeni; i treća knjiga, onih čiji je sud odložen do Dana ispaštanja, i čija imena nisu zapisana u knjigu života i smrti pre tog dana. Prvih deset dana ovog meseca oni zovu "danim pokore", i sve te dane oni poste i veoma mnogo se mole, i vrlo su predani veri, da bi im se na taj dan gresi mogli poništiti, a njihova imena uneti u knjigu života; taj dan se stoga zove "dan ispaštanja" (ili dan

pomirenja, dan očišćenja u drugim prevodima - prim. prev.). A posle desetog dana, vraćajući se kući iz sinagoga, oni govore jedan drugom: "*Bog stvoritelj pečati te dobroj godini.*" Jer oni zamišljaju da su knjige sad zapečaćene, i da Božja presuda ostaje otada nepromenjena do kraja godine. Istu stvar označavaju i dva jarca, na čija čela prvosveštenik svake godine, na dan ispaštanja, stavlja dva žreba na kojima je zapisano "*Za Boga*" i "*Za Azazela*"; Božji žreb, označavajući ljude koji su zapečaćeni imenom Božjim na svojim čelima, a žreb Azazela, koji se šalje u pustinju, predstavljajući one koji su primili znak i ime zveri, i idu u Pustinju sa velikom Kurvom.

Pošto se, dakle, Božje sluge pečate na dan ispaštanja, možemo zamisliti da je to pečačenje sinhrono vizijama koje se javljaju po otvaranju sedmog pečata, i da je Jagnje, kad je otvorilo šest od tih pečata i videlo vizije povezane se unutrašnjošću šestog od njih, pogledalo na poledinu šestog lista, a zatim videlo "*četiri anđela kako drže sedam vetrova nebeskih, i još jednog anđela kako se diže sa Istoka sa pečatom Božjim*". Zamislite, takođe, da su anđeli koji su držali četiri vetra prva četiri od sedam anđela koji su po otvaranju sedmog pečata viđeni kako stoje pred Bogom; i da je nakon njihovog držanja vetrova "*bila tišina na nebu pola sata*"; i da je, dok su sluge Božje bile pečaćene, anđeo sa zlatnom kadionicom prineo njihove molitve sa kadom na zlatni Oltar, i čitao Zakon; i da su, čim su oni zapečaćeni, vetrovi škodili zemlji na zvuk prve trube, a moru na zvuk druge; ovi vetrovi označavajući ratove, na koje su prve četiri trube trubile. Jer kao što se prva četiri pečata razlikuju od tri poslednja pojavom četiri konjanika prema četiri vetra nebaska, tako se ratovi prve četiri trube razlikuju od onih poslednje tri, time što se predstavljaju kao *četiri vetra*, a drugi kao *tri velike nesreće*.

U jednoj Jezekiljevoj viziji (Jezekilj 9), kad je Vavilonsko ropstvo bilo nadomak, "*šest ljudi*" se pojavilo sa "*smrtonosnim*" oružjem; "*a sedmom*", koji se pojavio "*među njima obučen u belo laneno platno i pisarskim priborom za pojasom*", naređeno je "*da ide posred Jerusalima i stavlja znak na čela ljudi koji uzdišu i plaču zbog svih gnusoba koje se usred njega čine*"; a zatim je toj šestorici ljudi, kao anđelima prvih šest truba, "*naređeno*" da pobiju one ljude koji su neoznačeni. Zamislite stoga da su sto četrdeset četiri hiljade zapečaćene da se sačuvaju od zala prvih šest truba; i da najzad, propovedanjem večnog jevandolja, oni izrastaju u "*veliko mnoštvo, koje čovek ne može izbrojati, svih nacija i rodova i naroda i jezika*"; i da je na zvuk sedme trube ono izašlo iz

velike nevolje "*sa palmama*" u rukama; "*carstva ovog sveta*", ratom na koji ova truba trubi, "*postajući carstva Boga i njegovog Hrista*". Jer su Jevreji svečanost velike "*Osane*" slavili posle sedmog ili poslednjeg dana Praznika senica; Jevreji su na taj dan nosili palme u rukama, i vikali "*Osana*".

Nakon što se šest ovih anđela, koji odgovaraju šestorici ljudi sa smrtonosnim oružjem, oglasilo svojim trubama, Jagnje je u obliku "*jednog moćnog anđela sišlo sa neba obučeno u oblak, sa dugom na glavi, licem kao Suncem i stopalima kao vatrenim stubovima*", što je oblik u kojem se Hrist pojavio na početku ovog proročanstva; "*i imao je u ruci otvorenu jednu malu knjigu*", knjigu koju je tek otvorio; jer on je primio samo jednu knjigu od onoga koji sedi na prestolu, a samo on je bio dostojan da otvori i pogleda na ovu knjigu. "*I postavi svoje desno stopalo na more, a levo stopalo na zemlju, i povika velikim glasom, kao kad lav riče.*" Bio je običaj prvosveštenika na Dan ispaštanja da stane na jedno uzvišeno mesto u tremu narodâ, kod Istočne kapije Sveštenečkog trema, i čita Zakon narodu, dok su junica i jarac, koje su bile Gospodov žreb, bile spaljivane izvan Hrama. Možemo stoga pretpostaviti da on stoji na takav način da je Jovanu izgledalo da njegovo desno stopalo stoji na staklenom moru, a levo na tlu kuće; i da je on vikao velikim glasom čitajući Zakon na Dan ispaštanja. "*A kad povika, ču se sedam gromova.*" Gromovi su glas jednog oblaka, a oblak označava mnoštvo; a ovo mnoštvo mogu biti Leviti, koji su pevali gromkim glasovima, i svirali na muzičkim instrumentima pri velikim žrtvama, na sedam dana praznika Senica; tad su trubile i trube. Jer trube su trubile, a Leviti pevali naizmenično, tri puta pri svakoj žrtvi. Proročanstvo o sedam gromova nije, dakle, ništa drugo do ponavljanje proročanstva o sedam truba u drugom obliku. "*I anđeo koga sam video da stoji na moru i na zemlji podiže svoju ruku ka nebu i zakle se onim koji živi za uvek i uvek da posle sedam gromova neće biti više vremena; ali u danima sedmog anđela, kad on počne da se oglašava, tajna Božja biće završena, kako je objavio svojim slugama prorocima.*" Glasovi gromova dakle traju do kraja ovog sveta, kao i oni trubâ.

"*I glas koji sam čuo s neba*", kaže Jovan, "*govori mi opet i reče, Idi uzmi malu knjigu*", itd. "*I ja uzeh malu knjigu iz anđelove ruke, i pojedoh je; i bi u mojim ustima slatka kao med, a čim je pojedoh, u stomaku mi bi gorka. I reče mi, Moraš prorokovati opet pred mnogim narodima, i nacijama, i jezicima, i carevima.*" Ovo je uvod u jedno

novo proročanstvo, u ponavljanje proročanstva cele knjige, i aludira na Jezekilja koji je pojeo jedan svitak ili knjigu raširenu pred njim, i ispisan iznutra i spolja, pun žaljenja i jadikovanja i nesreće, ali sladak u njegovim ustima. Jedenje i pijenje označavaju sticanje i posedovanje; a jesti knjigu znači postati nadahnut proročanstvom sadržanim u njoj. To podrazumeva postajanje nadahnutim na jedan snažan i neobičan način proročanstvom cele knjige, i stoga označava živo ponavljanje celog proročanstva putem tumačenja, i ne počinje dok se ne završi prvo proročanstvo, ono o pečatima i trubama. Ona je bila slatka u Jovanovim ustima, i stoga ne počinje sa gorkim proročanstvom Vavilonskog ropstva, i neznabošcima kako bivaju u spoljašnjem tremu Hrama, i gaze sveti grad pod svojim nogama; i prorokovanjem o dva svedoka u kostreti, i njihovim udaranjem zemlje svim zlima, i time što ih zver ubija; već čim se proročanstvo o trubama završi, ono počinje slatkim proročanstvom o slavnoj Ženi na nebu, i pobedom Mihaila nad Aždajom.; a posle toga je ono gorko u Jovanovim ustima, velikim opisom vremena posle velikog otpadništva. *"I anđeo stajaše"*, na zemlji i moru, *"govoreći, Ustani i izmeri Hram Božji i Oltar, i one koji se klanjaju u njemu"*, to jest njihove tremove sa građevinama na njima, naime kvadratni trem Hrama zvan "odvojeno mesto", i kvadratni trem Oltara zvan "sveštenečki trem", i trem onih koji se klanjaju u Hramu zvan "novi trem": *"ali veliki trem koji je izvan Hrama, izostavi, i ne meri ga, jer je dat neznabošcima, i oni će gaziti sveti grad pod svojim nogama četrdeset dva meseca"*; Ovo merenje ima veze sa Jezekiljevim merenjem Solomonovog hrama; tamo je bio meren celi Hram, uključujući spoljašnji trem, da bi se označilo da treba da se ponovo izgradi u poslednjim danima. Ovde se mere samo tremovi Hrama i Oltara, i oni koji se klanjaju u njima, da se označi gradnja jednog drugog hrama, za one koji su zapečaćeni iz svih dvanaest plemena Izraelovih, i klanjaju se u unutrašnjem tremu iskrenosti i istine; ali Jovanu se zapoveda da izostavi spoljašnji trem, ili spoljašnju formu religije i crkvene uprave, jer je ona data vavilonskim paganima. Jer slavna Žene na nebu, čije je seme čuvalo Božje zapovesti i imalo Isusovo svedočanstvo, nastavila je da bude ista žena po spoljašnjoj formi posle svog bega u pustinju, čime je ostavila svoju predašnju iskrenost i pobožnost, i postala velika Kurva. Ona je izgubila svoju čestitost, ali je zadržala spoljašnji oblik. I dok neznabošci gaze sveti grad pod svojim nogama, i klanjaju se u spoljašnjem tremu, dva svedoka, predstavljeni možda dvema nogama anđela koji stoji na zemlji i moru, prorokovali su protiv njih, i *"imali moć"*, kao Ilija i Mojsije,

*"da unište svoje neprijatelje vatrom iz svojih usta, i da zatvore nebo da ne bude kiše u danima njihovog proroštva, i da pretvaraju vode u krv, i da udare zemlju svim zlima kad god to hoće",* to jest zlima truba i čaša gneva; naposljetku su oni ubijeni, dižu se opet iz mrtvih, i uzdižu na nebo u oblaku; a zatim sedma truba trubi za dan suda. Kad je proročanstvo završeno, Jovana ponovo nadahnjuje pojedena knjiga, i on počinje njeno tumačenje sledećim rečima: *"I Hram Božji otvori se na nebu, i pokaza se u njegovom Hramu Kovčeg Zaveta."* Po Kovčegu možemo da znamo da je ovo bio prvi Hram; jer drugi Hram nije imao Kovčeg. *"I behu munje, i glasovi, i gromovi i zemljotres i veliki grād."* Ovi odgovaraju ratovima u Rimskom carstvu, u toku vladavine četiri konjanika, koji su se pojavili po otvaranju prva četiri pečata.

*"I pojavi se veliko čudo na nebu, žena obučena u Sunce."* U proročanstvu se događanja Crkve počinju razmatrati kod otvaranja petog pečata; a u tumačenju, ona počinju istovremeno sa vizijom Crkve u obliku žene na nebu; tamo je ona progonjena, a ovde je u porođajnim mukama. Tumačenje se nastavlja prvo do pečačenja Božjih sluga, i obeležavanjem ostalih žigom Zveri; a zatim do dana suda, koji predstavljaju žetva i berba. Zatim se ono vraća vremenima otvaranja sedmog pečata, i tumači proročanstvo o sedam truba izlivanjem sedam čaša gneva. Anđeli koji ih izlivaju izlaze iz *"Hrama Tabernakula"*, to jest iz drugog hrama, jer Tabernakul (ili Šator od sastanka - prim. prev.) nije imao spoljašnji trem. Zatim se tumačenje vraća opet vremenima merenja Hrama i Oltara, i neznabožaca koji se klanjaju u spoljašnjem tremu, i Zveri koja ubija svedoke na ulicama velikog grada, i tumači ove stvari vizijom *"žene koja sedi na Zveri, pijane od krvi svetih"*, i nastavlja se sve do pada velikog grada i dana suda. Celo proročanstvo ove knjige, predstavljeno knjigom Zakona, dakle se ponavlja, i tumači u vizijama koje slede one trubljenja sedme trube, i počinje sa onom Božjeg Hrama otvorenog na nebu. Samo stvari koje su izrekli sedam gromova nisu bila zapisane, i stoga ni protumačene.

(B)POGLAVLJE III *O vezi koju Jovanovo proročanstvo ima sa onim Danilovim; i o predmetu ovog proročanstva*

Cela scena svetog proročanstva sastavljena je od tri glavna dela: područjâ iza Eufрата, koja predstavljaju dve Danilove zveri; Carstvo Grka na ovoj strani Eufрата, koje predstavljaju Leopard i Jarac; i Carstvo Latina na ovoj strani Grčke, koje predstavlja Zver

sa deset rogova. I na ova tri dela odnose se fraze "*treći deo zemlje, more, reke, drveće, brodovi, zvezde, sunce i mesec*". Ja smeštam telo četvrte zveri na ovu stranu Grčke, jer se prvim trima, od četiri Zveri, produžio život nakon što im je uzeta vlast, i stoga ne pripadaju telu četvrte. Ona ih je samo pogazila svojim stopalima.

Pod "*zemljom*" su Jevreji podrazumevali veliki kontinent cele Azije i Afrike, kojim su imali pristup kopnom, a pod ostrvima "*mora*" podrazumevali su mesta u koja su plovili morem, naročito celu Evropu; otuda u ovom proročanstvu "*zemlja*" i "*more*" predstavljaju nacije Grčkog i Rimskog Carstva.

Treća i četvrta zver Danila iste su kao i Aždaja i deseteroga zver kod Jovana, ali s ovom razlikom: Jovan Aždajom predstavlja celo Rimsko carstvo dok je ono trajalo celo, jer je ono bilo celovito kad je to proročanstvo dato, a Zver on ne razmatra dok se Carstvo nije podelilo; zatim on predstavlja Aždajom Grčko Carstvo, a Zverju carstvo Latina. Otuda Aždaja i Zver imaju zajedničke glave i zajedničke rogove; ali Aždaja ima krune samo na svojim glavama, a Zver samo na svojim rogovima; jer su Zver i njeni rogov i vladali tek kad su se oni odvojili od Aždaje; a kad je Aždaja dala Zveri svoj presto, deset rogova su primili moć kao carevi, istovremeno sa Zverju. Glave su sedam sukcesivnih careva. Četiri od njih bila su četiri konjanika koji su se javili na početku prva četiri pečata. Na kraju šeste glave, ili pečata, smatranog prisutnim u tim vizijama, kaže se, "*pet*" od sedam careva "*je palo, a jedan jeste, a još jedan nije došao; a Zver koja je bila i nije, smrtno ranjena mačem, ona je osma, i od tih sedam*"; ona je, dakle, jedan paralelan deo tih sedam. Rogovi su isti kao i oni kod Danilove četvrte zveri, opisane gore.

Četiri konjanika koji se pojavljuju kod otvaranja prva četiri pečata dobro je objasnio g. *Mede*, izuzev što sam ja radije produžio trajanje trećeg, do kraja vladavine tri Gordijana (Gordians) i Filipa Arabljanskog, kao careva sa juga, a započeo trajanje četvrtog sa vladavinom Decija i produžio ga do vladavine Dioklecijana. Jer četvrti konjanik "*je sedeo na bledom konju, i ime mu beše Smrt; i pakao idāše za njim, i bi mu data moć da ubija do četvrtog kraja zemlje, mačem, i glađu, i pomorom, i Zverima zemaljskim*", ili vojskama napadača i buntovnika; i takva su i bila vremena za vreme celog tog intervala. Do tada je Rimsko Carstvo trajalo u jednom nepodeljenom monarhijskom obliku, osim buna; i kao takvo predstavljeno je četvoricom konjanika. Ali, Dioklecijan ga je podelio između sebe i Maksimijana 285. godine, i ono je nastavilo da postoji u tom podeljenom stanju do pobe

Konstantina Velikog nad Licinijem, 323. godine, koja je okončala paganske progone koje su ustanovili Dioklecijan i Maksimijan, a koji su opisani kod otvaranja petog pečata. Ali ova podela Carstva bila je nesavršena, jer je ono još uvek bilo pod jednim te istim Senatom. Ista pobeda Konstantina nad Licinijem, paganskim progoniteljem, pokrenula je pad paganskog Carstva, opisanog kod otvaranja petog pečata; a vizije ovog pečata nastavljaju se do posle vladavine Julijana Otpadnika, kao paganskog cara koji je vladao nad celim Rimskim Carstvom.

Dešavanja Crkve počinju da se razmatraju kod otvaranja petog pečata, kako je gore rečeno. Tada je ona opisana kao *"žena"* u nebeskom Hramu, *"obučena u sunce"* pravednosti, *"i sa mesecom"* jevrejskih ceremonija *"pod svojim nogama, koja na glavi nosi krunu od dvanaest zvezda"* povezanih sa dvanaest apostola i dvanaest izraelskih plemena. Kad je pobešla iz Hrama u pustinju, ona je ostavila u Hramu *"ostatak svog semena, koji čuvaju zapovesti Božje i svedočanstvo Isusa Hrista"*; stoga je ona pre svog bekstva predstavljala istinsku prvobitnu Crkvu Božju, mada posle toga degenerisanu kao Ahola i Aholiva (Aholah i Aholibah). Za vreme Dioklecijanovog progona *"ona je vikala od bola u mukama da rodi"*. A na kraju tog progona, pobedom Konstantina nad Mezencijem 312. godine, *rodila je "muško dete"*, takvo kakvo je *"trebalo da vlada svim nacijama gvozdenom palicom"*, jedno hrišćansko carstvo. *"A njeno dete"*, pobedom Konstantina nad Licinijem, 323. godine, *"bi uzeto Bogu i prestolu njegovu. A žena"*, podelom Rimskog carstva na Grčko i Latinsko, *"pobeže"* iz prvog Hrama *"u pustinju"*, ili duhovno jalovo carstvo Latinâ, gde se nalazi posle toga sedeći na Zveri i na sedam gora, i zove se *"veliki grad koji vlada nad carevima"* zemaljskim, to jest nad deset Careva koji daju svoje carstvo njenoj Zveri.

Ali pre njenog bekstva beše rat na nebu između Mihajla, i Aždaje, hrišćanâ i paganskih religija; *"i Aždaja, velika stara zmija, koja se zove Đavo i Sotona, koji vara sav vasioni svet, i zbačena bi na zemlju, i anđeli njezini zbačeni biše s njom. I čuh glas veliki na nebu koji govori: Sad posta spasenje i sila i carstvo Boga našega, i oblast Hrista njegova, jer se zbaci opadač braće naše, koji ih opadaše pred Bogom dan i noć. I oni ga pobeđiše krvlju jagnjetovom i rečju svedočanstva svojega, i ne mariše za život svoj do same smrti. Zato se radujte, nebesa, i vi koji stanujete u njima. Teško vama koji živite na zemlji i moru"*, ili narodima Grčkog i Latinskog carstva, *jer je Đavo sišao među vas, vrlo se ražestivši, jer zna da ima samo malo vremena. A kad Aždaja vide da je zbačen"* sa

rimskog prestola, a tamo dospelo muško dete, *"proganjaše ženu koja je rodila muško dete; i njoj se"*, podelom Rimskog Carstva između gradova Rima i Konstantinopolja 330. godine, *"dadoše dva krila velikog orla"*, simbola Rimskog carstva, *"da može pobeći"* iz prvog Hrama *"u pustinju"* Arabije, *"u svoje mesto"* kod Vavilona, mistički tako zvanog. *"A zmija"*, podelom istog carstva između sinova Konstantina Velikog, 337. godine, *"ispusti iz svojih usta vodu kao potop"*, Zapadno Carstvo, *"za ženom, tako da je odnese tim potopom. A zemlja"*, ili Grčko Carstvo, *"pomože ženi i otvorivši usta proguta potop"*, pobedom Konstancija nad Magnencijem, 353. godine, i tako je Zver bila smrtno ranjena mačem. *"A Aždaja se ragnevi na ženu"*, za vladavine Julijana Otpadnika 361. godine, *"i"*, novom podelom Carstva između Balentiniana i Valensa, 364. godine, *"ode"* od nje u Istočno Carstvo *"da zarati sa ostatkom njenog semena"*, koje je ostavila za sobom kad je pobešla; i tako je Zver oživela. Sledećom podelom Carstva, do koje je došlo između Gracijana i Teodosija 379. godine, *"Zver"* sa deset rogova *"diže se iz mora"*, a *"Zver"* sa dva roga *"iz zemlje"*; a poslednjom njegovom podelom, onom između Teodosijevih sinova, 395. godine, *"Aždaja je dala Zveri svoju moć i presto, i veliku vlast"*. A deset rogova *"primiše moć kao carevi, istovremeno kad i Zver"*.

Naposletku je žena stigla na svoje mesto svetovne, kao i duhovne vlasti na ledima Zveri, gde se hranila za *"vreme, vremenâ i pola vremena, sakrivena od lica zmijina"*; ne u svom carstvu, već udaljena od njega. Hranili su je *"trgovci zemaljski"*, tri i po vremena ili godine, ili 42 meseca, ili 1260 dana; a u ovim proročanstvima dani predstavljaju godine. U toku sveg ovog vremena Zver je delovala, *"a ona seđase na njoj"*, to jest vladaše nad njom, i nad deset careva *"koji su dali svoju moć i snagu"*, to jest svoje carstvo, *"Zveri"*; i beše *"pijana od krvi svetih"*. Po svim ovim okolnostima ona je jedanaesti rog Danilove četvrte zveri, koja je vladala *"izgledajući krupnija od ostalih"*, i imala oči *"i usta"* kao ova žena; *"i ratovaše sa svecima, i nadvlađivaše, i potiraše ih, i pomišljaše da menja vremena i zakone"*, i *"dadoše joj se u ruku, do vremena, i vremenâ i pola vremena"*. Ove karakteristike žene, i malog roga, savršeno se slažu; u pogledu njihove svetovne vlasti, ona jaše na njemu u obliku žene, i bila je njegova Crkva, i činila je kurvarstvo sa deset careva.

Druga zver, koja je *"izašla iz zemlje"*, bila je Grčko Carstvo; jer ona *"imaše dva roga kao u jagnjeta"*, i stoga beše jedna crkva; *"govorila je kao Aždaja"*, dakle bila je

njegove religija; *"i izašla je iz zemlje"*, pa prema tome u njegovom carstvu. Ona se naziva i *"lažnim"* prorokom koji je činio čuda pred prvom Zveri, kojima je varala one koji su primili njen žig, i klanjali se njenoj ikoni. Kad je Aždaja otišla od žene da zaratuje sa ostatkom njenog semena, ova Zver koja izlazi iz zemlje pomogla je u tom ratu, i *"učinila da se zemlja i koji stanuju u njoj klanjaju vlasti prve Zveri, čija se smrtna rana isceli, i da joj naprave ikonu"*, to jest da sakupi jedno telo ljudi kao što je ona u pogledu religije. Ona je imala i *"moć da daje život"* i vlast *"tom liku"*, tako da on može *"i govoriti, i"* diktatom *"učiniti da sva"* religiozna tela ljudi, *"koja se ne bi poklonili"* vlasti *"lika, treba da se"* mistički *"ubiju. I ona učini da svi ljudi prime znak na svoju desnu šaku ili na svoje čelo, da nijedan ne može kupovati ni prodavati ako nema taj znak, ili ime Zveri, ili broj njenog imena"*; sav ostatak bivajući ekskomuniciran od strane Zveri sa dva roga. Njen znak je "+ +", a njeno ime "lateinos", a broj njenog imena 666.

Tako je Zver, nakon što je bila smrtno ranjena mačem i oživela, postala obožavana, kako su i neznabošci običavali obožavati svoje careve posle smrti, i imala je lik njoj podignut; a njeni obožavatelji bili su inicirani u ovu novu religiju, primajući znak ili ime ovog novog boga, ili broj njegovog imena. Ubijajući sve koji se ne klanjaju njoj i njenom liku, prvi Hram, osvetljan svetiljkama sedam Crkava, uništen je, i izgrađen je novi Hram za one koji joj se neće pokloniti; spoljašnji trem ovog novog Hrama, ili spoljašnji oblik Crkve, dat je neznabošcima, koji se klanjaju Zveri i njenom liku; dok su oni koji joj se ne poklone, zapečaćeni imenom Božjim na svojim čelima, i povlače se u unutrašnji trem ovog novog Hrama. Ovi su takođe onih 144.000 zapečaćenih iz svih plemena izraelskih, i zvanih *"dvojjicom svedoka"*, kako je izvedeno iz dva krila žene dok je ona letela u pustinju, i predstavljeno pomoću dva od sedam svećnjaka. Ovi se pojavljuju Jovanu u unutrašnjem tremu drugog Hrama, stojeći na gori Sionu sa Jagnjetom, i kao na staklenom moru. To su *"sveti Svevišnjeg"*, i nebeska vojska, i *"sveti narod"* o kojem govori Danilo, kakav je potiran i gažen pod stopalima, i uništen u poslednjim vremenima od strane malog roga četvrte Zveri ili Jarca.

Dok Neznabošci gaze po svetom gradu, Bog daje *"moć svojoj dvojjici svedoka, i oni prorokuju hiljadu dvasta šezdeset dana ubučeni u kostret"*. Oni se zovu *"dva maslinova drveta"*, u vezi sa dva maslinova drveta koja u Zaharijinoj viziji, poglavlje 4, stoje na obe strane zlatnog svećnjaka da snabdevaju svetiljke uljem; a maslinovo drveće, prema apostolu

Pavlu, predstavljaju crkve (*Rimljanima 11*). "Oni" snabdevaju svetiljke uljem, održavajući učitelje. Oni se takode zovu dva svećnjaka, koji u ovom proročanstvu označavaju Crkve, jer su sedam Crkava u Aziji predstavljene svećnjacima. Za pet od ovih crkava našlo se da su grešne, i preti im se ako se ne pokaju; ostale dve su bez mane, i tako su njihovi svećnjaci podesni da se stave u drugi Hram. Ovo su crkve u Smirni i Filadelfiji. One su bile u stanju nevolje i progona, i jedine dve od njih u takvom stanju; i tako su njihovi svećnjaci bili podesni da predstavljaju crkve u nevolji u vremenima drugog Hrama, i jedina dva od njih koja su bila podesna. Možemo, dakle, zamisliti da su kad je prvi Hram bio razoren, a novi se izgradio za one koji se klanjaju u unutrašnjem tremu, dva od sedam svećnjaka bili smešteni u ovaj novi Hram.

Dešavanja crkve ne razmatraju se u toku otvaranja prva četiri pečata. Ona počinju da se razmatraju kod otvaranja petog pečata, kako je gore rečeno, i dalje se razmatraju kod otvaranja šestog pečata; a sedmi pečat sadrži vremena velikog otpadništva. Stoga ja povezujem poslanice za sedam Crkava sa vremenima petog i šestog pečata, jer one su povezane sa Crkvom kad ona počinje da propada, i sadrže opomene protiv velikog otpadništva koje se tad približavalo.

Kad je Euzebijе došao u svojoj "*Crkvenoj istoriji do vladavine Dioklecijana, on opisuје stanje Crkve*". Ovo je bilo stanje Crkve pred samu subverziju Crkava na početku Dioklecijanovog progona, a sa ovim stanjem slaže se prva od sedam poslanica anđelu sedam Crkava, ona upućena crkvi u Efesu. "*Imam nešto protiv tebe*" (Otkrivenje 2,4 itd), kaže Hristos anđelu te crkve, "što si ljubav svoju prvu ostavio. Opomeni se, dakle, otkuda si spao, i pokaj se, i prva dela čini; ako li ne, doći ću ti skoro, i dignuću svećnjak tvoj s mesta njegova, ako se ne pokaješ. No ovo imaš što mrziš dela Nikolinaca, na koja i ja mrzim". Nikolinci su kontinenti gore opisani, koji su stavljali u religiju uzdržavanje od braka, i napuštanje žena ako se imaju. Oni se ovde zovu "nikolincima" jer je Nikola jedan od sedam đakona prvobitne Jerusalimske crkve koji je, imavši lepu ženu, a bivajući opterećen supružništvom, nju napustio, dopustio joj da se uda za koga hoće, govoreći da moramo prestati da koristimo telo, i otada živeo u celibatu, kao i njegova deca. Kontinenti su kasnije prigrlili učenje Eona i Duhova muških i ženskih, i crkve su ih izbegavale do 4. veka; a Efeska crkva se ovde pohvaljuje zbog mrženja njihovih dela.

Dioklecijanov progon počeo je 302. godine, i trajao je deset godina u Istočnom Carstvu, a dve godine u Zapadnom. S tim stanjem Crkve slaže se druga poslanica, ona crkvi u Smirni. "*Znam*", kaže Hristos, "*tvoja dela, i nevolju i siromaštvo (ali si bogat), i hule onih koji govore da su Jevreji a nisu, nego zbornica Sotonina. Ne boj se ni oda šta što ćeš postradati. Gle, Đavo će neke od vas metnuti u tamnicu, da se iskušate, i imaćete nevolju do deset dana. Budi veran do same smrti, i daću ti venac života.*" Nevolja od deset dana ne može se slagati sa drugim progonom do sa onim Dioklecijanovim, jer je jedino taj progon trajao deset godina. Pod "*hulom onih koji kažu da su Jevreji, a nisu, već su sinagoga Sotone*", ja podrazumevam idolopoklonstvo nikolinaca, koji su lažno govorili da su hrišćani.

Na nikolince se žali i u trećoj poslanici (stih 14), kao na one koji "*drže učenje Valamovo, koji je učio Valaka da baci kamen spoticanja pred decu Izraela, da jedu stvari posvećene idolima, i da čine*" duhovno "*kurvarstvo*" (4. Mojsijeva 25,1.2.18; 31,16). Jer Valam je učio Moavce i Midijane da kušaju i pozivaju Izrael preko svojih žena na blud, i da slave sa njima kod žrtava njihovim bogovima. Aždaja je dakle sad počeo da silazi među stanovnike zemlje i mora.

Na nikolince se žali i u četvrtoj poslanici, pod imenom žene Jezavelje, "*koja zove sebe proročicom, da podučava i da zavodi sluge Hristove da se odaju bludu i da jedu stvari posvećene idolima*". Žena je, dakle, sad počela da leti u pustinju. Vladavina Konstantina Velikog od vremena njegove pobede nad Licinijem, bila je monarhijska po celom Rimskom Carstvu. Zatim se Carstvo podelilo između Konstantinovih sinova, a kanije se opet ujedinilo pod Konstancijem, njegovom pobedom nad Magnencijem. Izgleda da su sa dešavanjima Crkve u ova tri sukcesivna vremenska perioda povezane treća, četvrta i peta poslanica, to jest one upućene anđelima crkava u Pergamu, Tijatiri i Sardu. Sledeći car bio je Julijan Otpadnik.

U šestoj poslanici, onoj upućenoj anđelu crkve u Filadelfiji, Hristos kaže: "*Jer si*" za vladavine paganskog cara Julijana "*sačuvao reč mog trpljenja, i ja ću sačuvati tebe od časa iskušenja, koji će*" ženinim begom u pustinju i Aždajinim ratom sa ostatkom njenog semena, i ubijanjem onih koji se ne poklone Ikoni (ili Liku) Zveri "*doći na svet, da iskuša one koji žive na zemlji*", i da napravi razliku među njima, pečaćenjem jednih imenom Božjim na njihovim čelima, a obeležavanjem drugih znakom (žigom) zveri. "*Onog ko*

*nadvlada, učiniću stubom u hramu mog Boga; i neće više izaći iz njega. I napisaću na njemu ime mog Boga"* na njegovom čelu. Tako su hrišćani crkve u Filadelfiji, svi oni koji nadvladaju, zapečaćeni Božjim pečatom, i smešteni u drugi Hram, i više ne izlaze. Isto treba podrazumeti i u pogledu crkve u Smirni, koja je takođe držala reč Božjeg trpljenja, i bila bez mane. Ove dve crkve, sa svojim naslednicima, dakle su "*dva Stuba, i dva Svećnjaka*", i "*dva*" Svedoka u drugom Hramu.

Posle vladavine cara Julijana, i njegovog naslednika Jovijana koji je vladao samo pet meseci, Carstvo je opet podeljeno između Valencijana i Valensa. Tad se hrišćanska crkva, u poslanici anđelu crkve u Laodikeji, kori kao "*mlaka*", i preti joj se da će biti "*izbljuvana iz Hristovih usta*" (Otkrivenje 3,16.17). Ona je govorila da je "*bogata i uvećana bogatstvom, i ne potrebuje ništa*", bivajući u spoljašnjem prosperitetu, "*a nije znala da je*" iznutra "*nesrećna, i bedna, i siromašna, i slepa i gola*". Ona je, dakle, "*izbljuvana iz Hristovih usta kod otvaranja sedmog pečata*"; i ovo dovršava vremena prvog Hrama.

Oko jedne polovine Rimskog Carstva prešlo je u hrišćanstvo u vreme Konstantina Velikog i njegovih sinova. Nakon što je Julijan otvorio hramove i obnovio religiju paganâ, carevi Valencijan i Valens tolerisali su je za vreme cele svoje vladavina; stoga proročanstvo šestog pečata nije u potpunosti ispunjeno pre vladavine njegovog naslednika Gracijana. Bio je običaj paganskih sveštenika, na početku vladavine svakog stranog cara, da mu ponude dostojanstvo i habit "*Pontifex Maximusa*". Ovo dostojanstvo su svi carevi do tada prihvatili; ali Gracijan ga je odbio, srušio idole, zabranio žrtve i oduzeo im prihode sa platama i dostojanstvom sveštenikâ. Teodosije Veliki sledio je njihov primer, i paganstvo se posle toga nije više oporavilo, već je opalo tako brzo, da je Prudencije, oko deset godina posle Teodosijeve smrti, zvao pagane "*vix pauca ingenia & pars hominum rarissima*". Otuda su dešavanja šestog pečata završena sa vladavinom Valensa, ili pre sa početkom vladavine Teodosija, kad je on, kao i njegov prethodnik Gracijan, odbio dostojanstvo "*Pontifex Maximusa*". Jer Rimljane su vrlo mnogo uznemiravale invazije stranih nacija za vreme vladavine Valencijana i Valensa. I dok su carevi bili zauzeti isterivanjem ovih neprijatelja, Huni i Alani i Goti prešli su Dunav u dve velike grupe, porazili i ubili Valensa, i napravili tako veliki pokolj rimske vojske. Ovi ratovi nisu sasvi prestali na svim stranama do početka vladavine Teodosija, 379. i 380. godine; ali otada je carstvo ostalo u miru od stranih vojski, do njegove smrti 395. godine. Toliko su

zadržavana četiri vetra, i toliko je bila tišina na nebu. A sedmi pečat je bio otvoren kad je ova tišina počela.

G. Mede je objasnio proročanstvo o prvih šest truba ne mnogo netačno; ali da je primetio da je proročanstvo o čašama gneva sinhrono onome trubljenja truba, njegovo objašnjenje bilo bi još potpunije.

Ime "nesreća" dato je ratovima na koje su trubile tri poslednje trube, da bi se razlikovali od ratova četiri prve. Žrtve na prva četiri dana Praznika senica, na koje su trubile prve četiri trube, i izlivala se prve četiri čaše gneva, su pokolji u četiri velika rata; a ovi ratovi predstavljeni su pomoću četiri vetra iz četiri ugla zemlje. Prvi je bio istočni vetar, drugi zapadni, treći južni, a četvrti severni, s obzirom na grad Rim, metropolu starog Rimskog Carstva. Ova četiri zla pala su na "*trećinu zemlje, mora, reka, sunca, meseca i zvezda*"; to jest na zemlju, more, reke, sunce, mesec i zvezde trećeg dela celokupne scene ovih proročanstava Danila i Jovana.

Zlo istočnog vetra, na zvuk prve trube, trebalo je da padne na "*zemlju*", to jest na nacije "*Grčkog*" Carstva. U skladu s tim, posle smrti Teodosija Velikog, Goti, Sarmati, Huni, Isaurijanci (Isaurians) i Asturijski (Austorian) Mavari napadali su i strašno pustošili Grčku, Trakiju, Malu Aziju, Jermeniju, Siriju, Egipat, Libiju i Ilirik, deset ili dvanaest godina ukupno.

Zlo zapadnog vetra, na zvuk druge trube, trebalo je da padne na "*more*", ili "*Zapadno*" carstvo, padom *velike "goruće planine"* u njega, i "*njegovim pretvaranjem u krv*". U skladu s tim su 407. godine to carstvo počeli da napadaju Vizigoti, Vandali, Alani, Svevi, Burgundi, Ostrogoti, Heruli, Suadi, Gepidi; i ovim ratovima ono se raspalo na deset carstava, i bilo je strašno pustošeno; a sam Rim, tu goruću planinu, opseli su i zauzeli Ostrogoti, na početku ovih nevolja.

Zlo južnog vetra, na zvuk treće trube, trebalo je da uzrokuje da "*jedna velika zvezda, koja gori kao svetiljka, padne sa neba na reke i izvore voda*", Zapadno carstvo sad podeljeno na mnoga carstva, i da ih pretvori u "*pelin*" i "*krv*", i da ih učini "*gorkim*". U skladu s tim je Genserik, car Vandala i Alana u Španiji, godine 427., ušao u Afriku sa vojskom od 80.000 ljudi, i tamo napadao Mavare i ratovao sa Rimljanima, i tamo i na obalama Evrope, pedeset godina, gotovo bez prekida, osvajajući Hipo (Hippo) 431. godine, i Kartaginu, prestonicu Afrike, 439. godine. Godine 455., sa brojnom flotom i vojskom od

300.000 Vandala i Mavara, napao je Italiju, zauzeo i opljačkao Rim, Napulj, Kapuu i mnoge druge gradove, odnoseći odatle njihovo blago sa cvetom naroda u Afriku; a sledeće godine, 456., odvojio je celu Afriku od Carstva, sasvim proterujući Rimljane. Onda su Vandali napali i zauzeli ostrva Mediterana, Siciliju, Sardiniju, Korziku, Ebus (Ebusus), Majorku, Minorku, itd., a Ricimer je opseo cara Antemija u Rimu, zauzeo grad i pustio svoje vojnike da ga pljačkaju, godine 472. Vizigoti su otprilike u isto vreme isterali Rimljane iz Španije, i sad je zapadog cara, "*veliku zvezdu palu s neba, goreći kao svetiljka*", nakon što je izgubio ovim ratovima gotovo sva područja vlasti, napao i pokorio u jednoj godini Odoakar, car Herula, godine 476. Posle ovoga su se pobunili Mavari 477. godine, slabili Vandale nekoliko godina, i uzeli od njih Mauritaniju. Ovi ratovi nastavili su se dok Vandale nije pokorio Velizar, 534. godine, i svim tim ratovima je Afrika bila gotovo opustela od ljudi, prema Prokopiju, koji računa da je u njima poginulo preko pet miliona ljudi. Kad su Vandali tek napali Afriku, ta zemlja je bila vrlo naseljena, sastojeći se od oko 700 biskupija, više nego što ih je bilo u Francuskoj, Španiji i Italiji zajedno; ali ratovima između Vandala, Rimljana i Mavara ona je ostala nenaseljena do te mere da nam Prokopije kaže da je za putnika bilo gotovo čudo da sretne čoveka.

Kod izlivanja treće čaše kaže se: "*Pravedan si, Gospode, ... jer si prosudio ovako; jer oni su prolivali krv tvojih svetaca i proroka, i dao si im krv da piju, jer su zaslužili*" (Otkrivenje 16,5.6). Kako su oni prolivali krv svetaca može se razumeti iz sledećeg edikta cara Honorija, koji su dobili četiri biskupa koje mu je poslao Sabor afričkih biskupa, održan u Kartagini 14. juna 410. godine. Taj edikt je posle pet godina još više utvrđen sledećim ediktom.

Ti edikti su se, upućeni guverneru Afrike, protezali samo na Afrikance. Pre njih bilo je mnogo onih strogih protiv donatistâ, ali se njima nije išlo do krvi. Ova dva bila su prvi koji su učinili njihove sastanke, i sastanke svih disidenata, zabranjenim pod pretnjom smrtne kazne; jer po "*jereticima*" se u ovim ediktima podrazumevaju svi "*disidenti*", kao što se vidi iz ovog sledećeg protiv Euresija, jednog luciferanskog biskupa.

Grčki car Zenon usvojio je Teoderika, cara Ostrogota za sina, učinio ga zapovednikom konjice i patricijem, i konzulom Konstantinopolja, i preporučujući mu rimski narod i Senat, dao mu Zapadno carstvo, i poslao ga u Italiju protiv Odoakra, cara Herula. Teuderik je na to poveo svoju naciju u Italiju, porazio Odoakra, i zavladao nad Italijom,

Sicilijom, Recijom, Norikom, Dalmacijom, Liburnijom, Istrom, i delom Szeviije, Panonije i Galije. Teoderik je vladao vrlo mudro, umereno i dobrostivo, tretirao Rimljane sa velikom dobronamernošću, vladao njima po svojim vlastitim zakonima i obnovio njihovu vlast pod njihovim Senatom i konzulima, on sam zauzimajući mesto cara, bez uzimanja te titule. Otuda ne ubrajam vladavinu ovog cara u zla četiri vetra.

Zlo severnog vetra, na zvuk četvrte trube, trebalo je da uzrokuje da "*sunce*, mesec i *zvezde*", to jest car, carstvo i prinčevi Zapadnog carstva, "*potamne*", i da nastave da budu u tami neko vreme. U skladu s tim je Velizar, 535. godine, pokorivši Vandale, napao Italiju 535. godine, i zaratio sa Ostrogotima u Dalmaciji, Liburniji, Veneciji, Lombardiji, Toskani, i drugim područjima severno od Rima, sveukupno 20 godina. U ovom ratu su mnogi gradovi bili zauzumani i vraćani. U vraćanju Milana od Rimljana, Ostrogoti su ubili sve muškarce, stare i mlade, njih, kako Prokopije kaže, trista hiljada, i poslali žene kao roblje svojim saveznicima Burgundima. Sam Rim bio je zauziman i vraćan više puta, i time je narod bio brojčano umanjen, stara vlast Senata prestala, i sva slava tog grada nestala; a 552. godine, posle 17-godišnjeg rata, palo je carstvo Ostrogota; ipak je ostatak Ostrogota, i jedna vojska Germana pozvana njima u pomoć, nastavio taj rat još tri ili četiri godine. Onda je izbio rat Herula, koji su, prema Anastasiju, pobili celu Italiju. Ovome je usledio rat Lombarda, najžešćih od svih varvara, koji je počeo 568. godine, i trajao ukupno 38 godina, završavajući najzad za vreme pontifikata Sabinijana, 605. godine, mirom koji je tad sklopljen sa Lombardima. Tri godine pre nego što je ovaj rat završen, Gregorije Veliki, tada rimski biskup. O svemu ovome Gregorije priča narodu Rima, koji su bili svedoci istinitosti toga. Tako je "*zlina četiri vetra*" carstvo Grka bilo uzdrmano, a carstvo Latina palo; i Rim je ostao ništa više do prestonica jednog siromašnog vojvodstva, podređenog Raveni, sedištu Egzarhâ.

Peta truba trubila je na ratove, koje je car Juga, kako ga zove Danilo, poveo "*u vreme kraja*", u "*pritisku na cara koji je činio šta hoće*". Ovo zlo počelo je sa "*otvaranjem ponora bezdana*", što označava puštanje jedna lažne religije; "*dimom koji se diže iz tog bezdana*", označavajući mnoštvo koje je prigrlilo tu religiju; i "*skakavcima koji izlaze iz tog dima*"; vojskama koje izlaze iz tog mnoštva. Taj ponor je otvoren da se puste dim i skakavci u područja četiri monarhije, ili neke od njih. "*Car tih skakavaca*" bio je "*andeo ponora bezdana*", kao glavni upravljač i u religijskim i građanskim stvarima, onakav kakav

je bio kalif Saracena. Rojevi skakavaca često se podižu u Arabiji feliks (Arabia felix), i otuda napadaju okolne nacije; tako su oni vrlo podesan tip za brojne vojske Arabljana koji napadaju Rimljane. Oni su počeli da ih napadaju 634. godine, a da vladaju u Damasku 637. godine. Izgradili su Bagdad 766. godine, i vladali nad Persijom, Sirijom, Arabijom, Egiptom, Afrikom i Španijom. Zatim su izgubili Afriku od Mahadâ, godine 910.; Midiju, Hirkoniju, Korasan (Chorasan), i celu Persiju, od Dailamitâ, između godinâ 927. i 935.; Siriju i Egipat od Aksjida (Achsjid) 935. godine, i bivajući sad u velikoj nevolji, bagdaski kalif je 936. godine predao sav ostatak svoje svetovne moći Mahometu, sinu Rajikija (Rajici), cara Vasita i Haldeje, i učinio ga carem nad carevima. Ali Mahomet je unutar dve godine izgubio Bagdad od Turaka, i otada je Bagdad bio nekad u rukama Turaka, a nekad u rukama Saracena, dok Togrul-beig, zvan i Togra, Dogrisa, Tangrolipiks i Sadok, nije pokorio Korasan i Persiju, i 1055. godine pridodao Bagdad svom carstvu, čineći ga njegovim sedištem. Njegovi naslednici Olub-Arslan i Melekšah osvojili su područja na Eufratu; a ta osvojena područja su se, posle smrti Melekšaha, raspala na carstva Jermenije, Mesopotamije, Sirije i Kapadokije. Vreme za koje su kalifi Saracena imali svetovnu vlast u Bagdadu i Damasku zajedno trajalo je 300 godina, naime od godine 637. do 936., uključujući i nju. Ali skakvci žive samo pet meseci, i stoga se, osim radi ukrasa ovog tipa, za ove skakavce kaže da *"škode ljudima pet meseci i pet meseci"*, kao da su živeli oko pet meseci u Damasku, i opet oko pet meseci u Bagdadu; ukupno deset meseci, ili 300 proročkih dana, koji su godine.

Šesta truba trubila je na ratove, koje je Danilov car Severa vodio protiv cara gore spomenutog, *"koji je radio šta hoće"*. U ovim ratovima je car Severa, prema Danilu, pokorio carstvo Grka, kao i Judeju, Egipat, Libiju i Etiopiju; a tim osvajanjima ustanovljeno je carstvo Turaka, što se može znati iz njihovog prostiranja. Ovi ratovi počeli su 1258. godine, kad su četiri carstva Turaka, sa središtem na Eufratu, ono Velike Jermenije (Arminia maior) sa sedištem u Mijafarekinu (Myyapharekin), Megarkinu ili Martiropolju, ono Mesopotamije sa sedištem u Mosulu, ono Sirije sa sedištem u Alepou, i ono Kapadokije sa sedištem u Ikonijumu, napali Tatari pod Hulakuom, i ona bila proterana u zapadne krajeve Male Azije, gde su zaratili sa Grcima i počeli da podižu današnje Carstvo Turaka. Po trubljenju šeste trube, Jovan je *"čuo glas iz četiri roga zlatnog Oltara koji je pred Bogom, Odreši četiri andela vezana kod velike reke Eufрата. I četiri andela*

*behu odrešena, koji behu pripremljeni za sat i dan i mesec i godinu da pobiju trećinu ljudi"* (Otkrivenje 9,13 itd.). Četiri roga zlatnog Oltara označavaju položaj glavnih gradova rečena četiri carstva, Mijafarekin, Mosul, Alepo i Ikonijum, koji su bili u četverouglu. Oni su pobili trećinu ljudi kad su osvojili Grčko carstvo, i zauzeli Konstantinopolj, 1453. godine, a počeli su da se pripremaju u tu svrhu kad je Olub-Arslan počeo da osvaja nacije na Eufratu, 1063. godine. Taj interval zove se sat i dan i mesec i godina, ili 391 proročki dan, a ti dani su godine. U prvih trideset godina su Olub-Arslan i Melekšah pokorili nacije na Eufratu, i zavladaali nad celim područjem. Melekšah je umro 1092. godine, i nasledilo ga je jedno malo dete; tad se to carstvo raspalo na četiri carstva gore pomenuta.

### *DODATAK*

*Pošto je poslednje stranice svog proučavanja autor drugačije prikazao u drugom primerku svog rada, one su ovde ubačene kako slede u tom primerku*

*"I niko se ne nađe dostojan da otvori knjigu"* dok se ne pojavi Jagnje Božje; veliki prvosveštenik predstavljen jagnjetom zaklanim u podnožju oltara u jutarnjoj žrtvi. *"I ono dode, i uze knjigu iz ruke onoga koji sedaše na prestolu."* Jer je prvosveštenik, u prazniku sedmog meseca, ulazio u Svetinju nad svetinjama, i uzimao knjigu zakona, sa desne strane Kovčega, da je čita narodu; a da bi je čitao dobro, on ju je proučavao sedam dana, to jest četvrtog, petog, šestog, sedmog, osmog, devetog i desetog dana, posećivan od nekih od sveštenika da ga čuju kako izvršava. Na ovih sedam dana aludira Jagnjetovo otvaranje sedam pečata redom.

Na deseti dan u mesecu, prinošen je jedan mladi junac za prinos za greh za prvosveštenika, i ovan za prinos za greh za narod, i bacan je žreb na dva jarac da se odredi koja će od njih biti Božji žreb za prinos za greh; drugi jarac zvan je "Azazel", onaj koja nosi krivicu za druge. Prvosveštenik je u svojoj lanenoj odeći uzimao kadionicu punu gorućeg ugljevlja sa oltara, ruke pune izmrvljenog slatkog kâda, i ulazio u Svetinju nad svetinjama unutar zastora, i stavljao kâd na vatru, i škropio prstom junčevu krv na sedište milosti i pred sedište milosti sedam puta (kovčeg); zatim je klao jarca koji je pripadao Božjem žrebu, za prinos za greh za narod, i nosio njegovu krv iza zaves, i prskao je takode sedam puta na sedište milosti i pred sedište milosti. Zatim je izlazio prema Oltaru, i prskao takode sedam puta junčevom krvlju, i isto toliko puta jarčevom. Nakon toga,

"metnuvši obe ruke svoje na glavu jarcu živom, neka ispovedi nad njim sva bezakonja sinova Izrailjevih i sve prestupe njihove u svim gresima njihovim, i metnuvši ih na glavu jarcu neka ga da čoveku spremnom da ga istera u pustinju. I jarac će odneti na sebi sva bezakonja njihova u pustinju" (3. Mojsijeva 16,21.22). Dok je prvosveštenik radio te stvari u svetinji nad svetinjama i kod Oltara, ljudi su nastavljali u svojoj molitvi mirno i ćutke. Onda je prvosveštenik ulazio u svetinju, skidao svoju lanenu odeću, i oblačio drugu; zatim je izlazio, i slao junca i jarca prinosa za greh da se spale van logora, vatrom uzetom u kadionicu sa Oltara; i kako su se ljudi vraćali kućama iz Hrama, govorili su jedan drugome, "*Bog te pečati za dobru novu godinu*".

U aluziji na to, "i kad otvori sedmi pečat, posta tišina na nebu oko pola sata. I videh sedam anđela koji stajahu pred Bogom, i dade im se sedam truba. I drugi anđeo dođe, i stade pred oltarom, i imaše kadionicu zlatnu; i bijaše mu dano mnogo tamjana da dâ molitvama svih svetih na oltar zlatni pred prestolom. I dim od kađenja u molitvama svetih izide od ruke anđelove rped Boga. I uze anđeo kadionicu, i napuni je ognja s oltara, i baci je na zemlju", pretpostavimo van logora, radi žrtvovanja jarca koji je zapao u Božji žreb. Jer pošto je prvosveštenik sam Hristos, junac je izostavljen. Pri ovom "*behu glasovi i gromovi*", ili muzika Hrama, "*i munje*" svete vatre, "*i zemljotres*"; a sinhrono ovim stvarima bilo je pečačenje "*144 000 iz svih dvanaest plemena sinova Izraelovih pečatom Božjim na njova čela*", dok je ostatak od tih dvanaest plemena primio žig Zveri, a Žena je pobjegla iz Hrama u pustinju u svoje mesto na ovoj Zveri, jer je ovo pečačenje i obeležavanje bilo predstavljeno bacanjem žrebova na dva jarca, žrtvovanjem Božjeg žreba na Sionskoj gori, i slanjem drugog jarca u pustinju, opterećenog gresima naroda.

Po petnaestom danu tog meseca, i šest sledećih dana, bile su velike žrtve. A u aluziji na trubljenje truba, i pevanje gromkim glasovima, i izlivanje prinosa, pri ovim žrtvama "*trubi sedam truba*", i "*čuje se sedam gromova*", i "*izliva se sedam čaša gneva*". Dakle, trubljenje "*sedam truba*", glasovi "*sedam gromova*", i izlivanje "*sedam čaša gneva*" su sinhroni, i povezani sa jednom te istom podelom vremena sedmog pečata, koji sledi tišinu, u sedam sukcesivnih delova. Sedam dana ovog praznika zvali su se "Praznik senica", i u toku tih sedam dana deca Izraela živela su u senicama (kolibama), i veselila se sa palmovim granama u rukama. Na ovo aludira "*mnoštvo sa palmama u svojim rukama*", koje se pojavilo posle pečačenja 144.000, i "*izašlo iz velike nevolje*" sa pobedom na bitku

velikog dana, na koji trubi sedma truba. Dakle, vizije o 144.000 i o mnoštvu koje nosi palme protežu se do trubljenja sedme trube, i stoga su sinhronne sa vremenima sedmog pečata.

Kad su 144.000 *"zapečaćene iz dvanaest plemena"* Izraela, a ostatak primi *"žig Zveri"*, i time se prvi Hram uništi, Jovanu se kaže da *"izmeri hram i oltar"*, to jest njihove tremove, *"i one koji se klanjaju u njima"*, to jest 144.000 koji stoje na gori Sionu i na staklenom moru; *"ali trem koji je izvan hrama"*, to jest trem naroda, da *"izostavi i ne meri ga, jer je dat neznabošcima"*, onima koji prime znak Zveri. *"I sveti grad oni će gaziti pod nogama četrdeset dva meseca"*, to jest sve vreme za koje Zver deluje pod ženom Vavilonom; a *"dva proroka proriču 1260 dana"*, to jest isto to vreme, *"odeveni u kostret"*. *"Oni imaju moć"*, kao Ilija, *"da zatvore nebo da nema kiše"*, na zvuk prve trube; i, kao Mojsije, *"da pretvaraju vode u krv"* na zvuk druge; *"i da udare zemlju svim zlima"*, onima truba, *"kad god to hoće"*. Oni prorokuju kod gradnje drugog Hrama, kao Agej i Zaharija. Oni su *"dva maslinova drveta"*, ili *"Crkve"*, koja su *"snabdevala svetiljke uljem"* (Zaharija 4). Oni su *"dva svećnjaka"*, ili Crkve, *"koji stoje pred Bogom zemlje"*. Pet od sedam crkava Azije, one koje napreduju, našle su se sa manom, i upozorene su da se pokaju, i zaprećeno im je da će biti *"uklonjene sa svojih mesta"*, ili *"izbljuvane iz Hristovih usta"*, ili *"kažnjene mačem Hristovih usta, osim onih koji se pokaju"*; ostale dve, crkve Smirne i Filadelfije, koje su bile pod progonom, ostaju u stanju progona, da osvetle drugi hram. Kad je prvobitna katolička crkva, predstavljena *"ženom na nebu"*, otpala, i postala podeljena u dve iskvarene crkve, predstavljene kurvom vavilonskom i dvorogom Zveri, 144.000 *"koje su bile zapečaćene iz svih dvanaest plemena"*, postale su *"dva Svedoka"*, nasuprot ovim dvema lažnim crkvama; a ime *"dvojice svedoka"*, jednom nametnuto, ostaje istinskoj crkvi Božjoj u svim vremenima i svim mestima do kraja proročanstva.

U tumačenju ovog proročanstva, *"žena na nebu obučena u sunce"*, pre nego što odleti u pustinju, predstavlja katoličku crkvu, osvetljenu sa *"sedam svetiljki"* u *"sedam zlatnih svećnjaka"*, koji su *"sedam crkava Azije"*. Aždaja označava isto carstvo sa Danilovim jarcem za vreme vladavine njegovog poslednjeg roga, to jest celo Rimsko carstvo, dok se ono nije podelilo na Grčko i Latinsko carstvo, a sve vreme te podele on označava samo Grčko carstvo; a Zver je Danilova četvrta zver, to jest carstvo Latina. Pre podele Rimskog Carstva na Grčko i Latinsko, Zver je uključena u telo Aždaje; a od

vremena te podele, Zver je samo Latinsko carstvo. Otuda Aždaja i Zver imaju iste glave i rogove, ali su glave krunisane na Aždaji, a rogovi na Zveri. Rogovi su deset carstava, na koja Zver postaje podeljena posle svog odvajanja od Aždaje, kao što je gore opisano. Glave su sedam sukcesivnih dinastija, ili delova, na koje Rimsko Carstvo postaje podeljeno otvaranjem sedam pečata. Pre nego što je žena pobešla u pustinju, *"bivajući sa detetom"* jednog hrišćanskog carstva, *"vikala je porađajući se"*, naime u toku deset godina Dioklecijanovog proгона, i *"mučila se da rodi, a Aždaja"*, neznabožačko Rimsko Carstvo, *"stajalo je pred njom, da proždre njeno dete čim se ono rodi. I ona rodi muško dete, koje je trebalo da"* naposljetku *"vlada svim narodima gvozdenom palicom. I dete joj se uze Bogu, i Njegovom prestolu"* u Hramu, pobedom Konstantina Velikog nad Maksencijem; *"i žena pobeže"* iz Hrama *"u pustinju"* Arabije prema Vavilonu, *"gde je imala mesto"* bogatstva i časti i vlasti, na leđima Zveri, *"pripremljeno od Boga, da je tamo hrane 1260 dana. I bi rat na nebu"*, između neznabožaca pod Maksiminom i novog hrišćanskog carstva; *"i veliki Znaj bi bačen, ta stara zmija, koja vara celi svet"*, duh neznabožačkog idolopoklonstva; *"on bi zbačen sa prestola na zemlju. I oni ga nadvladaše krvlju Jagnjetovom, i mačem svog svedočanstva; i ne mariše za svoje živote do same smrti"*.

*"A kad Aždaja vide da je bačen na zemlju, on progoni ženu koja je rodila muško dete"*, podižući novi progon protiv nje za vreme vladavine Licinija. *"A ženi se"*, gradnjom Konstantinopolja i njegovim izjednačavanjem s Rimom, *"dadoše dva krila velikog orla, da može pobeći u pustinju u svoje mesto"* na leđima njene Zveri, *"gde se hrani za vreme, vremenâ i pola vremena, sa lica zmijske. A zmija"*, po smrti Konstantina Velikog, *"izbaci iz svojih usta vodu kao potop"*, naime Zapadno Carstvo pod Konstantinom Mladim i Konstansom, *"za ženom; da je odnese potopom. A zemlja"*, narodi Azije, sada pod Konstantinopoljem, *"pomože ženi"*; i pokoravanjem Zapadnog carstva, sad pod Magnencijem, *"proguta potop koji je Aždaja"* izbacila iz svojih usta. *"I Aždaja se razgnevi na ženu, i ode da zaratuje sa ostatkom njenog semena, koje drži zapovesti Božje i ima svedočanstvo Isusa Hrista, koji su"* u tom ratu *"zapečaćeni iz svih dvanaest plemena Izraelovih"*, i ostali na gori Sionu sa Jagnjetom, njih na broju 144.000, i imajući na čelima zapisano ime svog oca.

Kad je zemlja progutala potop, i Zaj otišao da zaratuje sa ostatkom ženinog semena, *"Jovan je stajao na pesku morskom, i video zver kako se diže iz vode, imajući sedam"*

*glava i deset rogova. A ta zver beše kao leopard, a stopala joj behu kao kod medveda, a usta kao usta lava".* Jovan ovde imenuje Danilove četiri zveri redom, stavljajući svoju zver na mesto Danilove četvrte zveri, da pokaže da su one iste. *"I Aždaja dade"* ovoj Zveri *"svoju moć i svoje sedište i veliku vlast"*, dajući joj Zapadno Carstvo. *"A jedna od njenih glava"*, šesta, *"beše kao smrtno ranjena"*, naime mačem zemlje, koja je progutala vode izbačene iz usta Aždajaa; *"i njena smrtna rana isceli se"*, novom podelom carstva između Valencijana i Valensa (*An. 364*). Jovan je video zver kako se diže iz mora, kod njene podele između Gracijana i Teodosija (*An. 379*). Aždaja je dala Zveri svoju moć i svoje sedište i veliku vlast, kod smrti Teodosija, kad je Teodosije dao Zapadno Carstvo svom sinu Honoriju. Posle toga, dva carstva nisu više bivala ujedinjena, već se Zapadno carstvo sad podelilo na deset carstava, kao gore; a ta carstva su se najzad ujedinila u religiji pod ženom, i vladala s njom *"četrdeset dva meseca"*.

*"I videh"*, kaže Jovan, *"drugu zver kako se diže iz zemlje"*. Kad je žena pobegla od Aždaje u carstvo Zveri, i postala njena crkva, ova druga Zver podigla se iz Zemlje, predstavljajući crkvu Aždaje. Jer je *"imala dva roga kao u Jagnjeta"*, takva kakve su biskupije Aleksandrije i Antiohije; *"i govorila kao Aždaja"* po pitanjima religije; *"i učini da se zemlja"*, ili nacije Aždajinog carstva, *"poklone prvoj Zveri, čija se smrtna rana isceli"*, to jest da budu njene religije. *"I učini velika čuda, tako da učini da vatra silazi s neba na zemlju pred ljudima"*; to jest, ekskomunicirala je one koji su se razlikovali od nje po pitanjima religije; jer su u izricanju svojih komunikacija običavali da zavitleju upaljenu baklju odozgo. *"I reče onima koji žive na zemlji da naprave lik onoj Zveri, koji je bila ranjena mačem, i živela"*; to jest, da sazovu Sabor ljudi religije ove Zveri. *"I imaše moć da dâ život tom liku Zveri, da lik Zveri i progovori i uzrokuje to da svi koji se ne poklone liku Zveri budu ubijeni"*, naime mistički, da raspuste svoje crkve. *"I učini sve, i male i velike, bogate i siromašne, da prime znak na svoju desnu šaku ili na svoje čelo, i da niko ne može ni kupiti ni prodati ako nema taj znak, ili ime Zveri, ili broj njenog imena"*; to jest znak +, ili ime "lateinos", ili njegov broj, 666. Svi ostali bili su ekskomunicirani.

Kad su sedam anđela izlili sedam čaša gneva, a Jovan ih opisao sve u sadašnjem vremenu, on je pozvan iz vremena sedme čaše u vreme šestog pečata, da vidi ženu i njenu Zver, koji je trebalo da vladaju u vremenima sedmog pečata. U pogledu potonjeg dela

vremena šestog pečata, tad posmatranog kao sadašnjeg, anđeo kaže Jovanu: "*Zver koju si video bila je i nije, i dići će se iz bezdna, i ući u večno prokletstvo*"; to jest, ona je bila u vremenu Konstansa i Magnencija, dok Konstancije nije porazio Magnencija, i ponovo ujedinio Zapadno Carstvo sa Istočnim. On nije vladao za vreme ponovnog ujedinjenja, i dići će se iz bezdna ili mora kod sledeće podele Carstva. Anđeo mu dalje kaže: "*Ovde je um, ko ima mudrost; sedam glava su sedam planina, na kojima žena sedi*"; Rim je izgrađen na sedam brežuljaka, i zovu ga takvim gradom. "*I postoji sedam careva: pet je palo, a jedan jeste, a drugi još nije došao; a kad dođe, mora nastaviti da bude jedan kratak period. A zver koja je bila i nije, osmi je, i od sedam je, i ide u večno prokletstvo*"; pet je palo, jer su vremena prvih pet pečata prošla; a jedan jeste, jer se vreme šestog pečata posmatra kao sadašnje; a drugi još nije došao, a kad dođe, što će biti kod otvaranja sedmog pečata, mora nastaviti da bude jedan kratak period; a Zver koja je bila i nije, osmi je, podelom Rimskog Carstva u dva paralelna carstva; i od sedam je, jer je jedna polovina sedmog, i ići će u večno prokletstvo. Reči, "*pet je palo, a jedan jeste, a drugi još nije došao*", tumači obično povezuju sa vremenom apostola Jovana, kad je proročanstvo dato; ali treba zapaziti da se u ovom proročanstvu o mnogim stvarima govori kao o onima u prezentu, a koje nisu bile prezent kad je proročanstvo dato, već koje bi to bile u pogledu nekog budućeg vremena posmatranog kao prezent u vizijama. Tako se tamo, gde se kaže, posle izlivanja sedme čaše gneva "*da se Bog opomenu Vavilona, da mu da pehar vina žestine svog gneva*", ovo ne odnosi na vreme apostola Jovana, već na vreme izlivanja sedme čaše gneva. Tako se, tamo gde se kaže, "*Pade, pade Vavilon*"; i "*baci svoj srp i žanji, jer je došlo vreme da žanješ*"; i opet, "*videh mrtvace velike i male kako stoje pred Bogom*"; ti izrazi ne odnose na dane Jovana apostola, već na kasnija vremena posmatrana kao prezent u tim vizijama. Na sličan način reči, "*pet je palo, i jedan jeste, a drugi još nije došao*", ne treba povezivati sa vremenom Jovana apostola, već sa vremenom kad je Zver trebalo da bude smrtno ranjena mačem, i pokazuju da ta rana treba da joj se zada u njenu šestu glavu; a bez ove reference nam se ne kaže u koju je glavu Zver bila ranjena. "*A deset rogova koje si video su deset careva, koji još nisu primili carstvo, ali primaju moć kao carevi zajedno sa Zveri. Oni imaju jedan duh*", jer su svi od kurvine religije, "*i daće svoju moć i snagu Zveri. I zaratiće protiv Jagnjeta*", na zvuk sedme trube; "*i Jagnje će ih nadvladati; jer ono je Gospod nad Gospodima i Car nad Carevima; i oni koji su s*

*njim su zvani i izabrani i verni. I reče mi, vode koje si video gde kurva sedi, to su narodi i mnoštva i nacije i jezici", koji sačinjavaju njenu Zver. "I deset rogova koje si video na Zveri, oni će zamrzeti kurvu, i učiniće je pustom i golom, i ješće njeno meso, i spaliće je vatrom", na kraju 1260 dana. "Jer je Bog stavio u njihova srca da ispune njegovu volju, i da se slože i daju svoje carstvo Zveri, dok se ne ispune Božje reči. A žena koju si video, to je onaj veliki grad koji vlada nad carevima zemlje", ili veliki grad Latina, koji vlada nad deset careva do kraja tih dana.*